

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

Hatice C. YÜCESAN

**KONAKLAMA İŞLETMELERİNİN
MALİ TABLOLARININ ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof.Dr. Yunus KİSHALI

ERZURUM - 1994

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
KISALTMALAR DİZİNİ	vi
TABLolar DİZİNİ	vii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM : GENEL OLARAK TURİZM, TURİZM SEKTÖRÜ İÇERİSİNDE KONAKLAMA İŞLETMELERİNİN YERİ ve MUHASEBESİ	2
1.1. Genel Olarak Turizm	2
1.1.1. Turizmin tanımı ve temel özellikleri	2
1.1.2. Turizmin ekonomik etkileri	3
1.1.2.1. Turizmin milli gelir üzerindeki etkisi	4
1.1.2.2. Turizmin istihdam üzerindeki etkisi	6
1.1.2.3. Turizmin ödemeler dengesi üzerindeki etkisi	7
1.2. Turizm Sektörü İçerisinde Konaklama İşletmelerinin Yeri ve Muhasebesi	9
1.2.1. Turizm sektörü içerisinde konaklama işletmelerinin yeri..	9
1.2.2. Konaklama işletmeleri muhasebesi	10
1.2.2.1. Konaklama işletmelerinde muhasebenin amaçları, özellikleri ve işlemleri	10
1.2.2.2. Konaklama işletmelerinde muhasebe hesap planı ..	13
1.2.2.3. Konaklama işletmelerinde bazı hesapların işleyişi	14
1.2.3. Konaklama işletmelerinde mali analiz	15
1.2.3.1. Mali analiz ve önemi	15
1.2.3.2. Konaklama işletmelerinde kullanılan mali analiz tekniklerine genel bir bakış	16
İKİNCİ BÖLÜM : KONAKLAMA İŞLETMELERİNDE MALİ TABLOLARDA YER ALAN KALEMLERİN AÇIKLANMASI	18
2.1. Bilanço	19
2.1.1. Bilanço kalemlerinin sınıflandırılması	20

2.1.1.1. Aktif kalemlerin sınıflandırılması	20
2.1.1.1.1. Dönen varlıklar.....	20
2.1.1.1.2. Duran varlıklar	22
2.1.1.2. Pasif kalemlerin sınıflandırılması	24
2.1.1.2.1. Kısa vadeli borçlar.....	25
2.1.1.2.2. Uzun vadeli borçlar.....	27
2.1.1.2.3. Özsermaye	27
2.2. Gelir Tablosu	30
2.2.1. Brüt satışlar.....	30
2.2.2. Satışlardan indirimler	30
2.2.3. Net satışlar	30
2.2.4. Satışların maliyeti	31
2.2.5. Brüt satış kârı (zararı)	31
2.2.6. Faaliyet giderleri	31
2.2.7. Esas faaliyet kârı (zararı)	31
2.2.8. Diğer faaliyet gelir ve kârları	31
2.2.9. Diğer faaliyet gider ve zararları	32
2.2.10. Finansman giderleri	32
2.2.11. Faaliyet kârı (zararı)	32
2.2.12. Olağanüstü gelir ve kârlar	32
2.2.13. Olağanüstü gider ve zararlar	32
2.2.14. Dönem kârı (zararı)	32
2.2.15. Ödenecek vergi ve diğer yasal yükümlülükler	33
2.2.16. Net dönem kârı (zararı)	33
2.2.17. Ödenecek temettüleri	33
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM : KONAKLAMA İŞLETMELERİNİN MALİ TABLOLARININ	
ORANLAR YÖNTEMİYLE ANALİZİ	34
3.1. Genel Olarak Oranlar	34
3.2. İncelenen Konaklama işletmelerinin Mali Tablolarının Oranlar	
Yöntemiyle Analizi	35
3.2.1. Likidite durumunun analizinde kullanılan oranlar.....	36
3.2.1.1. Cari oran	36
3.2.1.2. Likidite oranı	42

3.2.1.3. Hazır değerler oranı	45
3.2.1.4. Ele alınan işletmelerin genel olarak likidite durum değerlendirmesi	48
3.2.2. Mali yapının analizinde kullanılan oranlar	49
3.2.2.1. Borçların özsermayeye oranı	50
3.2.2.2. Kısa vadeli borçların özsermayeye oranı	54
3.2.2.3. Duran varlıkların özsermayeye oranı	57
3.2.2.4. Duran varlıkların aktif toplamına oranı	63
3.2.2.5. Ele alınan işletmelerin genel olarak mali yapılarının değerlendirilmesi	65
3.2.3. İktisadi varlıkların kullanılışı ile ilgili oranlar	66
3.2.3.1. Dönen varlıkların devir hızı oranı	66
3.2.3.2. Özsermaye devir hızı oranı	70
3.2.3.3. Nakit devir hızı oranı	75
3.2.3.4. Maddi duran varlıkların devir hızı oranı	79
3.2.3.5. Aktif devir hızı oranı	83
3.2.4. Kârlılıkla ilgili oranlar.....	87
3.2.4.1. Özsermayenin amortismanı oranı	87
3.2.4.2. Brüt kâr marjı oranı	91
3.2.4.3. Esas faaliyet kâr marjı oranı	94
3.2.4.4. Net kâr marjı oranı	97
SONUÇ	101
KAYNAKLAR	104

ÖZET

Turizm özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra hızla gelişen bir olgudur. Turizm hareketleri sonucu ülkeler ve aynı ülkedeki farklı bölgeler arasında önemli bir gelir akımı oluşmaktadır. Turizm hareketlerinin gelişmesiyle turizme hizmet veren işletmelerin sayıları da giderek artmaktadır. Bu işletmeler arasında konaklama işletmeleri önemli bir yer tutmaktadır. Konaklama işletmeleri, gerçekte bir başka yerde ikamet eden yabancıların ilk planda geçici bir süre için konaklamalarına, ikinci planda da yeme-içme ve dinlenmelerine hizmet edecek tarzda işletilen, belirli standartlara sahip ticari kuruluşlardır.

Bu çalışmada turizm sektörü içerisinde önemli bir yere sahip olan konaklama işletmelerinin mali açıdan mevcut durumları, gelişme seyirleri ve gelecekleri hakkında bilgi edinme amacı güdülmektedir. Bu amaçla, önce genel olarak turizm, turizm sektörü içerisinde konaklama işletmelerinin yeri, önemi ve muhasebesi ile ilgili genel bilgiler verilmiş, sonra Sermaye Piyasası Kurulu'na kayıtlı beş örnek işletmenin bilanço ve gelir tabloları analiz edilmeye çalışılmıştır.

İşletmelerin durumlarını kendi içlerinde ve örnek olarak alınan diğer işletmelerle karşılaştırabilmek için mali analiz tekniklerinden oranlar yöntemi seçilmiştir. Bu yöntemle işletmelerin yıllar itibarıyla likidite durumları, mali durumları, iktisadi varlıklarını kullanma verimliliği ve kârlılık durumlarıyla ilgili oranlar hesaplanarak, kendi içlerinde ve diğer işletmelerle karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmalarda oranlarla ilgili bazı temel istatistikî bilgilerden yararlanılmıştır. Ayrıca, oran değerlerinin hesaplanmasında kullanılan verilere tablolar halinde çalışma içerisinde yer verilmiştir.

Araştırma sonucu, işletmelerin mali politikaları bakımından belirli bir yönde ortak eğilim göstermedikleri, buna karşılık her bir işletmenin farklı politikalar izlediği tesbit edilmiştir. Ancak, ortak bir eğilim olarak, işletmelerin özellikleri gereği daha çok duran varlık yatırımlarına önem verdikleri belirlenmiştir.

ABSTRACT

Tourism is an event which has been progressing rapidly especially after II. World War. Due to the touristic movements, an important income flow arises among different countries or different regions in a same country. The more touristic activities have been progressed, the more the number of firms in that area have increased. Among these accomadation firms have an important place. Accomadation firms operates on a basis which provide temporary housing, food and drink for clients as well as recreational activities.

In this study, it is purposed to analyze firms' current financial structure and their potential at the future according to selected indicators in Türkiye. For these purpose, firstly litereture review was done about tourism in general and the place and importance of accomadation firms in this sector, and special accounting applications for these firms studied, then five firms registered to Capital Market Board taken into account and their balance-sheets and income statements were analyzed.

In order to be able to compare firms' situations internally as well as others chosen for this study, ratio analysis technique which is one of the financial analysis techniques is used. Using this method, ratios concerning with financial structure, liquidity, profitability and productivity of assets for each firms is computed and this computations are compared with the firm in itself and with the others in our sample in a particular period of time. Some statistical techniques are applied to calculated ratio values.

According to the results of this study, firms do not seem to have common strategies except to invest on fixed asset. They set up their strategies on its own not taking economic trends into account.

KISALTMALAR DİZİNİ

ADHO	: Aktif devir hızı oranı
BKMO	: Brüt kâr marjı oranı
BÖO	: Borçların özsermayeye oranı
CO	: Cari oran
DVATO	: Duran varlıkların aktif toplamına oranı
DVDHO	: Dönen varlıkların devir hızı oranı
DMÖO	: Duran varlıkların özsermayeye oranı
EFKMO	: Esas faaliyet kâr marjı oranı
HDO	: Hazır değerler oranı
KVBÖO	: Kısa vadeli borçların özsermayeye oranı
LO	: Likidite oranı
MDVDHO	: Maddî duran varlıkların devir hızı oranı
NDHO	: Nakit devir hızı oranı
NKMO	: Net kâr marjı oranı
ÖAO	: Özsermayenin amortismanı oranı
ÖDHO	: Özsermaye devir hızı oranı
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu

TABLolar DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo: 3.1 Turistik işletmelerin yıllar itibariyle cari oran değerleri	37
Tablo: 3.2 Örnek işletmelerde cari oranla ilgili istatistiki bilgiler	37
Tablo: 3.3 Aktur Turizm'in dönen varlıklar ve kısa vadeli borçlarıyla ilgili veriler	38
Tablo: 3.4 Altinyunus'un dönen varlıklar ve kısa vadeli borçlarıyla ilgili veriler	39
Tablo: 3.5 Astor Turizm'in dönen varlıklar ve kısa vadeli borçlarıyla ilgili veriler	40
Tablo: 3.6 Marmaris Altın'ın dönen varlıklar ve kısa vadeli borçlarıyla ilgili veriler	40
Tablo: 3.7 Petrokent'in dönen varlıklar ve kısa vadeli borçlarıyla ilgili veriler	41
Tablo: 3.8 Turistik işletmelerin yıllar itibariyle likidite oranı değerleri	42
Tablo: 3.9 Örnek işletmelerde likidite oranlarıyla ilgili istatistiki bilgiler	43
Tablo: 3.10 Turistik işletmelerin yıllar itibariyle hazır değerler oranı değerleri	46
Tablo: 3.11 Örnek işletmelerde hazır değerler oranlarıyla ilgili istatistiki bilgiler	46
Tablo: 3.12 Turistik işletmelerin yıllar itibariyle borçların özsermayeye oranı değerleri	50
Tablo: 3.13 Örnek işletmelerde borçların özsermayeye oranlarıyla ilgili istatistiki bilgiler	51
Tablo: 3.14 Aktur Turizm'in borçları ve özsermayesi ile ilgili bilanço bilgileri	51
Tablo: 3.15 Altinyunus'un borçları ve özsermayesi ile ilgili bilanço bilgileri ..	52
Tablo: 3.16 Astor Turizm'in borçları ve özsermayesi ile ilgili bilanço bilgileri	53
Tablo: 3.17 Marmaris Altın'ın borçları ve özsermayesi ile ilgili bilanço bilgileri	53
Tablo: 3.18 Petrokent'in borçları ve özsermayesi ile ilgili bilanço bilgileri	54
Tablo: 3.19 Turistik işletmelerin yıllar itibariyle kısa vadeli borçların özsermayeye oranı değerleri	55

Tablo: 3.20 Örnek işletmelerde kısa vadeli borçların özsermayeye oranlarıyla ilgili istatistiki bilgiler	55
Tablo: 3.21 Turistik işletmelerin yıllar itibariyle duran varlıkların özsermayeye oranı değerleri	58
Tablo: 3.22 Örnek işletmelerde duran varlıkların özsermayeye oranlarıyla ilgili istatistiki bilgiler.....	58
Tablo: 3.23 Aktur Turizm'in yıllar itibariyle duran varlıkları ve özsermayesi ile ilgili bilanço bilgileri	59
Tablo: 3.24 Altinyunus'un yıllar itibariyle duran varlıkları ve özsermayesi ile ilgili bilanço bilgileri	60
Tablo: 3.25 Astor Turizm'in yıllar itibariyle duran varlıkları ve özsermayesi ile ilgili bilanço bilgileri	61
Tablo: 3.26 Marmaris Altın'ın yıllar itibariyle duran varlıkları ve özsermayesi ile ilgili bilanço bilgileri	62
Tablo: 3.27 Petrokent'in yıllar itibariyle duran varlıkları ve özsermayesi ile ilgili bilanço bilgileri	63
Tablo: 3.28 Turistik işletmelerin yıllar itibariyle duran varlıkların aktif toplamına oranı değerleri	63
Tablo: 3.29 Örnek işletmelerde duran varlıkların aktif toplamına oranlarıyla ilgili istatistiki bilgiler	64
Tablo: 3.30 Turistik işletmelerin yıllar itibariyle dönen varlıkların devir hızı oranı değerleri	67
Tablo: 3.31 Örnek işletmelerde dönen varlıkların devir hızı oranlarıyla ilgili istatistiki bilgiler	67
Tablo: 3.32 Aktur Turizm'in net satışları ve dönen varlıklarıyla ilgili bilgiler .	68
Tablo: 3.33 Altinyunus'un net satışları ve dönen varlıklarıyla ilgili bilgiler	68
Tablo: 3.34 Astor Turizm'in net satışları ve dönen varlıklarıyla ilgili bilgiler .	69
Tablo: 3.35 Marmaris Altın'ın net satışları ve dönen varlıklarıyla ilgili bilgiler	69
Tablo: 3.36 Petrokent'in net satışları ve dönen varlıklarıyla ilgili bilgiler	70
Tablo: 3.37 Turistik işletmelerin yıllar itibariyle özsermaye devir hızı oranı değerleri	71
Tablo: 3.38 Örnek işletmelerde özsermaye devir hızı oranlarıyla ilgili istatistiki bilgiler	71

Tablo: 3.39 Aktur Turizm'in net satışlar, özsermaye ve net dönem kârı ile ilgili bilgiler	72
Tablo: 3.40 Altinyunus'un net satışlar, özsermaye ve net dönem kârı ile ilgili bilgiler	73
Tablo: 3.41 Astor Turizm'in net satışlar, özsermaye ve net dönem kârı ile ilgili bilgiler	74
Tablo: 3.42 Marmaris Altın'ın net satışlar, özsermaye ve net dönem kârı ile ilgili bilgiler	74
Tablo: 3.43 Petrokent'in net satışlar, özsermaye ve net dönem kârı ile ilgili bilgiler	75
Tablo: 3.44 Turistik işletmelerin yıllar itibariyle nakit devir hızı oranı değerleri	75
Tablo: 3.45 Örnek işletmelerde nakit devir hızı oranlarıyla ilgili istatistiki bilgiler	76
Tablo: 3.46 Aktur Turizm'in net satışlar hazır değerleriyle ilgili bilgiler	77
Tablo: 3.47 Altinyunus'un net satışlar hazır değerleriyle ilgili bilgiler	77
Tablo: 3.48 Astor Turizm'in net satışlar hazır değerleriyle ilgili bilgiler	78
Tablo: 3.49 Marmaris Altın'ın net satışlar hazır değerleriyle ilgili bilgiler	78
Tablo: 3.50 Petrokent'in net satışlar hazır değerleriyle ilgili bilgiler	79
Tablo: 3.51 Turistik işletmelerin yıllar itibariyle maddi duran varlıklar devir hızı oranı değerleri	79
Tablo: 3.52 Örnek işletmelerde maddi duran varlıklar devir hızı oranlarıyla ilgili istatistiki bilgiler	80
Tablo: 3.53 Aktur Turizm'in net satışlar, maddi duran varlıklar ve yapılmakta olan yatırımlarıyla ilgili bilgiler	80
Tablo: 3.54 Altinyunus'un net satışlar, maddi duran varlıklar ve yapılmakta olan yatırımlarıyla ilgili bilgiler	81
Tablo: 3.55 Astor Turizm'in net satışlar, maddi duran varlıklar ve yapılmakta olan yatırımlarıyla ilgili bilgiler	82
Tablo: 3.56 Marmaris Altın'ın net satışlar, maddi duran varlıklar ve yapılmakta olan yatırımlarıyla ilgili bilgiler	82
Tablo: 3.57 Petrokent'in net satışlar, maddi duran varlıklar ve yapılmakta olan yatırımlarıyla ilgili bilgiler	83

Tablo: 3.58 Turistik işletmelerin yıllar itibariyle aktif devir hızı oranı değerleri	84
Tablo: 3.59 Örnek işletmelerde aktif devir hızı oranlarıyla ilgili istatistiki bilgiler	84
Tablo: 3.60 Aktur Turizm'in net satışlar ve aktif toplamıyla ilgili bilgiler ..	85
Tablo: 3.61 Altinyunus'un net satışlar ve aktif toplamıyla ilgili bilgiler	85
Tablo: 3.62 Astor Turizm'in net satışlar ve aktif toplamıyla ilgili bilgiler ...	86
Tablo: 3.63 Marmaris Altın'ın net satışlar ve aktif toplamıyla ilgili bilgiler	86
Tablo: 3.64 Petrokent'in net satışlar ve aktif toplamıyla ilgili bilgiler	87
Tablo: 3.65 Turistik işletmelerin yıllar itibariyle özsermayenin amortismanı oranı değerleri	88
Tablo: 3.66 Örnek işletmelerde özsermayenin amortismanı oranlarıyla ilgili istatistiki bilgiler	88
Tablo: 3.67 Petrokent'in net dönem kârı (zararı) ve özsermayesiyle ilgili bilgiler	91
Tablo: 3.68 Turistik işletmelerin yıllar itibariyle brüt kâr marjı oranı değerleri.....	91
Tablo: 3.69 Örnek işletmelerde brüt kâr marjı oranlarıyla ilgili istatistiki bilgiler	92
Tablo: 3.70 Aktur Turizm'in brüt kâr marjı oranının yorumunda kullanılan bilgiler	92
Tablo: 3.71 Altinyunus'un brüt kâr marjı oranının yorumunda kullanılan bilgiler	93
Tablo: 3.72 Astor Turizm'in brüt kâr marjı oranının yorumunda kullanılan bilgiler.....	93
Tablo: 3.73 Marmaris Altın'ın brüt kâr marjı oranının yorumunda kullanılan bilgiler	94
Tablo: 3.74 Petrokent'in brüt kâr marjı oranının yorumunda kullanılan bilgiler	94
Tablo: 3.75 Turistik işletmelerin yıllar itibariyle esas faaliyet kâr marjı oranı değerleri	95
Tablo: 3.76 Örnek işletmelerde esas faaliyet kâr marjı oranlarıyla ilgili istatistiki bilgiler	95
Tablo: 3.77 Turistik işletmelerin yıllar itibariyle net kâr marjı oranı değerleri	98
Tablo: 3.78 Örnek işletmelerde net kâr marjı oranlarıyla ilgili istatistiki bilgiler.....	98

GİRİŞ

Turizm insanlık tarihi ile başlayan çok eski bir olgudur. Ancak, Dünya'da ve Türkiye'de bugünkü anlamda turizm hareketlerinin gelişmeye başlaması, II. Dünya Savaşı'ndan sonraki döneme rastlamaktadır. Son yıllarda artan turizm gelirleri, ülkemizde ödemeler dengesi ve milli gelir üzerinde olumlu katkılar sağlamaktadır. Ayrıca, turizm ülkemizde büyük boyutlara ulaşmış olan işsizlik konusunda önemli açıklar kapatmaktadır. Turizmde istihdamın büyük kısmı, günümüzde turiste konaklama yanında yeme-içme, eğlence-dinlenme, spor yapma gibi çok geniş imkanlar sağlayan konaklama işletmeleri alanındadır. Konaklama işletmelerinin sayıları ülkemizde her geçen yıl hızla artmaktadır. Bu nedenle, bu işletmelerin mali bünyelerinin ayrıntılı analizi çeşitli menfaat grupları açısından önem taşımaktadır. Diğer işletmelerde olduğu gibi, konaklama işletmelerinin de mevcut durumu ve gelecekleri hakkında önemli bilgiler, ancak sözkonusu işletmelerin mali tablolarının ayrıntılı analizi ile mümkün olabilecektir.

Bu çalışmada mali tablolarının standart olması nedeniyle, Sermaye Piyasası Kurulu'na kayıtlı olan ve yıllar itibariyle yeterince veri sağlanabilen konaklama işletmelerinin mali tablolarının oranlar yöntemiyle analizinden daha anlamlı sonuçlar çıkarılabileceği düşünülmüştür. Turizm sektörü için standart oranlar olmadığından, sözkonusu işletmelerin yıllara göre göstermiş olduğu eğilimler bulunarak, diğer işletmelerin aynı yıllardaki oran değerleri veya genel kabul görmüş ya da ülkemiz için kabul edilebilir oran değerleriyle karşılaştırılmıştır. Bunun yanında, işletmelerin yıllar itibariyle oran değerlerinin alt ve üst kartilleri, medyanları, ortalamaları, standart sapmaları, trend katsayıları, en düşük ve en yüksek değerleri bulunarak karşılaştırmanın daha sağlıklı yapılmasına çalışılmıştır.

Üç bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde turizm, turizm sektörü içerisinde konaklama işletmelerinin yeri, önemi ve muhasebesi ile mali analiz ve konaklama işletmelerinde kullanılan mali analiz teknikleri ile ilgili genel bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde, işletmelerin temel mali tablolar olarak kabul edilen bilanço ve gelir tablolarında yer alan kalemler tek tek açıklanmıştır. Üçüncü bölümün birinci kısmında oranlarla ilgili genel bilgiler verilmiş ve ikinci kısmında mali analizde kullanılacak oranlar tesbit edilerek kısaca açıklanmış ve bu oranlar yardımıyla incelenen işletmelerin mali tabloları analiz edilmiştir. Ayrıca analiz için işletmelerin yıllar itibariyle oran değerleriyle ilgili bazı istatistiki bilgilere de yer verilmiştir. Sonuç kısmında incelenen işletmelerin mali tablolarının analiz sonuçları kısa ve genel olarak değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK TURİZM, TURİZM SEKTÖRÜ İÇERİSİNDE KONAKLAMA İŞLETMELERİNİN YERİ ve MUHASEBESİ

1.1. Genel Olarak Turizm

1.1.1. Turizmin tanımı ve temel özellikleri

Turizm, insanların sürekli olarak ikamet ettikleri yer dışında yaptıkları seyahat ve gittikleri yerlerde geçici konaklamalarından doğan ihtiyaçlarının karşılanması ile ilgili faaliyetlerdir⁽¹⁾.

İnsanlar, tarihin her çağında değişik nedenlerle seyahat ettiklerine göre, turizm insanlık tarihi ile başlayan çok eski bir olgudur. Ancak günümüzde sanayinin gelişmesi, kişi başına gelirin artması, refah düzeyinin yükselmesi ve çalışma koşullarının iyileşmesi sonucu insanların boş zamanlarının çoğalması turizme, tarihte insanların ticari, dini, askeri, politik amaçlarla yaptıkları seyahatlerden çok farklı bir anlam kazandırmış ve turizm 20. yüzyılda sosyal, kültürel ve politik bir ekonomik olgu niteliğine bürünmüştür.

Turizm kavramını belirlemek amacıyla çeşitli tanımlar yapılmıştır. "Prof. Hunziker ve Prof. Krapf'ın birlikte yaptıkları tanıma göre turizm; para kazanma amacına dayanmayan ve devamlı kalış şekline dönüştürülmemek üzere o yer yabancılarının bir yerde konaklamalarından doğan olay ve ilişkilerin tümüdür⁽²⁾."

"Arthur Borrmann 'Die Lehrer vom Fremdenverkehr' adlı kitabında; Turizm dinlenme, eğlence, ticari veya mesleki faaliyet amacı ile birçok halde de özel toplantılar veya olaylar sebebiyle yapılan seyahatlerin bütünüdür. Ancak bu seyahatler sırasında daimi ikamet yerinden olan ayrılışın geçici olması, mesleki seyahatlerin iş veya yerleşim yeri arasındaki devamlılık gösteren yolculuklar olmaması gerekir..." demektedir⁽³⁾. Toskay'a göre turizm, "insanların devamlı ikamet ettikleri, çalıştıkları

---

(1) **Yat Turizmi Master Planı**, Turizm Bakanlığı Yatırımlar Genel Müdürlüğü Araştırma ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı, Yayın No: 1992/1, Ocak 1992. s. 27

(2) Ergun Göksan, **Turizm Ekonomisi ve İşletmeciliği**, İzmir. Ege Üniversitesi Matbaası 1968. s. 2

(3) Tunca Toskay, **Turizm**, İstanbul. Kalem Yayınları Matbaası 1978. s. 19

ve her zamanki doğal ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışına seyahatleri ve buralardaki genellikle turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetleri talep ederek, geçici konaklamalardan doğan olaylar ve ilişkiler bütünüdür...(4)."

Görüldüğü gibi çok geniş ve karmaşık bir olay olan turizmi birkaç satırla tanımlamak mümkün değildir. Turizm, her şeyden önce insanların belirli bir süre için eğlenme, dinlenme, sağlık ve hava değişimi, spor, sanat ve kültürel etkinliklere katılma veya izlemek amacına yönelik, dinsel açıdan kutsal sayılan yerleri ziyaret, araştırma, kongre veya bir toplantı nedeniyle toplu veya tek olarak yapılan seyahatleri ve konaklamaları kapsamaktadır. Turizm para kazanma amacı gütmeyen liberal bir atmosfer içinde yapılan sosyal ve kültürel bir olgudur. Ayrıca, turizm seyahat ve konaklamanın ortaya çıkardığı tüm ihtiyaçların karşılanması ve ilgili faaliyetleri de kapsamına almaktadır(5).

Yapılan tanımlar doğrultusunda turizmin belirleyici özellikleri şöyle sıralanabilir:

- seyahat sürekli konaklanan, çalışılan ve günlük doğal ihtiyaçların karşılandığı yerler dışına geçici olarak yapılmalı,
- geçici konaklama sırasında turizm işletmeleri tarafından üretilen mal ve hizmetler talep edilmelidir.

1.1.2. Turizmin ekonomik etkileri

Çağdaş anlamda turizm hareketlerinin gelişmeye başlaması II. Dünya Savaşı'ndan sonraki döneme rastlamaktadır. Bu nedenle turizmin gelişimi, Dünya'da ve Türkiye'de çok yeni ve hızla gelişen bir olgudur.

Turizm diğer endüstrilerden farklı bazı özelliklere sahiptir. Bu özellikleri şöyle sıralamak mümkündür(6):

- a- Tüketicilerin ihtiyaç duyduğu mal ve hizmeti üretildiği yerde biraraya getiren bir endüstridir. Diğer bir ifadeyle, turizm gizli bir ihracat endüstrisidir.

---

(4) Toskay, s. 33

(5) Hasan Olalı, **Turizm Politikası ve Planlaması**, İzmir. Ege Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları: No. 6 1982. s. 12

(6) Orhan İçöz, "Gelişmekte Olan Ülkelerde Turizmin Ekonomik Önemi", **Turizm Yıllığı 1986**, Ankara. T.C. Turizm Bankası A.Ş., Ocak 1988 içerisinde ss. 115-121. s. 115

b- Turizmde ulaşım, konaklama, yeme-içme, alışveriş gibi sistemler birbirine bağımlı olarak talep edilir.

c- Turizm, ekonominin diğer sektörlerini doğrudan ve dolaylı olarak etkileyen bir üretim biçimidir.

d- Turizm, büyük ölçüde tüketicinin geliri ve malın fiyatına bağlı olarak gelişme gösterdiğinden, bu gelişme sonucunda ülkenin turizmden elde ettiği gelirler o ülkeye döviz kazancı sağlayarak, görünmeyen ihracat fonksiyonunu yerine getirir. Gelişmekte olan ülkelerde turizm en kolay kalkınma aracıdır ve bu ülkenin diğer ülkelerle rekabet edebilme şansını ortaya çıkarır.

Açıklamalardan turizmin, sosyal bir olay olmasının yanında, turist ağırlayan ülke ekonomileri açısından son derece önemli katkılar sağlayabilen ekonomik gelişme aracı olduğu anlaşılmaktadır. Turizmin başlıca ekonomik etkileri üç başlık altında toplanabilir.

1.1.2.1. Turizmin milli gelir üzerindeki etkisi

Turizm olayı nedeniyle özellikle gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere ve gelişmiş ülkelerin kendi aralarında büyük miktarlarda gelir transferi gerçekleşmekte ve turizm milli gelire doğrudan bir ek gelir sağlamaktadır.

Turizm, milli gelire sağladığı ek katkı yanında, çarpan mekanizması yoluyla ulusal ekonomide de geniş bir gelir etkisi oluşturmaktadır. Şöyle ki, turistlerin gittikleri yerlerde yeme-içme, ulaştırma, alışveriş, eğlence gibi çeşitli gereksinimlerini karşılamak için yaptıkları harcamalar, ekonomi içinde devir ederek dolaylı şekilde yeni gelirlerin meydana gelmesini sağlamaktadır. Bu da 'çarpan kavramı' ile açıklanmaktadır. "Konumuz bakımından çarpanı 'turist harcamalarındaki değişmelerin milli gelirden neden olduğu değişmelere oranı' şeklinde tanımlamak mümkündür⁽⁷⁾."

Turistlerin harcaması sonucu doğrudan gelir elde edenler, bu gelirin bir kısmını tasarruf edecek, geri kalan kısmını da satın alınan mal ve hizmet bedeli olarak toplumun diğer kısımlarına dağıtacaklardır. Aynı şekilde mal ve hizmet bedeli olarak gelir elde edenler de bu geliri harcarlar. Bu süreç yaratılan gelirlerin giderek azalan etkisi sıfır

---

(7) Alp Timur, "Turizmin Gelir Yaratıcı Etkisi", Turizm Yıllığı 1986, Ankara. T.C. Turizm Bankası A.Ş., Ocak 1988 içerisinde ss. 189-196. s. 189

oluncaya kadar devam edecektir. Ancak, elde edilen gelirlerin bir kısmı ithal giderlerine, yabancı kurumlara olan borç veya faiz olarak ödeneceğinden, bu dolaşımın dışına çıkmış olacaktır. Aynı şekilde turistlerin ithal mallarına yaptıkları harcamaların da ulusal ekonomiye etkisi az olacaktır.

"Çarpan değerinin büyüklüğü, ilk gelirin toplumun ilk gelir gruplarında ulaştığı her aşamada ne kadarının harcadığına (veya ne kadarının tasarruf edildiğine) ve ithal girdilerin alımı yoluyla ülkeyi terkeden paranın miktarına bağlıdır⁽⁸⁾." "Son yıllarda yapılan araştırmalara göre Türkiye'de turizm kesimi ile ilgili çarpan katsayısı 3.33 olarak bulunmuştur⁽⁹⁾." Buna göre, turizmde harcanan bir dolar gelir, çeşitli el değiştirmeler sonucu 3.33 lük bir gelir artışı yaratmaktadır. Örneğin, 1992 yılında dış turizmden sağlanan 3.639 milyar dolarla yaklaşık 12 milyar dolar karşılığı gelir artışı sağlanmaktadır.

Turizm gelirinin ekonomide yarattığı etkinin bir diğer ölçme yolu katma değerdir. Ulusal ekonomi üzerinde turistik mal ve hizmet üretiminin yarattığı katma değer etkisi diğer bazı sektörlerdekinden fazla olduğundan önem kazanmaktadır. Türkiye için bir uygulama yapmak amacıyla yabancı turistlerin yapmış oldukları turistik tüketim harcamalarını üretim değeri olarak ele alıp, bu harcamaların yaratacağı katma değeri hesaplamak mümkündür. Turistik tüketim harcamalarının turistik tüketim tipleri arasındaki yüzde dağılımını, Türkiye açısından yabancı turistlerin harcamalarının dağılım yüzdesi olarak alıp, katma değer oranlarına dayandırarak dış turizm gelirlerinin dağılımına uygulandığında, dış turizm gelirlerinin yarattığı katma değeri yaklaşık olarak bulmak mümkün olur. Bu yöntemle göre yapılan hesaplamalarda 1990 yılı için dış turizm gelirlerinin yarattığı katma değer 2.228 milyon dolar olup, bu tutar sadece konaklama işletmeleri için % 23.1 ine isabet eden 485.4 milyon dolardır⁽¹⁰⁾.

Turizmin milli gelir üzerindeki etkisi incelenirken gözönünde bulundurulması gereken bir diğer husus, turizm gelirlerinin GSMH içerisindeki payıdır. Türkiye'de bu

---

(8) İsmet Sabit Barutçugil, **Turizm İşletmeciliği**, 3. Baskı, İstanbul. Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş. 1989. s. 23

(9) Adem Şahin, **İktisadi Kalkımadaki Önemi Bakımından Türkiye'de Turizm Sektöründeki Gelişmelerin Değerlendirilmesi**, Ankara. TOBB Yayınları 1990. s.33

(10) Şahin, s. 35

pay düşük olmakla beraber, son yıllarda artan turizm yatırımları, tanıtma ve pazarlama çalışmalarına gösterilen büyük destek sonucu turizm gelirlerinin GSMH içindeki payının giderek arttığı söylenebilir. Nitekim, 1963 yılında % 0.1, 1970 yılında % 0.5 ve 1980 yılında % 0.6 olan turizm gelirlerinin GSMH içindeki payı 1990 yılında % 3.0 e kadar yükselmiştir⁽¹¹⁾.

1.1.2.2. Turizmin istihdam üzerindeki etkisi

Gelişmekte olan ülkelerin en önemli amaçlarından biri ekonomik kalkınmayı sağlamaktır. Ancak, bu ülkelerde görülen hızlı nüfus artışı, sanayileşmede teknolojik yeniliklerin emekten büyük ölçüde tasarruf etmeleri nedeniyle, açık veya gizli işsizliği giderek önemli ölçüde artırmaktadır. Turizmin emek yoğun bir sektör olması yüksek oranda istihdam sağlamaktadır. Ayrıca turizm sektörüne mal ve hizmet veren yan sektörlerle de iş imkânları sağlayarak dolaylı istihdam etkisi, vatandaşların turistten sağladığı geliri yeniden harcaması (turizm çarpanının etkileri) sonucu ek istihdam etkisi meydana getirmektedir⁽¹²⁾.

Gelişmiş ülkelerde istihdamın sektörler itibariyle dağılımına bakıldığında hizmetler sektörünün payının daha büyük olduğu dikkati çekmektedir. Turizm sektöründe de ancak insanlar tarafından gerçekleştirilen hizmet unsuru önemli bir yer tutmaktadır. Sektörde teknolojik yenilikler uygulanmasına rağmen, otel odalarındaki yatakların düzeltilmesi, yemeklerin hazırlanması, servis yapılması, resepsiyon, önbüro hizmetleri v.b. gibi insan emeğine dayanan kişisel hizmetlerin makinalaştırılması olanağı sınırlıdır. Özellikle konaklama ve restoran alanlarında doğrudan istihdam fazladır. " Dünya Turizm Organizasyonu'na göre turizmde istihdamın % 25 i otelcilik alanındadır⁽¹³⁾." Ancak, turizm sektörünün istihdam gücünü belirlemek zordur. Bunun nedenleri şöyle sıralanabilir⁽¹⁴⁾:

-Turiste hizmet veren yerlerde istihdam edilen kişiler ile turizmle ilgisi olmadığı halde aynı ya da benzer işlerde çalışan kişilerin ayırt edilebilmesi oldukça

---

(11) Şahin, s. 34

(12) Akın İlkin ve M. Zeki Dinçer, **Ekonomik ve Sosyal Sorunlar - Çözüm Önerileri Dizisi:2, Turizm Kesiminin Türk Ekonomisindeki Yeri ve Önemi**, Ankara. TOBB Yayınları 1991. s. 53

(13) Şahin, s. 27

(14) Barutçugil, **Turizm İşletmeciliği**, s. 25

güçtür. Örneğin; resmi istatistiklerde konaklama tesislerinde istihdam edilenler, lokanta ve diğer yerlerde istihdam edilenler ile birleştirilir. Aynı şekilde, çeşitli ulaştırma türlerinde istihdam turizmle ilişkisi olmadan resmi istatistiklere verilir.

-İstatistikler, sadece istihdam edilenleri kapsar, istihdam edenleri ve kendi iş yerinde çalışanları kapsamaz. Oysa, kendi işinde çalışanların toplam işgücündeki oranı, oldukça önemli oranlara ulaşmaktadır.

-Turizm sektöründeki faaliyetlerin pek çoğu mevsimlik olduğundan turistik işletmelerde istihdam edilenlerin sayısı yıldan yıla değişebilmektedir.

Turizm sektörünün bu özellikleri ve veri yetersizliği nedeniyle, istihdam edilenlerin sayısı tam olarak bilinmemektedir.

Son yıllarda Türkiye Ekonomisi içindeki yeri ve önemi giderek artan turizm sektörünün büyük boyutlara ulaşan işsizliği çözme konusunda önemli açıkları kapatacak potansiyele sahip olduğu ve bu konuda olumlu etkiler yarattığı görülmektedir.

Bazı yaklaşımlar, turizm sektöründe istihdam edilenlerin sayısının bir milyonu aştığı şeklindedir. 1963 yılında yapılan Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı, bu sektörde çalışanların sayısını 110 bin olarak ifade etmekteydi. Aradan geçen 30 yıllık sürede 110 binden 1 milyon istihdama ulaşmak küçümsenmeyecek bir gelişmedir⁽¹⁵⁾.

"Türkiye Ekonomisi'nde bir kişilik istihdam olanağı sağlamak için gerekli yatırım miktarı en az olan sektör turizmdir. Başka bir ifadeyle, turizme yapılacak küçük bir sabit sermaye yatırımı anında yoğun istihdam olanağı yaratabilmektedir. Bu nedenle, işsizlik problemi her gün biraz daha büyüyen Türkiye'de teşvik edilmesi, desteklenmesi gereken sektörlerin başında turizm gelmektedir⁽¹⁶⁾."

1.1.2.3. Turizmin ödemeler dengesi üzerindeki etkisi

Turizmin ekonomik açıdan en önemli etkisi, sağladığı döviz girdileri ve çıktıları ile ödemeler dengesi üzerinde kendini gösterir. Bir ülkede, turizm gelirleri turizm giderlerinden fazla ise, turizm ödemeler dengesine olumlu katkıda bulunacaktır, tersi durumda ödemeler dengesine olumlu bir katkısı olmayacaktır. Ülke vatandaşlarının yurt dışına çıkması, ülke dışına döviz çıkışına yol açacağından ödemeler dengesini olumsuz yönde etkilerken, yurt dışından giriş yapanların sağladığı döviz kazancı ödemeler

---

(15) Turizm Dergisi, Sayı:108, Türsab. s. 38

(16) Turizm Dergisi, s. 39

dengesini olumlu yönde etkileyecektir.

Döviz girdileri olarak yabancı turistlerin konaklama, ulaştırma, yeme-içme v.b. harcamaları yanında, ayrıca turistik yatırım amacıyla gelen yabancı sermaye, yabancı turizm işletmelerinden alınan komisyonlar, yabancıların yaptığı reklam ve tanıtma harcamaları gibi diğer döviz girdilerinin de dikkate alınması gerekir. Döviz çıktısı olarak da yurt dışına giden vatandaşların yaptıkları harcamalarla birlikte, turistik yatırım amacıyla yurt dışına çıkan sermaye, yabancı ülkelerde kiralanmış turizm amaçlı tesislerin kira ödemeleri, dış ülkelerde yapılan turizme yönelik reklam ve tanıtma giderleri, yabancı turizm işletmelerine yapılan komisyon ödemeleri gibi diğer döviz çıktıları da dikkate alınmalıdır.

Turizmin ödemeler dengesi üzerindeki etkisi üç şekilde ele alınabilir. Turistin günlük harcamaları sonucu ortaya çıkan konaklama, alışveriş, eğlence gibi turizm sektörü ile doğrudan ilişkili harcamalardan oluşan birincil etkiler, turist harcamalarının ekonomi içindeki dolaşımı sonucu ortaya çıkan ikincil etkiler, turist harcaması ile doğrudan ilişkisi bulunmadığı halde amacın turizm olması sonucu ortaya çıkan üçüncül etkilerdir⁽¹⁷⁾.

Birincil etkiler doğrudan ve hızla oluştuklarından ödemeler dengesi üzerindeki etkileri kolay bir şekilde ölçülebilir. İkincil ve üçüncül etkiler karmaşık bir şekilde oluştuklarından ödemeler dengesi üzerindeki etkilerinin belirlenmesi daha zordur.

Türkiye'deki turistik faaliyetler sonucu elde edilen dövizler, yatırım malları ithalinin gerektirdiği dövizin sağlanması ve dış ticaret dengesi açıklarının kapatılmasında önemli rol oynayacaktır⁽¹⁸⁾. Turizm, özellikle son yıllarda Türkiye Ekonomisi'nde dış ödemeler açısından önemli bir yer tutmaktadır. Örneğin; 1992 yılında ülkemizi 7 milyon yabancı turist ziyaret etmiş ve 3.6 milyar US \$ turizm geliri sağlanmıştır. Bu 3 milyar 639 milyon dolara eşit döviz, aynı yılın tarım ve hayvancılık kesimi ile tarıma dayalı sanayi ihracatının toplamından (3.540 milyar US \$) daha fazladır⁽¹⁹⁾.

---

(17) Akın İlkin ve M. Zeki Dinçer, s. 39

(18) Hasan Olalı, "Turizm Dersleri", **Turizm Nedir: Kitap Özetleri**, Hazırlayan: Mehmet Özdemir, Ankara. T.C. Turizm Bankası A.Ş., Araştırma ve Eğitim Başkanlığı, İnceleme-Araştırma Dizisi: 1 1988 içerisinde ss. 11-29. s. 19

(19) **Aylık Ekonomik Veriler**, İstanbul Ticaret Odası İstatistik Şubesi Ekim 1993.

Genel bir değerlendirme yapıldığında, turizm gelirlerimizin ihracat oranı 1992 yılında % 24 olmuştur⁽²⁰⁾. "Bu oran 1963 yılında % 2 idi⁽²¹⁾." Yine aynı şekilde, turizm geliri dış ticaret açığının 1990 yılında % 34 ve 1992 yılında % 44 ünü tek başına karşılamıştır⁽²²⁾. Ayrıca 'çarpan katsayısı' özelliği ile de diğer sektörleri olumlu yönde etkilemektedir.

1.2. Turizm Sektörü İçerisinde Konaklama İşletmelerinin Yeri ve Muhasebesi

1.2.2. Turizm sektörü içerisinde konaklama işletmelerinin yeri

Geniş anlamda turizm işletmeleri, turistin ikamet ettiği yerden başlayarak, tekrar aynı yere gelinceye kadar geçen zaman içerisinde turiste hizmet sağlayan işletmeler olarak tanımlanabilir. Nitekim, daha önce turizm kavramının, turistin ikamet ettiği yerden tekrar bulunduğu yere kadar geçen sürede ihtiyaçlarının karşılanması ile ilgili tüm faaliyetlerin toplamı şeklindeki tanımı bu fikri doğrulamaktadır. Ancak, turizme hizmet veren işletmelerin bazıları aynı zamanda yerleşik halka da hizmet sunarlar. Bu nedenle işletmelerin tümünü turistik veya turistik olmayan işletme şeklinde ayırmak mümkün değildir. Bununla beraber, bazı işletmeler daha ağırlıklı olarak turiste hizmet vermek amacındadır. Bunların başında konaklama işletmeleri ve seyahat acentaları gelmektedir. Konaklama işletmeleri, turiste hizmet vermek bakımından diğerlerinden daha büyük bir fonksiyon üstlenmektedir. "Konaklama işletmeleri, gerçekte bir başka yerde ikamet eden yabancıların, ilk planda geçici bir süre için konaklamalarına ikinci planda da yeme-içmelerine hizmet edecek tarzda işletilen, belirli standartlara sahip ticari kuruluşlardır⁽²³⁾." Ancak günümüzde modern konaklama işletmeleri, konaklama ve yeme-içme yanında eğlence-dinlenme, bar, gece kulübü, tenis kortu gibi irili ufaklı işyerlerinden oluşan 'gastronomi sektörü'nü de kapsamına almış durumdadır. Bu nedenle, turiste geceleme yanında çok geniş imkânlar sağlamaktadırlar.

(20) Aylık Ekonomik Veriler, İstanbul Ticaret Odası İstatistik Şubesi Ekim 1993.

(21) Şahin, s. 23

(22) Aylık Ekonomik Veriler, İstanbul Ticaret Odası İstatistik Şubesi Ekim 1993.

(23) İsmet Sabit Barutçugil, **Turizm Ekonomisi ve Turizmin Türk Ekonomisindeki Yeri**, 1. Bası, İstanbul. Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş. 1986. s. 95

Ayrıca, daha önce de belirtildiği gibi, emek-yoğun turizm sektöründe istihdama en fazla katkıyı konaklama kesimi sağlamaktadır. Bu nedenlerden dolayı, bu çalışmada turizme hizmet veren diğer işletmeler ihmal edilerek konaklama işletmeleri dikkate alınmıştır.

1.2.2. Konaklama işletmeleri muhasebesi

Muhasebecilikte yararlanılan ilkeler ve işlemler her işletmeye uygulanabilir bir biçimde düzenlenmişlerdir. Bu ilkeler ve işlemler konaklama muhasebesinde de herhangi bir değişiklik göstermemektedir. Ancak, konaklama işletmeleri müşterilerine farklı yerlerde farklı hizmetler sunduğundan işletme kendi içinde bölümlere ayrılır⁽²⁴⁾. Dolayısıyla muhasebe departmanını ilgilendiren kayıtların bazıları, bu departman dışında tutulmaktadır. Örneğin, müşteri ile ilgili kayıtların önbüro, restoran, barlarda tutulması gibi. Bu nedenle muhasebe departmanı diğer bölümlerle sıkı bir işbirliği içinde olmalı ve ayrı yerlerde yapılan bu işlemleri denetim altında tutmalıdır.

1.2.2.1. Konaklama işletmelerinde muhasebenin amaçları, özellikleri ve işlemleri

Turizmin gelişmesiyle birlikte büyük boyutlu konaklama tesislerinin sayıları da artmaktadır. Bu da konaklama işletmelerinde büyük önemi olan faaliyetlerin etkin bir şekilde yürütülüp, sonuçların saptanması ve kaydedilmesi, işletme yöneticilerinin tüm gereksinmelerine cevap verebilecek mali tabloların hazırlanmasını sağlayan düzenli bir muhasebe sistemini zorunlu kılmaktadır.

a) Muhasebenin amaçları: Konaklama işletmelerinde muhasebenin amaçları, diğer faaliyet işletmelerinde de çoğunlukla sözkonusu olan genel amaçlardan oluşmaktadır. Bu nedenle burada muhasebenin amaçlarına değinilmemektedir*.

b) Muhasebenin özellikleri: Konaklama işletmeleri muhasebesi, diğer faaliyet alanlarında kullanılan muhasebe sistemlerinden farklı bazı özelliklere sahiptir. Bu özellikler üç ana başlık altında toplanabilir⁽²⁵⁾.

---

(24) **Otel, Motel ve Restoranlar İçin Muhasebe Uygulamaları**, Ankara. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayınları: 50 1983. s. 7

(*) Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için temel Genel Muhasebe kitaplarına bakılabilir

(25) Barutçugil, **Turizm İşletmeciliği**, ss. 184-185

1- Gelirlerin kaydedilmesi ve denetimi: Müşteriler işletmede konakladıkları süre içinde farklı ihtiyaçları nedeniyle, çeşitli bölümlerde sunulan hizmetlerden yararlanırlar. Hizmetin sunulmasından hemen sonra müşteriden olan alacaklar hesaplanır. Ancak hizmetlerin resepsiyon, telefon santrali, yemek salonu, kat hizmetleri, bar, yüzme havuzu, hediyelik eşya butikleri, çamaşır yıkama, kuaför v.b. gibi çeşitli bölümlerde sunulması, ödemelerin farklı yerlerde kabul edilmesi ve nakit tutarının küçüklüğü, hizmetin süreklilik göstermesi gibi nedenler, muhasebede önemli kayıt ve denetim zorlukları doğurmaktadır.

Bunun yanında, işletmede hergün çeşitli hizmetlerden yararlanarak, kredili olarak mal tüketen müşteriler de bulunmaktadır. İşletme kredi açtığı müşterilerinin küçük kalıntılarından oluşan alacak hesaplarını da yakından takip etmek durumundadır.

2- Nakit işlemlerinin kaydedilmesi: Müşteri sunulan hizmetin bedelini peşin ödemek isteyebilir. Bu nedenle, işletmenin çeşitli satış yerlerinde yazar kasa makineleri kullanması ve bu kasalarda günlük satış hacmi ile orantılı nakit para bulundurması gerekir. Ayrıca, işletmenin ana kasasında da küçük kasaların gereksinimini karşılayacak miktarda nakit sürekli olarak bulundurulmalıdır.

Peşin satışların genellikle küçük miktarlarda oluşu ve sık tekrarlanması ödemelerin denetimini güçleştirmektedir. Etkin bir nakit yönetiminin sağlanabilmesi için yazar kasa makinelerinin kullanılması, satışların hemen kaydedilmesi, satış ve para alma işlemlerinin birbirinden ayrılması, kasa kayıtları ve diğer belgelerin günlük olarak denetlenmesi gerekmektedir.

3- Alacaklar: Konaklama işletmelerinin müşterilerine sunmuş olduğu hizmetlerden doğan alacaklarını takip etmek üzere açmış oldukları hesaba 'müşteri hesabı' denir. Bir konaklama işletmesinde müşteri hesabı ikiye ayrılabilir;

-kalan ve geceleyen müşteriler hesabı,

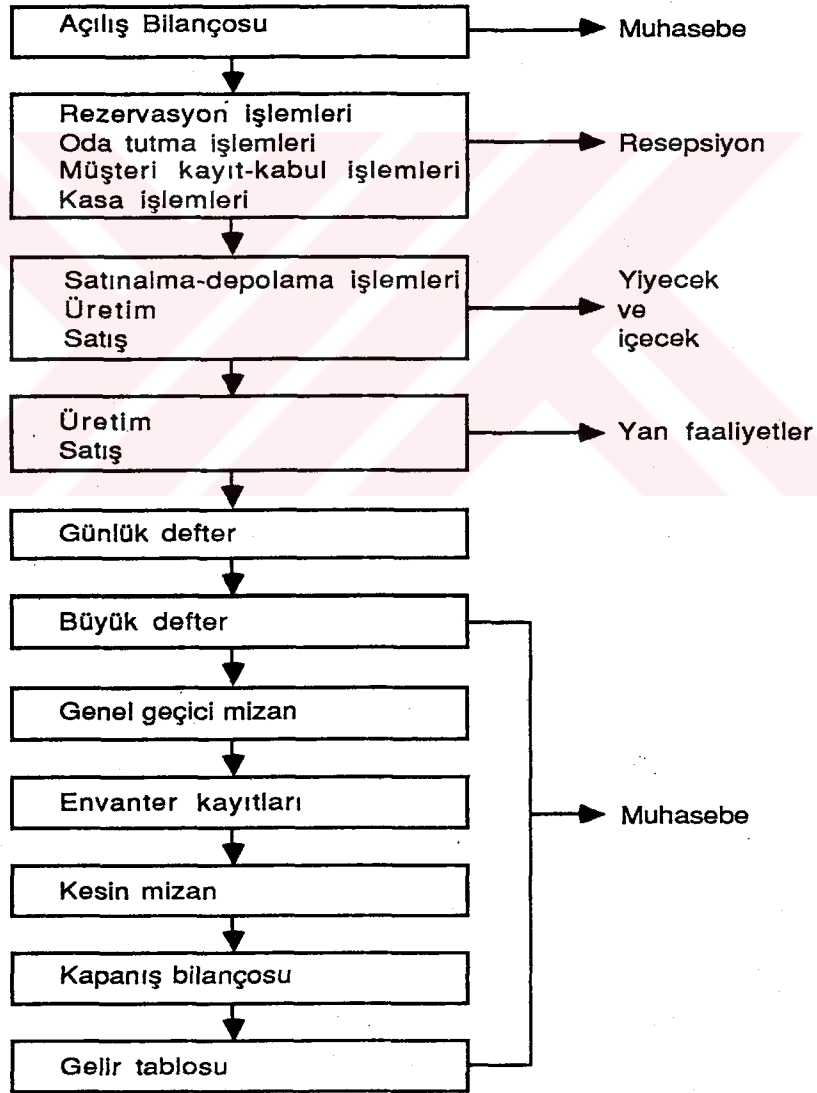
-kalmayan ancak işletmenin çeşitli hizmetlerinden yararlanan müşteriler hesabı.

Müşterilerin işletmeden her an ayrılmak isteyebilecekleri düşünülerek, hesapların son durumunun kullanılan hizmet ve ürünlerin tümünü kapsayacak şekilde hazır bulundurulması gerekir. Bunun için, çeşitli bölümlerde sunulan mal hizmet satışı ile ilgili belgeler en kısa zamanda müşteri hesabının tutulduğu ön büroya iletilmelidir. Ayrıca, bu belgelerin eksiksiz ve hatasız bir biçimde düzenlenmesi ve doğru hesaplara kaydedilmesi konusunda çok dikkatli davranılmalıdır.

Bunun yanısıra, işletmede uzun süre kalmayı düşünen müşterilerin kredili satışlarından doğacak kayıpları önlemek, nakit akımına yardımcı olmak ve riski azaltmak amacıyla, örneğin bir hafta gibi belirli zaman aralığıyla ödemede bulunması istenebilir. Ayrıca, müşteri çekle veya işletmenin banka hesabına para yatırarak da ödeme yapmak isteyebilir. Bu durumda, işletmenin gerekli araştırmayı yapmadan ve üst yönetimin onayı olmadan bu ödemeyi kabul etmemesi ve bu tür ödemelerin muhasebe kayıt ve denetiminde dikkatli davranılması gerekmektedir.

c) **Muhasebe işlemleri:** Konaklama işletmelerinde bir dönem itibariyle yapılan muhasebe uygulamaları aşağıdaki şemada verilmiştir⁽²⁶⁾.

(26) Ertuğrul Çetiner, **Konaklama Yönetim Muhasebesi**, Ankara. Gazi Üniversitesi Meslek Eğitim Fakültesi 1989. s. 23

Şemanın incelenmesinden anlaşılacağı gibi, muhasebe kayıtları için gerekli olan bilgilerin bazıları muhasebe departmanı dışında tutulmaktadır.

1.2.2.2. Konaklama işletmelerinde muhasebe hesap planı

Hesap planı, işletmede tutulan hesapları sistemli bir şekilde ve amaca uygun olarak çeşitli gruplara ayıran ve işletmede gerçekleştirilen aynı işlerin daima aynı hesaplara kaydedilmesini sağlayan bir plandır.

Konaklama işletmelerindeki bir hesap planında, işletme ile ilgili bilgi almak isteyen kişi ve kuruluşların ve işletme yöneticilerinin gereksinimlerini karşılayacak bütün hesap isimlerinin bulunması gerekir. Ayrıca, ileride ortaya çıkabilecek çeşitli işlemlerin hangi hesapta izleneceğinin hesap planında belirlenmesi gerekir. Hesap planı genişleme ve ekleme yapabilmeye uygun esneklikte olmalıdır.

Hesapların izledikleri değer hareketlerini tam ve doğru bir biçimde açıklayabilen, işletmenin gereksinim duymadığı hesaplarla şişirilmemiş ve yukarıdaki özellikleri taşıyan bir hesap planı, faaliyetlerin planlanması ve denetimi için ihtiyaç olan bilgileri kısa sürede ve güvenilir bir biçimde sağlayabilir.

Ülkemizde büyük konaklama işletmelerinin çoğunda ABD'nin otel işletmeleri için hazırladığı tek düzen muhasebe sisteminden yararlanılmaktadır⁽²⁷⁾. Ancak Maliye ve Gümrük Bakanlığı 'Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği' ile 1.1.1994 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere bilanço esasına göre defter tutan gerçek ve tüzel kişilerin uygulamak zorunda oldukları Tekdüzen Hesap Çerçevesi ve Hesap Planı'nı yürürlüğe koymuştur. Bu plana göre hesaplar önce dokuz ana gruba ayrılmaktadır. Bunlar;

- 1 Dönen Varlıklar
- 2 Duran Varlıklar
- 3 Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
- 4 Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar
- 5 Özkaynaklar
- 6 Gelir Tablosu Hesapları
- 7 Maliyet Hesapları
- 8 (Serbest)
- 9 Nazım Hesaplar

(27) Zekeriya Sümerkan, "Otel İşletmelerinde Sorumluluk Muhasebesi Sistemi", **Turizm Yıllığı 1986**, Ankara. T.C. Turizm Bankası A.Ş. Ocak 1988 İçerisinde ss. 183-186. s. 183

şeklindedir. Her bir grup on alt gruba, her alt grup da on yardımcı hesaba ayrılmaktadır⁽²⁸⁾.

Bununla birlikte, çalışma konusunu oluşturan işletmeler Sermaye Piyasası Kurulu'na (SPK) kayıtlı olmaları nedeniyle muhasebe sistemlerini Kurul'un düzenlediği 'Standart Genel Hesap Planı' doğrultusunda uygulamaktadırlar. Bu plana göre hesaplar önce on ana gruba ayrılmakta ve her bir hesap grubunun da sisteme uygun olarak alt gruplara ayrıldığı görülmektedir. Aşağıda ana hesap grubu verilmiştir⁽²⁹⁾.

<u>Grup No</u>	<u>Hesap No</u>	
I	100-199	Dönen Varlıklar
II	200-299	Duran Varlıklar
III	300-399	Kısa Vadeli Borçlar
IV	400-479	Uzun Vadeli Borçlar
V	480-499	Özsermaye
VI	500-599	Çeşitlerine Göre Giderler
VII	600-699	Gider Yerleri
VIII	700-799	Sonuç Hesapları
IX	800-899	Fonksiyonlarına Göre Giderler ve Fark Hesapları
X	900-999	Nazım (İstatistik) Hesaplar

Bu kodlamalar muhasebe işlemlerinin bilgisayarla yapılması durumunda hesap isimlerini tanımlamakta da kolaylık sağlamaktadır.

1.2.2.3. Konaklama işletmelerinde bazı hesapların işleyişi

Konaklama amacıyla işletmeye gelen müşteri kendisine sunulan çeşitli hizmetlerden yararlanır. Bu hizmetlerden yararlanırken peşin ödemede bulunabileceği gibi, kendisine açılan kredi hesabına da borçların kaydedilmesini sağlayabilir.

Kredi hesabının açılması, müşteriye verilen oda numarası ile sağlanır. Bu hesap önbüroda tutulur ve ilgili bölümlere müşteri hesabının açıldığı bildirilir. Müşterinin kredili olarak yaptığı harcamalar, ilgili bölümün hizmeti veren elemanı tarafından 'adisyon' adı verilen belgelere kaydedilir. Harcamanın türü ve miktarı yazılan bu belgeler müşteriye imzalatılır ve üzerine kredi damgası vurulur. Üç nüshadan oluşan

(28) 26 Aralık 1992 tarih ve 21447 sayılı **Resmî Gazete**, Mükerrer.

(29) 29 Ocak 1989 tarih ve 20064 sayılı **Resmî Gazete**

adisyondan biri müşteriye verilir, ikincisi ilgili bölümde kalır ve üçüncüsü de önbüroya iletilir. Önbüroda çeşitli birimlerden gelen adisyonlar ilgili müşterinin hesabına kaydedilir ve müşterinin hesapları sürekli olarak ödemeye hazır durumda tutulur.

İşletmenin çeşitli bölümlerindeki kasiyerler hergün saat 24.00 den sonra ellerindeki adisyonlara dayanarak 'günlük satış raporları' hazırlarlar ve bunları önbüroya verirler. Önbüroda raporlar ile hesaplar arasındaki uygunluk kontrol edilir. Bu denetimlerden sonra, çıkarılan müşteri hesabına belli oranda servis yüzdesi de eklenerek fatura hazırlanabilir.

Müşterinin peşin olarak yaptığı harcamalarda ise düzenlenen sıra numaralı fişlerin üzerine 'ödedi' damgası basılır. Peşin satışlarda kasa hesabı, kredili satışlarda ise müşteriler hesabı borçlandırılır, satıcılar hesabı alacaklandırılır.

1.2.3. Konaklama işletmelerinde mali analiz

Buraya kadar anlatılanlardan görüldüğü gibi, ülkemiz ekonomisinde önemi gittikçe artan turizm sektörü içerisinde konaklama işletmeleri önemli bir yer tutmaktadır. Bu durumda, bazı konaklama işletmeleri için yapılacak mali analiz, bu işletmelerin yıllar itibarıyla gelişmeleri ve gelecekleri hakkında önemli bilgiler edinmemize yardımcı olacaktır. Bu, işletmelerin her hesap dönemi sonunda muhasebe departmanları tarafından hazırlanan mali tablolar ile yapılmaktadır. Bu nedenle, işletmelerde muhasebe kayıtlarının tutulması ve mali tabloların düzenlenmesi sırasında doğru, düzenli, tarafsız ve çok dikkatli davranılması gerekmektedir.

1.2.3.1. Mali analiz ve önemi

"Mali analizlerden bir işletmenin mali durumunun incelenmesi ve değerlendirilmesi anlaşılmaktadır⁽³⁰⁾". Bir işletmenin mali durumu genellikle iki grup tarafından incelenir. Bunlardan birincisi işletme yöneticileri, ikincisi ise işletme ile ilgili üçüncü kişilerdir. Analiz, işletmenin kendisi tarafından yapılırsa 'iç mali analiz', işletmeyle ilgili yatırımcılar, bankalar, rakip işletmeler gibi diğer kişi ve kuruluşlar tarafından yapılırsa 'dış mali analiz' olarak adlandırılır⁽³¹⁾.

(30) Niyazi Berk, *Finansal Yönetim*, Eskişehir. Bilim Teknik Yayınevi 1990. s. 20

(31) Nihat Küçüksavaş, *Kalkınma Bankalarında Finansal Analiz ve Rantabilite Denetimi*, (Basılmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi İşletme Fakültesi 1980. s.20

İşletme ile ilgili çeşitli menfaat grupları, işletmenin mali durumu, likidite durumu, kârlılık durumu, kaynakların verimli kullanılıp kullanılmadığı gibi konularda bilgi sahibi olmak isterler. Mali tablolar işletmenin faaliyet sonuçları ile ilgili önemli bilgiler verirler. "Fakat bu bilgilerin analizi yapılmadan temsil ettikleri ilişkiler, durumlar ve sorunlar anlaşılabilir(32)."

Mali analiz sonuçları, işletmeyle ilgili çeşitli menfaat grupları tarafından kullanılır. Çünkü mali analiz;

-işletmenin likidite durumu,

-işletmenin mali durumu,

-işletmenin kârlılık durumu,

-işletmenin aktiflerini kullanma durumu ve işletme hakkındaki önemli trendler gibi konularda açık bilgiler verir(33).

Mali analiz belli bir durumu veya aynı işletmenin yıllar itibariyle göstermiş olduğu eğilimleri tespit etmek için yapılabileceği gibi, aynı faaliyet konusundaki çeşitli işletmeler arasındaki mukayeseler ve bunlara ilişkin yorumlar şeklinde de yapılabilir.

Buraya kadarki açıklamalardan mali analizi, aynı işletmenin veya aynı faaliyet konusundaki çeşitli işletmelerin "mali tablolarındaki verilerinin önemi ve anlamını saptamak için yürütülen faaliyetlerdir" şeklinde tanımlamak mümkündür(34).

1.2. 3. 2. Konaklama işletmelerinde kullanılan mali analiz tekniklerine genel bir bakış

Mali tabloların analizinde araç olarak çeşitli analiz yöntemlerinden yararlanılır. İşletmenin mali tablolarındaki bilgilerin değişik şekillerde hesaplanıp, yeni tabloların düzenlenmesi ve mali kararlarda kullanılabilir duruma getirilmesi mali analiz teknikleri yardımıyla gerçekleşecektir.

Diğer işletmelerde olduğu gibi, konaklama işletmelerinde de kullanılan mali analiz teknikleri şöyle sıralanabilir(35):

(32) Yüksel Koç Yalkın, *İşletmelerde Mali Analiz Teknikleri*, Altıncı Baskı, Ankara.

Ocak 1988. s. 35

(33) Koç Yalkın, s. 35

(34) Koç Yalkın, s. 35

(35) Çetiner, s. 197

- karşılaştırmalı tablolar yöntemi ile analiz,
- yüzde yöntemi ile analiz,
- trend (eğilim) yüzdeleri yöntemi ile analiz,
- oran yöntemi ile analiz.

Mali tabloların analizinde kullanılan en yaygın yöntemlerden birisi oran yöntemi ile analizdir⁽³⁶⁾. Nakit ve alacakların kısa süreli borçları hangi oranda karşılayabildiği, alacakların tahsil süresi, özsermaye ile duran varlıklar arasındaki ilişki gibi işletmeyle ilgili önemli soruların yanıtı ancak oran analizi ile mümkün olur⁽³⁷⁾. Bu bakımdan mali analiz tekniklerinde önemli bir yere sahip bulunan oranlara, analitik araçlar olarak büyük bir değer verilmektedir. Mali analizi oran analizi anlamında alan yazarlar olduğu gibi, açıklamalarında diğer tekniklere değinen yazarlar da oran analizine büyük ölçüde yer vermişlerdir⁽³⁸⁾.

Görüldüğü gibi, bir işletmenin mali durumunun, kârlılığının, verimliliğinin değerlendirilmesinde oran analizinden geniş ölçüde yararlanılmaktadır. Bu nedenle, bu çalışmada diğer mali analiz tekniklerine değinilmeden oranlar yöntemi kullanılarak konaklama işletmelerinin mali tablolarının analizine çalışılmıştır.

---

(36) Nalan Akdoğan ve Nejat Tenker, Finansal Tablolar ve Analizi Genişletilmiş 3. Bası, Ankara. Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Matbaası Nisan 1988. s. 3170

(37) Bülent Gülmüş, Mali Analiz, Garanti Eğitim Merkezi Yayınları: 24, Mart 1990, ss. 44-45

(38) Koç Yalkın, s. 246

İKİNCİ BÖLÜM

KONAKLAMA İŞLETMELERİNDE MALİ TABLOLARDA YER ALAN KALEMLERİN AÇIKLANMASI

Mali tablolar, toplanan bilgilerin muhasebe ilkelerine uygun olarak kaydını sağlayan ve bir işletmenin varlık ve sermaye yapısı, faaliyet sonuçları, dönem kârının oluşumu ve kullanımı gibi konularda önemli bilgiler içeren tablolar şeklinde tanımlanabilir.

Mali tablolar Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'ne göre aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır* :

1. Bilanço,
2. Gelir Tablosu,
3. Satışların Maliyeti Tablosu,
4. Fon Akım Tabloları,
5. Nakit Akım Tablosu,
6. Kâr Dağıtım Tablosu,
7. Öz Kaynaklar Değişim Tablosu.

Bunlardan bilanço ve gelir tablosu temel mali tablolar olarak kabul edilmekte ve uygulamada çok yaygın olarak bu iki tablo kullanılmaktadır. Diğer tablolar ise bu iki tabloyu destekleyici ve tamamlayıcı niteliktedirler⁽¹⁾. Bu çalışmada diğer tabloların bilanço ve gelir tablosundaki verilerden yararlanılarak hazırlandıkları düşünüldükçe, temel mali tablolar olarak kabul edilen ilk iki tablo kullanılmıştır.

Mali tabloların çeşitli işletmeler açısından analiz edilebilmeleri, ancak bu tabloların analize uygun hale getirilmeleriyle mümkündür. Başka bir ifadeyle, işletmelerin değişik şekillerde hazırladıkları mali tablolar tek tip ve karşılaştırmaya elverişli biçimde düzenlenmelidir.

Bu çalışmada SPK'na kayıtlı olan ve yeterince veri bulunabilen konaklama işletmelerinin mali tablolarının analizine çalışılmıştır. Sermaye Piyasası Kurulu Seri:VIII, No: 2 Tebliğinde, kendisine kayıtlı olan işletmeler için tek düzen muhasebe

(1) Ahmet Hayri Durmuş, **Mali Tablolar Tahlihi**, İstanbul. İ.İ.T.İ.A. -Nihad Sayar- Yayın ve Yardım Vakfı Yayınları No: 358-591 1981. s. 1

* Bkz. 26 Aralık 1992 Tarih ve 21447 Sayılı Resmi Gazete, Mükerrer.

sistemini öngörmektedir⁽²⁾. Diğer bir ifadeyle, incelenen işletmelerin mali tabloları SPK'nca öngörülen standart mali tablolar doğrultusunda hazırlandıklarından karşılaştırmaya elverişli durumdadırlar. Dolayısıyla bu tablolar üzerinde herhangi bir düzeltme yapılmadan analize geçilmiştir.

Ancak mali analiz, büyük ölçüde mali tablolarda yer alan kalemlerin niteliklerinin ve değerlendirme ölçülerinin anlaşılmasına bağlı olduğundan, analize geçmeden önce bu tablolarda yer alan kalemlerin nitelikleri ve değerlendirme ölçülerinin açıklanması gerekmektedir⁽³⁾.

2.1. Bilanço

Bilanço, bir işletmenin belli bir tarihte sahip olduğu varlıklar ile bu varlıkların sağladığı kaynakları gösteren mali tablodur.

İşletmelerde ortaya çıkan değer hareketlerinin genel toplamalarının hesaplama yoluyla anlatımları; işletme sahip veya ortaklarının koyduğu özsermaye ile işletme dışı üçüncü kişilerin koyduğu yabancı sermaye toplamından oluşan sermaye ve işletme sermayesinin kullanımını gösteren varlıklar olmak üzere iki şekildedir⁽⁴⁾.

Hissedarlar ve alacaklılar karşısında işletmenin toplam mükellefiyetlerinden oluşan sermaye pasif tarafta, işletmenin ekonomik malları ile para kaynaklarının toplamından oluşan varlıklar ise aktif tarafta yer alır. Diğer bir anlatımla, pasif taraf mali araçların kaynaklarıyla ilgili (pasif=araç kaynakları), aktif taraf bu araçların rakamsal şekilleriyle ilgili (aktif= araç kullanımları) bilgiler verir⁽⁵⁾.

Bilançoda temel eşitlik; mevcutlar+alacaklar= özsermaye + yabancı sermaye şeklindedir. Yani, işletmenin varlıklar toplamıyla (aktif toplamı) sermaye toplamı (pasif toplamı) daima aynı büyüklüktedir.

---

(2) Sermaye Piyasası Kanunu'na Tabi 300 Anonim Şirketin Son 5 Yıllık Mali Tabloları-I, Ankara. 1988. Sunuş

(3) Öztin Akgüç, Mali Tablolar Analizi, Genişletilmiş 8. Bası, İstanbul. Muhasebe Enstitüsü Yayın No: 61 1990. s. 23

(4) Günter Wöhe, Bilanzierung und Bilanzpolitik, 5. Überarbeitete und erweiterte Auflage, München. Verlag Franz Vahlen 1979. s. 29

(5) Wöhe, s. 29

Görüldüğü gibi bilanço, işletmenin yatırım politikası, sermaye kaynakları ve kullanımları, mali gücü ve ödeme yeteneği gibi analiz için gerekli olan önemli bilgiler sağlamaktadır.

2.1.1. Bilanço kalemlerinin sınıflandırılması

Bilanço kalemleri arasındaki ilişkileri inceleyebilmek için, bilançoda yer alan kalemlerin anlamlı ve anlaşılabilir gruplar altında toplanması gerekir.

2.1.1.1. Aktif kalemlerin sınıflandırılması

Aktif kalemler sermayenin kullanımına göre iki gruba ayrılırlar:

- a) Dönen Varlıklar,
- b) Duran Varlıklar.

2.1.1.1.1. Dönen varlıklar

"Dönen varlıklar, para ile bilançonun düzenlendiği tarihten itibaren, normal koşullar altında bir faaliyet dönemi içinde paraya çevrilebilir veya işletme faaliyetlerinde kullanılabilir veya tüketilebilir varlıkları kapsar⁽⁶⁾."

İncelenen konaklama işletmelerinin bilançolarında şu dönen varlık kalemleri bulunmaktadır:

I. Hazır değerler

Hazır değerler likiditesi en yüksek olan bilanço kalemidir. SPK Seri:VII, No:16 Tebliği ile hazır değerleri;

- kasa
- bankalar
- diğer hazır değerler olmak üzere üç gruba ayırmaktadır⁽⁷⁾.

Kasa, işletmenin elinde bulunan ulusal ve yabancı paraları içeren hesaptır. Bankalar, banka ve benzeri finans kurumlarında bulunan vadeli ve vadesiz her türlü mevduatı içerir. Diğer hazır değerler, nitelik itibarıyla hazır değer sayılan vadesi gelmiş kuponlar, tahsil edilecek çekler, banka ve posta havaaleleri gibi kalemleri içerir.

---

(6) Akgüç, Mali Tablolar Analizi, s. 35

(7) 29 Ocak 1989 tarih ve 20064 sayılı Resmî Gazete

ii. Menkul kıymetler

İşletmelerde normal faaliyetler ile beklenmeyen ihtiyaçları karşılayacak miktarlardan fazla para bulundurmamak doğru değildir. Menkul kıymetler, ihtiyaç fazlası paranın gelir getirmesini sağlamak amacıyla satın alınan hisse senetleri, gelir ortaklığı senetleri, tahviller ile hazine bonolarını kapsar.

Menkul kıymetler, gerektiğinde nakit ihtiyacını karşılamak üzere, atıl paranın değerlendirilmesi amacıyla geçici bir yatırım olarak alınmışsa, bilançoda dönen varlıklar grubunda yer alır. Sürekli bir yatırım amacıyla alınan menkul kıymetler ise duran varlıklar grubunda düşünülmelidir.

iii. Kısa vadeli ticari alacaklar

İncelenen konaklama işletmelerinin kısa vadeli ticari alacakları şu gruplara ayrılmıştır:

- Alıcılar; işletmenin kredili satışlarından doğan alacaklarını izlediği hesaptır. Bilanço gününden itibaren bir yıl içerisinde tahsil edilecek olan senetsiz alacaklar bu grupta gösterilir.

- Alacak senetleri; SPK'nun Seri:VII, No:16 Tebliği'ne göre, işletmenin faaliyet konusunu oluşturan mal ve hizmet satışlarından doğan senede bağlanmış alacakları ile diğer her türlü senetli alacaklarını kapsar.

- Verilen depozito ve teminatlar; işletme tarafından verilen kısa süreli depozito ve teminatların izlendiği hesaptır.

- Diğer ticari alacaklar; işletmenin kısa süreli senetli, senetsiz alacakları ile kısa süreli depozito ve teminat alacakları dışında ortaya çıkan diğer kısa süreli ticari alacakların izlendiği hesaptır.

iv. Kısa vadeli diğer alacaklar

Kısa vadeli diğer alacaklar, ortaklardan alacaklar, iştiraklerden alacaklar ve diğer alacaklar olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır.

- Ortaklardan alacaklar; ortakların bilanço gününde işletmeye olan kısa vadeli borç tutarlarının izlendiği hesaptır.

- İştiraklerden alacaklar; ana şirketin sermayesine katkıda bulunan bir şirketten olan kısa vadeli alacaklarının izlendiği hesaptır.

- Diğer alacaklar; ortaklar ve iştiraklerden olan alacaklar dışındaki diğer kısa vadeli alacakları kapsayan hesaptır.

v. Stoklar

SPK'nun hazırlamış olduğu standart bilançoda stoklar; ilk madde ve malzeme, yarı ve ara mamüller, mamüller, diğer stoklar, verilen sipariş avansları olmak üzere beş grupta toplanmaktadır. Ancak konaklama işletmelerinde mal üretimi yerine, hizmet üretimi ve sunumu sözkonusu olduğundan stokları yiyecek malzeme stokları, içecek stokları, işletme malzeme stokları şeklinde gruplara ayırmak daha doğrudur⁽⁸⁾.

Yiyecek malzeme stokları, yiyecek anbarında bulunan her türlü yiyecek malzemelerini; içecek stokları, içecek deposunda bulunan alkollü, alkolsüz, yerli, yabancı bütün içecekleri kapsar. İşletme malzeme stokları ise, yatak takımları, mutfak ve servis takımları, temizlik malzemeleri, bakım-onarım malzemeleri, depozitolu boş kaplar, yakacak stokları gibi işletme faaliyetlerinde kullanılacak malzemeleri ifade eder.

Bu durumda, konaklama işletmeleri için stoklar bir faaliyet döneminde üretimde kullanılmak üzere işletmenin elinde bulundurduğu malzemeler şeklinde tanımlanabilir.

vi. Diğer dönen varlıklar

Niteliği itibariyle yukarıda belirtilen dönen varlık kalemleri arasında yer almayan, gelecek faaliyet yılıyla ilgili peşin ödenmiş kira, sigorta gibi giderler diğer dönen varlıklar arasında yer alır.

2.1.1.1.2. Duran varlıklar

Gelecek faaliyet döneminde paraya dönüşmesi beklenmeyen aktifler duran varlıklar grubunda yer alır. İncelenen işletmelerin duran varlıklar grubunda yer alan kalemler ve bunların açıklamaları aşağıdaki gibidir.

i. Uzun vadeli ticari alacaklar

İşletmenin vadesi bir yıldan daha uzun olan senetli ve senetsiz ticari alacakları bu grupta yer alır. Konaklama işletmeleri için bu alacaklar müşterilerden veya seyahat acentalarından olan uzun vadeli alacaklar şeklinde olabilir.

ii. Uzun vadeli diğer alacaklar

İşletmenin esas faaliyet konusu dışında diğer işlemlerinden doğan uzun vadeli alacaklarıdır. Bunlar iştirakten alacaklar, ortaklardan alacaklar, uzun vadeli verilen depozito ve teminatlar şeklinde olabilir.

---

(8) Çetiner, s. 155

iii. Finansal duran varlıklar

İşletmenin gelir yaratmak, stok sağlamak veya rekabeti önlemek amacıyla satın aldığı uzun vadeli hisse senedi, tahvil, hazine bonosu gibi menkul kıymetler ile diğer işletmelere verdiği uzun vadeli borçları gösteren hesaptır.

iv. Maddi duran varlıklar

İşletmenin esas faaliyetlerinde kullanmak amacıyla edinilmiş, aşınma ve yıpranma ile karşı karşıya bulunan, kolaylıkla paraya çevrilemeyen ve tekrar satılmak gayesi bulunmayan fiziki varlıklardır.

Maddi duran varlıklar zamanla eskirler veya demode olurlar. Maddi duran varlıkların maliyetleri, kullanılacakları süre içinde amortisman ayrılmak suretiyle faydalı ömürleri içerisinde tamamen yok edilir. Amortisman muhasebesinin amacı, maddi duran varlıkların maliyetlerini sistemli ve anlamlı bir biçimde bu varlıkların kullanma sürelerine dağıtmaktır⁽⁹⁾.

Konaklama işletmelerindeki maddi duran varlıklar şu gruplar altında toplanabilir⁽¹⁰⁾:

- Arazi ve arsalar; inşaatlı veya inşaatlı olmayan olabilirler. Arazi ve arsalarda aşınma olmadığından amortisman tabii değildirler.

- Binalar; işletme faaliyetlerinde kullanılan ve işletmenin sahip olduğu arazi üzerine inşa edilmişlerdir.

- Tesisler; parklar, bahçeler, spor sahaları, yollar, çevirme duvarları, havuz ve plajlar, mutfak tesisleri, su tesisleri, aydınlatma-ısıtma-havalandırma tesisleri, telefon tesisleri, kanalizasyon tesisleri, yangın tesisleri, asansör tesisleri, arıtma tesisleri, şans oyunları cihazları v.b. gibi binaların içinde ve dışında, arazinin altında ve üstünde bulunan düzenlerdir.

- Makinalar; enerji üreten ve bunu kullanışlı hale getiren cihazlardır.

- Ulaşım araçları; işletmede kullanılan ulaşım vasıtalarıdır.

- Demirbaşlar; büro makinaları, mobilyalar, tamir ve bakım gereçleri, çelik kasalar, reklam araçları ve benzerleridir.

- Yatak takımları; bir yıldan fazla kullanılmaya elverişli ve bedelleri 500.000 liradan fazla yatak ve yorgan çarşafı, nevresim takımları gibi eşyalardır.

---

(9) Koç Yalkın, ss. 133-134

(10) Çetiner, ss. 159-160

- Mutfak ve servis takımları; bir yıldan fazla kullanılmaya elverişli ve her birinin bedeli 500.000 liradan fazla olan çatal, kaşık ve tabaklar ile mutfak ve servis takımlarıdır.

İncelenen bilançolarda SPK'nun maddi duran varlıkları şu alt başlıklara ayırıldığı görülmektedir.

- Maddi duran varlıklar (brüt); maddi duran varlıkların maliyet değerleriyle gösterilmesidir.

- Birikmiş amortismanlar (-); maddi duran varlıkların maliyet değerleri üzerinden ayrılmış amortisman toplamını ifade eder.

- Yapılmakta olan yatırımlar; maddi duran varlıklarla ilgili satınalma, inşaat, montaj, genişletme ve benzerleri gibi tamamlanmamış yatırımlar için yapılan harcamaların izlendiği hesaptır.

- Verilen sipariş avansları; bir dönemden daha uzun sürede mal veya hizmet maliyetine dönüşecek olan ödemelerin izlendiği hesaptır.

v. Maddi olmayan duran varlıklar

Fiziki varlıkları olmayan, fakat sahibine sağladığı hak ve üstünlükler nedeniyle değeri olan ve herhangi bir şahıs veya işletmeye karşı talepte bulunma hakkı vermeyen varlıklardır. Maddi olmayan duran varlıklar genellikle şerefiye, ticaret ünvanı, ticari marka, patent ve lisans hakları, imtiyaz hakkı, telif hakkı, özel maliyetler, kuruluş giderleri şeklinde sıralanmaktadır.

vi. Diğer duran varlıklar

Yukarıda belirtilen duran varlık gruplarında yer almayan gelecek yıllara ait giderler, satış kabiliyetini yitirmiş stoklar, elden çıkarılacak duran varlıklar gibi aktif değerlerin yer aldığı hesaptır.

2.1.1.2. Pasif kalemlerin sınıflandırılması

Bilançonun pasif tarafı sermayenin elde edilme kaynaklarına göre, özsermaye ve yabancı sermaye olmak üzere iki gruba ayrılır.

Sermaye işletmeye para ve para araçları şeklinde, nadir durumlarda ise arazi, bina veya makina gibi aynı şekilde girer. Girişimci ya da ortaklar ile hisse senedi sahiplerinin işletmeye koydukları sermayeler toplamı özsermayeyi oluşturur. Sermaye şirketlerinin bir dereceye kadar itibari sermayesi ve kanuni ihtiyatları sayılan

özsermaye uzun vadeli(11). Yabancı sermaye işletmenin üçüncü kişilerden sağladığı fonlardır ve işletmenin bu kişilere olan borçlarını gösterir. Borçlar işletmede kullanım sürelerine göre uzun vadeli ve kısa vadeli olmak üzere ikiye ayrılır. Pasifte kısa vadeli borçlar ilk sırada yer alır.

İncelenen işletmelerin pasif kalemleri şu şekilde gruplandırılmıştır:

- a) Kısa Vadeli Borçlar
- b) Uzun Vadeli Borçlar
- c) Özsermaye

2.1.1.2.1 Kısa vadeli borçlar

Kısa vadeli borçlar, bilançonun düzenlendiği tarihten itibaren bir yıl içerisinde para, mal veya hizmetlerle ödenmesi gereken yükümlülüklerdir. Bu borçların ayırıcı özelliği sürenin kısa olması nedeniyle riskinin yüksek olmasıdır. Ayrıca, dönen varlıklarda bir azalma gerektirdiğinden, işletme sermayesinin azalmasına neden olurlar. Ancak,

- çok acil ya da kısa süreli olarak krediye ihtiyaç duyulduğunda,
- hızla bir finansman eksikliğini kapatmak için,
- kısa vadeli borçlanmanın uzun vadeli borçlanmaya göre daha ucuz olduğu durumlarda, kısa vadeli borçlarla çalışmak daha mantıklıdır(12).

İncelenen bilançolarda kısa vadeli borçlar olarak şu alt gruplar görülmektedir:

i. Finansal borçlar

İşletmenin bankalardan ve diğer finansal kurumlardan sağladığı krediler ve menkul değerler ihracı yoluyla elde ettiği fonlardan gelecek hesap döneminde ödenmesi gerekenler bu grupta yer alır. İncelenen bilançolarda bu grupta gösterilen kalemler aşağıda kısaca açıklanmıştır.

- Banka kredileri; banka ve diğer finans kurumlarından sağlanan vadesi bir yıldan kısa olan kredilerin izlendiği hesaptır.

- Uzun vadeli kredi taksit ve faizleri; uzun vadeli borçlardan vadesi gelen taksitler ile ödenecek uzun vadeli borç faizlerinin izlendiği hesaptır.

---

(11) Wöhe, s. 30

(12) Otto Grandi, **Betriebliche Finanzwirtschaft**, Wiesbaden. Betriebswirtschaftlicher Verlag Dr. Th. Gabler KG 1978. s. 118

- Tahvil anapara ve faizleri; işletmenin tahvil ihracı yoluyla yaptığı borçlardan vadesi gelenler ile ödenmesi gereken faizlerini gösteren hesaptır.

- Çıkarılmış bono ve senetler; kısa vadeli fon sağlamak amacıyla çıkarılmış bono ve senetlerin takip edildiği hesaptır.

- Diğer finansal borçlar; yukarıda belirtilen finansal borçlar dışında ortaya çıkan kısa vadeli finansal borçların gösterildiği hesaptır.

ii. Ticari borçlar

Ticari borçlar işletmenin esas faaliyetlerinde kullanmak üzere, kredili olarak aldığı mal, hammadde veya malzemelerden dolayı, gelecek hesap döneminde ödemesi gereken borçlarını kapsar. İncelenen bilançolarda ticari borçlar grubunda şu hesaplar görülmektedir:

- Satıcılar; işletmenin esas faaliyetlerini gerçekleştirmek üzere, kredili olarak satın aldığı her türlü mal ve hizmetlerden doğan senede bağlanmamış, vadesi bir yıldan kısa olan borçlarının takip edildiği hesaptır.

- Borç senetleri; kredili olarak satın alınan mal ve hizmet karşılığında, satıcılara verilen bono veya polişe şeklinde düzenlenen ticari senetlerden vadesi bir yıldan kısa olanların izlendiği hesaptır.

- Diğer ticari borçlar; senetli ve senetsiz borçlar dışındaki diğer ticari borçların izlendiği hesaptır.

iii. Diğer kısa vadeli borçlar

Bu grupta yer alan hesaplar ve kısaca açıklamaları aşağıdaki gibidir.

- Ortaklara borçlar; işletmenin esas faaliyet konusu dışındaki işlemler nedeniyle ortaklara olan kısa vadeli borçlarını gösteren hesaptır.

- İştirakler-bağlı ortaklardan alacaklar; işletmenin iştiraklere olan kısa vadeli borçlarının izlendiği hesaptır.

- Diğer borçlar; ödenecek vergi, resim, harç, ödenecek kâr payları, tahakkuk etmiş ücretler, posta giderleri, peşin tahsil edilmiş gelir, personele borçlar v.b. gibi diğer kısa vadeli borçların takip edildiği hesaptır.

iv. Alınan sipariş avansları

Konaklama işletmeleri açısından rezervasyon esnasında alınan paraların izlendiği hesap olarak tanımlanabilir. İşletme aldığı avans karşılığında, hesap dönemi içerisindeki belirli bir tarihte, müşterisine belirli bir hizmet sunmayı üstlenmektedir.

v. Borç ve gider karşılıkları

Miktarı tam olarak bilinmemekle beraber gelecek hesap döneminde ödenmesi gereken borç, vergi ve gider karşılıkları bu hesapta yer alır.

2.1.1.2.2. Uzun vadeli borçlar

Uzun vadeli borçlar, bilanço gününde vadeleri bir yıldan daha fazla olan borç kalemlerini kapsar. Uzun vadeli borçlar işletme açısından daha avantajlıdır. Bilanço kuralına göre, uzun vadeli varlıklar uzun vadeli sermaye ile kısa vadeli varlıklar kısa vadeli sermaye ile finanse edilmelidir⁽¹³⁾. Bunun yanında, net işletme sermayesinde artış sağlama, diğer uzun vadeli borçları ödeme, ek uzun vadeli yabancı kaynak sağlama gibi durumlarda uzun vadeli borçlara başvurmak daha doğrudur.

Bir yıl içerisinde ödenmesi gereken uzun vadeli borçlar, kısa vadeli borçlara aktarılır. Dolayısıyla incelenen bilançoların kısa vadeli borçlar bölümünde yer alan borç kalemleri uzun vadeli borçlar bölümünde de yer almaktadır. Kısa vadeli borçlar bölümünde açıklanan bu kalemler burada tekrar açıklanmayacaktır. Önceden de belirtildiği gibi bu borçların kısa vadeli borçlardan farkı, vadelerinin bir yıldan daha uzun olmasıdır. Bununla birlikte, uzun vadeli borçlar bölümünde Borç ve Gider Karşılıkları, kısa vadeli borçlar bölümünden farklı olarak,

- kıdem tazminatı karşılıkları,
- diğer karşılıklar olmak üzere iki alt gruba ayrılmaktadır.

Kıdem tazminatı karşılıkları, SPK'nun Seri: VII, No:16 Tebliği'ne göre, Kurul'ca belirlenen esaslar çerçevesinde ayrılacak kıdem tazminatı karşılıklarının izlendiği hesaptır.

Diğer karşılıklar, işletmede tahmin edilen borçlar veya giderler için uzun süreli bir karşılık ayrılıyorsa, bunlardan gelecek hesap döneminde ödenmeleri gereken karşılıkların izlendiği hesaptır.

2.1.1.2.3. Özsermaye

Özsermaye, işletme sahip veya ortaklarının işletmedeki paylarıdır. İşletme sahip ve ortaklarının başlangıçta ve sonradan işletmeye koydukları sermaye ile

---

(13) Hans Janberg, Finanzlerungshandbuch, Wiesbaden. Betriebswirtschaftlicher Verlag Dr. Th. Gabler GmbH 1970. s. 95

oto-finansman yoluyla sağlanan kaynakları kapsar. Diğer bir ifadeyle, özsermaye varlıklar ile işletmenin üçüncü kişilere karşı mükellefiyetlerini gösteren yabancı kaynaklar arasındaki farka eşittir.

Şahıs işletmelerinde özsermaye tek bir hesaptan, sermaye şirketlerinde ise çeşitli unsurlardan oluşur. İncelenen işletmelerin bilançolarında yer alan bu unsurlar ve açıklamaları aşağıdaki gibidir.

I. Ödenmiş (çıkarılmış) sermaye

Ödenmiş sermaye, ortaklarca taahhüt edilmiş sermayenin fiilen işletmeye yatırılmış kısmını gösterir.

SPK Kurul'a bağlı halka açık anonim şirketler için 'kayıtlı sermaye sistemi' geliştirmiştir. Kayıtlı sermaye sistemi, işletmenin gelecek tarihlerde sermaye artırımını veya hisse senedi ihracı yoluyla sermayelerini yükseltebilecekleri tavanı gösterir. Buna göre, ödenmiş sermayenin taban tutarı, bir anonim şirketin sahip olması gereken minimum ödenmiş sermaye tutarını gösteren başlangıç sermayesi, tavan tutarı ise işletmenin kayıtlı sermayesidir⁽¹⁴⁾.

ii. Emisyon primi

Emisyon, "tahvil ve hisse senedinin sermaye piyasasına sunulması olarak tanımlanabilir⁽¹⁵⁾." Anonim şirketlerin kuruluşlarında ya da sermaye artırımını amacıyla çıkardıkları hisse senetlerini itibari bir bedelle elden çıkarmaları halinde, hisse senetlerinin itibari değerleri toplamıyla elden çıkarma bedelleri toplamı arasındaki fark emisyon primini ifade eder⁽¹⁶⁾.

iii. Yeniden değerlendirme değer artışı

İşletme varlıklarının yeniden değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkan değer artışlarını kapsar. İncelenen bilançolarda bu grup şu alt hesaplara ayrılmıştır:

- Duran varlıklar değer artışı; işletmenin amortismanına tabi duran varlıklarının yeniden değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkan değer artışlarının izlendiği hesaptır. V.U.K.'nun 3094 sayılı kanunla değişen geçici 11. maddesine göre, bilanço esasına göre

(14) Koç Yalkın, s. 156

(15) Ö. Faruk Çolak, Para-Banka Sözlüğü, Ankara. İmge Kitabevi Yayınları: 2 Ekim 1987. s.42.

(16) Atilla Gönenli, İşletmelerde Finansal Yönetim, 6. Bası, İstanbul. İstanbul Üniversitesi Yayın No: 3463 1988. s. 32

defter tutan gelir vergisi mükellefleri ile kurumlar vergisi mükellefleri, bilançoda görülen duran varlıkları ile bu duran varlıklar için ayrılmış amortismanlarını yeniden değerlemeye tabi tutabilirler⁽¹⁷⁾. Yeniden değerlemenin 31 Aralık 1982 tarihi itibarıyla yapılması öngörülmüştür⁽¹⁸⁾. Yeniden değerlemede kullanılacak oranlar her yıl Maliye ve Gümrük Bakanlığı tarafından belirlenir.

- İştiraklerde değer artışı; iştirak edilen şirketlerin bilançolarını yeniden değerlemeleri sonucu ortaya çıkan değer artışlarının izlendiği hesaptır.

iv. Yedekler

Yedekler, elde edilen kârın dağıtılmayarak işletmede bırakılan kısmıdır. İşletmede yedekler beklenmeyen zararlar ile riskleri karşılamak, çeşitli yükümlülükleri zamanında yerine getirmek, istikrarlı bir kâr dağıtımını sağlamak, varlıklarda görülebilecek değer düşüşlerini karşılamak gibi çeşitli amaçlarla ayrılmaktadır. İncelenen bilançolarda yedekler iki alt grupta toplanmıştır. Bunlar:

- Kanuni yedekler; işletmenin, kanunun öngördüğü esaslar çerçevesinde ayırmak zorunda olduğu yedeklerin izlendiği hesaptır. T.T.K. madde 466 ya göre, anonim şirketler ödenmiş sermayenin beşte birini buluncaya kadar her yıl safi kârın yirmide birini kanuni yedekler olarak ayırmak zorundadır⁽¹⁹⁾.

- Diğer yedekler; sözleşme ile ya da genel kurul kararı ile ayrılması kararlaştırılan, başka bir anlatımla ayrılması kanunen zorunlu olmayan yedekler bu hesapta yer alır.

v. Net dönem kârı (zararı)

İşletme içi ve işletme dışı faktörlerin etkisi ile bir hesap döneminde öz kaynaklarda medana gelen artışlar dönem kârını, azalışlar ise dönem zararını ifade eder. Başka bir deyişle işletmenin toplam gelirleri, toplam giderlerinden fazla ise dönem kârı, tersi durumda dönem zararı sözkonusudur. Dönem kârından işletmenin ödemek zorunda olduğu vergi ve diğer yasal yükümlülüklerin çıkarılmasıyla net dönem kârı elde edilir.

---

(17) Nihat Küçüksavaş, **Kişisel Bilgisayar (PC) Destekli Genel Muhasebe İlkeleri ve Uygulaması**, İkinci Baskı, Erzurum. Atatürk Üniversitesi İ.İ.B.F. 1991. s. 232

(18) Koç Yalkın, s. 162

(19) Gülmüş, s. 37

vi. Geçmiş yıl zararları

İşletmenin geçmiş yıllarda meydana gelmiş zararlarını gösteren hesaptır. Geçmiş yıl zararları özsermayeyi azaltan bir unsur olduğundan özsermaye toplamının altında eksi değerde gösterilir.

2.2. Gelir Tablosu

Gelir tablosu, işletmenin belirli bir hesap döneminde elde ettiği gelirler ile katlandığı giderleri gösteren ve dönem faaliyetlerini net dönem kârı veya net dönem zararı olarak özetleyen tablodur⁽²⁰⁾.

Gelir tablosu genel olarak üç bölümden oluşur: (1) brüt gelirlerin belirlendiği bölüm, (2) faaliyet gelirlerinin belirlendiği bölüm ve (3) net gelirlerin belirlendiği bölüm.

İncelenen işletmelerin gelir tablolarının ayrıldığı gruplar ve bunların kısaca açıklamaları aşağıdaki gibidir.

2.2.1. Brüt satışlar

Brüt satışlar, işletmenin esas faaliyetlerinden elde ettiği gelirlerin brüt tutarını gösteren hesaptır. Brüt satışlar; (1) yurtiçi satışlar, (2) yurtdışı satışlar, (3) diğer satışlar olmak üzere üç alt gruba ayrılmaktadır.

Diğer satışlar, satılan mal ve hizmetlerle ilgili sübvansiyonlar, vade farkları, vergi iadeleri, satışlarla ilgili vergiler ve satış indirimleri gibi kalemleri kapsar. SPK Seri:VII, No:16 Tebliği'nde bu kalemlerin brüt satışlar arasında yer almasını öngörmektedir.

2.2.2. Satışlardan indirimler

Konaklama işletmeleri açısından müşterilere çeşitli şekillerde yapılan indirimleri gösterir.

2.2.3. Net satışlar

Net satışlar, işletmenin esas faaliyetlerinden sağladığı net satış gelirlerini gösterir. Brüt satışlardan satış indirimlerinin çıkarılmasıyla net satışlar elde edilir.

(20) Öztin Akgüç, **Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi**, Genişletilmiş 5. Baskı, İstanbul. Avcıol Basım-Yayın 1991. s. 69

• 2.2.4. Satışların maliyeti

Satışların maliyeti, dönem başı stoklarıyla dönem içerisinde satın alınan mal ve hizmet maliyetleri toplamından dönem sonu stoklarının çıkarılmasıyla elde edilir.

2.2.5. Brüt satış kârı (zararı)

Net satışlardan satışların maliyetlerinin çıkarılması sonucu kalan tutar brüt satış kârını veya zararını gösterir.

2.2.6. Faaliyet giderleri

Faaliyet giderleri, işletmenin bir hesap döneminde esas faaliyetleriyle ilgili olarak ortaya çıkan mal ve hizmet tüketimleri toplamlarını gösterir. İncelenen gelir tablolarında faaliyet giderleri üç alt gruba ayrılmıştır.

- Araştırma ve geliştirme giderleri; işletmenin mevcut yöntem ve işlemlerin geliştirilmesi v.b. gibi nedenlerle yapılan giderler toplamını kapsar.

- Pazarlama, satış ve dağıtım giderleri; işletmenin hizmetlerini pazarlamak ve satmak amacıyla yaptığı reklam giderleri, satış komisyonları gibi çeşitli giderlerini kapsar.

- Genel yönetim giderleri; işletme yönetimi için yapılan personel ücretleri, aydınlatma ve ısıtma giderleri, kırtasiye giderleri, posta giderleri, maddi duran varlık giderleri, sigorta giderleri gibi giderleri ifade eder.

2.2.7. Esas faaliyet kârı (zararı)

Brüt satış kârından yukarıda belirtilen faaliyet giderlerinin indirilmesiyle esas faaliyet kârı veya zararı elde edilir.

2.2.8. Diğer faaliyet gelir ve kârları

Diğer faaliyet gelir ve kârları, işletmenin esas faaliyetleri ile ilgili olmayan gelir ve kârlarını ifade eder. Bu grup incelenen gelir tablolarında üç alt kaleme ayrılmıştır.

- İştirak-bağlı ortaklık temettü gelirleri; işletmenin diğer işletmelere olan iştirakleri sonucu elde ettiği gelir ve kârlar toplamını kapsar.

- Faiz ve diğer temettü gelirleri; işletmenin elde ettiği faiz ve diğer temettü gelirleri toplamlarını gösterir.

- Diğer gelir ve kârlar; yukarıda belirtilen diğer faaliyet gelirleri dışında elde edilen gelir ve kârları gösterir.

2.2.9. Diğer faaliyet gider ve zararları

Diğer faaliyet gider ve zararları, işletmenin esas faaliyetleri ile ilgili olmayan gider ve zararlar toplamını gösterir.

2.2.10. Finansman giderleri

Finansman giderleri, işletmenin kullandığı yabancı kaynaklarla ilgili olarak yaptığı giderler ile duran varlıkların maliyetine eklenmemiş olan faiz ve benzeri giderleri gösterir. Finansman giderleri incelenen gelir tablolarında iki alt gruba ayrılmaktadır.

- Kısa vadeli borçlanma giderleri; işletmenin kısa vadeli borçlarıyla ilgili olarak katlandığı giderler toplamını gösterir.

- Uzun vadeli borçlanma giderleri; işletmenin uzun vadeli kaynaklarıyla ilgili giderler toplamını gösterir.

2.2.11. Faaliyet kârı (zararı)

İşletmenin esas faaliyet kârıyla diğer faaliyet gelir ve kârları toplamından, diğer faaliyet gider ve zararları ile finansman giderleri toplamının indirilmesi sonucu elde edilen tutar, faaliyet kârı veya zararını gösterir.

2.2.12. Olağanüstü gelir ve kârlar

Olağanüstü gelir ve kârlar, işletmenin esas ve diğer faaliyetleriyle ilgili olmayan gelir ve kârları dışında elde ettiği beklenmeyen gelir ve kârlarını gösterir.

2.2.13. Olağanüstü gider ve zararlar

Olağanüstü gider ve zararlar, işletmenin esas ve diğer faaliyet gider ve zararları dışında katlandığı beklenmeyen gider ve zararları gösterir.

2.2.14. Dönem kârı (zararı)

Faaliyet kâr veya zararına olağanüstü gelir ve kârların eklenmesiyle elde edilen tutardan olağanüstü gider ve zararların indirilmesi sonucu kalan tutar, dönem kârı veya

zararını verir. Dönem kârı, bir faaliyet döneminin sonucu olarak işletmenin başarısını gösterir.

2.2.15. Ödenecek vergi ve diğer yasal yükümlülükler

İşletmenin vergi kanununa göre dönem kârı üzerinden ödemesi gereken vergiler ile diğer yasal yükümlülüklerini gösterir.

2.2.16. Net dönem kârı (zararı)

Dönem kârından ödenecek vergi ve diğer yasal yükümlülüklerin çıkarılması sonucu elde edilen tutar net dönem kârı veya zararını verir.

2.2.17. Ödenecek temettüer

Ödenecek temettüer, net kâr üzerinden işletme sahip veya ortaklarına ödenecek kâr paylarını gösterir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KONAKLAMA İŞLETMELERİNİN MALİ TABLOLARININ ORANLAR YÖNTEMİYLE ANALİZİ

3.1. Genel Olarak Oranlar

Oranlar işletmenin durumunu kendi içinde ve aynı işkolundaki diğer işletmelerle karşılaştırıp, bunlara ilişkin yorumları mümkün kılan verilerdir. Oranların karşılaştırılması ve değerlendirilmesi işletme kararlarında önemli bir temel teşkil eder⁽¹⁾.

Gerek işletme yöneticileri gerekse işletme ile ilgili üçüncü kişiler açısından önemli olan, işletmenin likidite durumu, borç ödeme gücü, finansman şekli, faaliyet sonuçları, kârlılığı, iktisadi varlıklarını etkin kullanıp kullanmadığı şeklindeki sorular oranlar yardımıyla yanıtlanır⁽²⁾.

Geniş anlamda oran, herhangi iki sayı arasındaki matematiksel ilişkiyi ifade eder. "Mali tabloların incelenmesinde oranlar, kullanılan muhasebe bilgileri arasındaki ilişkilerin rakamla ifade edilmiş şekilleridir⁽³⁾."

Oranlar çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır. En sık sınıflama şekli mali tablolara göre yapılan sınıflandırmadır. Buna göre oranlar ikiye ayrılır⁽⁴⁾.

Birinci grup;

- bilanço oranları,
- gelir tablosu oranları,
- karma oranlar şeklinde belirtilirken,

İkinci grup;

- bilanço oranları,
- gelir tablosu oranları şeklindedir.

İkinci gruptaki bilanço oranları kapsamına karma oranlar da girmektedir.

-
- (1) Rolf Hofmann, **Bilanzkennzahlen, Industrielle Bilanzanalyse und Bilanzkritik**, Wiesbaden. 4. neu bearbeitete Auflage, Gabler Verlag 1977. ss. 205-206
  - (2) Öztin Akgüç, **Finansal Yönetim**, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 5. Bası, İstanbul. Muhasebe Enstitüsü Yayın No: 56 1989. s. 26
  - (3) Gülmüş, s. 45
  - (4) Koç Yalkın, s. 248

Bilanço analizleri çerçevesinde ise oranlar, şu gruplara ayrılabilir⁽⁵⁾:

- faaliyet oranları,
- kârlılık oranları,
- sermaye yapısı oranları,
- likidite oranları.

Bunlardan sadece üçüncü ve dördüncü gruptaki oranlar bilanço kalemlerinden elde edildiği halde, işletmenin mali durumu ve mali gücü hakkında önemli bilgiler veren faaliyet ve kârlılık oranları da bilanço analizi kapsamına dahil edilmektedir.

Oranların karşılaştırılması ve değerlendirilmesinde bazı kriterlerden yararlanılır. Bunlar, işletmenin geçmiş dönemlerinde hesaplanmış oranlarıyla, denemeler sonucu genel kabul görmüş oranlarla, işletmenin faaliyette bulunduğu endüstri kolu için geliştirilmiş oranlarla ve benzer faaliyette bulunan işletmelerin oranlarıyla karşılaştırılması ve değerlendirilmesi şeklinde olabilir⁽⁶⁾. Bu konuda ülkemizde bazı kişisel araştırmalar ile bazı kurumların deneme niteliğindeki araştırmalarına dayalı yayınlara rastlanmaktadır⁽⁷⁾.

3.2. İncelenen Konaklama İşletmelerin Mali Tablolarının Oranlar Yöntemiyle Analizi

Çeşitli oranların hesaplanması tek başına bir amaç değildir. Önemli olan, hesaplanan oranların işletmenin amaçları ile bütünleştirilerek değerlendirilmesi ve yorumlanmasıdır⁽⁸⁾. Analizden beklenen yararın sağlanması ancak oranların iyi yorumlanması ve nedenlerinin araştırılmasıyla mümkündür. Bu çalışmada oranlar, yukarıdaki bilanço analizleri çerçevesinde tasnif edilmiş oran grupları dikkate alınarak şöyle gruplandırılmıştır:

- likidite durumunun analizinde kullanılan oranlar,
- mali yapı analizinde kullanılan oranlar,

---

(5) Joachim Süchting, *Finanzmanagement, Theorie und Politik der Unternehmensfinanzierung*, 2. Auflage, Wiesbaden. Betriebswirtschaftlicher Verlag Dr. Th. Gabler KG 1978. s. 6

(6) Berk, ss. 21-22

(7) Koç Yalkın, s. 248

(8) Akdoğan ve Tenker, s. 317

- iktisadi varlıkların kullanılışı ile ilgili oranlar,
- kârlılıkla ilgili oranlar.

3.2.1. Likidite durumunun analizinde kullanılan oranlar

Bir işletmenin likidite kontrolüyle, o işletmenin finansal açıdan denge durumunda olup olmadığı ve ödeme hazırlıklarının hangi büyüklükte olduğu soruları yanıtlanır⁽⁹⁾. Likidite oranları, işletmenin kısa vadeli borçlarını ödeyebilme yeteneğini ve net işletme sermayesinin yeterli olup olmadığını belirlemede kullanılır⁽¹⁰⁾. Net işletme sermayesi, dönen varlıklar ile kısa vadeli borçlar arasındaki olumlu farktır. "Eğer bir işletme yeterli çalışma sermayesine sahip olup da normal faaliyetlerini etkin bir biçimde sürdürebilir, kısa vadeli borç taksit ve tutarlarını vadesinde karşılayabilir, cari faiz ve kâr yükümlülüklerini yerine getirebilirse, işletmenin sağlıklı bir mali bünyeye sahip olduğu söylenebilir⁽¹¹⁾". Bunu saptamak için işletmenin dönen varlıkları ile kısa vadeli borçları arasındaki ilişkiler analiz edilir. İncelenen konaklama işletmelerinin likidite durumlarının analizinde kullanılan oranlar ve bunlarla ilgili gerekli ölçüler ile işletmelerin gerek yıllar itibariyle kendi aralarında gerekse diğer işletmelerle aralarındaki analiz ve karşılaştırmalar bundan sonraki kısımlarda tartışılmaktadır.

3.2.1.1. Cari oran (CO)

$$\text{Cari oran} = \frac{\text{Dönen varlıklar}}{\text{Kısa vadeli borçlar}}$$

Dönen varlıklar toplamının kısa vadeli borçlar toplamına bölünmesiyle hesaplanan CO, işletmenin kısa vadeli borçlarını ödeme gücünü değerlendirmede ve net işletme sermayesinin yeterli olup olmadığını belirlemede kullanılır.

Genel bir kural olarak CO'nun 2.00 olması yeterli görülmektedir⁽¹²⁾. CO'nun bazı durumlarda bu değer üstünde veya altında olması kesin olarak yorumlanamamakta

(9) Hofmann, s. 213

(10) Akgüç, *Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi*, s. 117

(11) Gülmüş, s. 47

(12) Akgüç, *Finansal Yönetim*, s. 30

beraber, genel olarak bu değerin üstünde olması işletmede kullanılmayan fonlar bulunduğu, bu değerin altında olması işletmenin kısa vadeli borç ödeme gücünün zayıf olduğu anlamına gelebilir.

"Ülkemiz için çok genel bir alt sınır olarak CO in 1.30-1.35 dolaylarından aşığı düşmemesi" gerektiği söylenebilir⁽¹³⁾. Ele alınan konaklama işletmelerinin yıllar itibariyle CO değerleri Tablo:3.1'de, bu oran değerleriyle ilgili istatistiki bilgiler Tablo:3.2'de verilmiştir. Tablo:3.2'ye göre Astor Turizm'in CO ortalama ve medyanı ülkemiz için kabul edilebilir değerde, Petrokent'in CO ortalaması ve medyanı bu değerin çok üstünde, diğer işletmelerin CO ortalama ve medyanları bu değerin altındadır. Tablo:3.1'e bakıldığında, işletmelerin CO değerlerinde yıllara göre kendi içlerinde ve işletmeler arasında düşüş ve yükselişler olduğu görülmektedir.

Tablo:3.1 Turistik İşletmelerin Yıllar İtibariyle Cari Oran Değerleri

İşletmeler	Yıllar									
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Aktur	0.06	0.16	2.76	0.35	0.88	0.85	1.01	0.55	0.81	-
Altinyunus	1.36	1.64	0.70	1.11	1.07	1.30	0.61	0.77	1.01	0.68
Astor	1.78	1.14	1.86	2.21	0.82	1.79	1.13	0.35	-	-
Marmaris Altın	-	-	-	-	0.22	0.48	0.42	0.66	0.36	1.79
Petrokent	45.01	45.44	9.75	0.15	3.04	15.37	1.31	0.44	2.29	-

Tablo:3.2 Örnek İşletmelerde Cari Oranla İlgili İstatistiki Bilgiler

İşletmeler	Alt Kartil	Medyan	Üst Kartil	Orta-lama	Standart Sapma	Trend Denklemi		Enküçük Değer	Enbüyük Değer
						a	b		
Aktur	0.35	0.81	0.88	0.83	0.800	0.724	0.020	0.06	2.76
Altinyunus	0.70	1.04	1.30	1.03	0.340	1.405	-0.069	0.61	1.64
Astor	0.97	1.46	1.82	1.38	0.625	2.008	-0.139	0.35	2.21
Marmaris Altın	0.36	0.45	0.66	0.65	0.575	0.102	0.221	0.22	1.79
Petrokent	1.31	3.04	15.37	13.64	18.58	39.27	-0.125	0.15	45.44

(13) Gülmüş, s. 48

Aktur Turizm:

Aktur Turizm'in 1984 yılı hariç, diğer yıllardaki oran değerleri ülkemiz için alt sınır olarak kabul edilebilen değerlerin altındadır. 1984 yılında elde edilmiş oran değeri ise, kabul edilebilir değerlerin üzerindedir. Tablo:3.3'den görüldüğü gibi, bu yıl önceki yıllara göre kısa vadeli borçlarda büyük düşüş olmuştur. Buna karşılık, kısa vadeli alacaklardaki artış likiditeyi artırmış ve işletmenin kısa vadeli borç ödeme yeteneği yükselmiştir. Ayrıca, bu yılda işletmenin net işletme sermayesinin de yeterli olduğu gözlenmektedir. Diğer yıllarda ise, işletmenin döner varlık toplamına göre kısa vadeli borçlarının daha fazla olması nedeniyle, parasal sıkıntı içinde bulunduğu, kısa vadeli borçlarını ödemede güçlük çektiği ve net işletme sermayesinin yetersiz olduğu söylenebilir.

Tablo:3.3 Aktur Turizm'in Dönen Varlıklar ve Kısa Vadeli Borçlarıyla İlgili Veriler
Milyon TL

Bilanço Kalemleri	1982		1983		1984		1985		1986		1987		1988		1989		1990	
	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%
A. Hazır Değerler	5	8	28	17	8	4	11	7	15	9	37	23	100	49	36	27	402	68
B. Menkul Kıymetler	10	16	24	15	0	-	0	-	0	-	0	-	0	-	0	-	0	-
C. K/V Alacaklar*	23	36	67	41	153	72	127	79	141	81	109	67	96	47	57	43	153	26
D. Stoklar	25	40	43	27	50	23	22	14	18	10	16	10	10	5	12	10	12	2
E. Diğer Dönen Varlıklar	0	-	0	-	1	0.5	0.8	0.5	0	-	0	-	0	-	29	21	23	4
Dönen Varlıklar Toplamı	63	100	162	100	213	100	160	100	174	100	162	100	206	100	134	100	590	100
Kısa Vadeli Borçlar	1076		1043		77		461		198		190		205		242		724	
Net İşletme Sermayesi	-1013		-881		138		-301		-24		-28		1		-108		-134	

*K/V Alacaklar grubunda, K/V Ticari Alacaklar ile K/V Diğer Alacaklar toplamı alınmıştır.

Altinyunus:

Altinyunus'un önceden de değinildiği gibi CO ortalaması ve medyanı arzu edilen değerlerin altında olmasına rağmen, Aktur Turizm ve Marmaris Altın'ın CO ortalama ve medyanından büyüktür. Ancak, Altinyunus'un CO değerleri trend katsayısı b den de anlaşılacağı gibi yıllara göre azalış göstermiştir. İşletmede en yüksek CO değeri 1983 yılında elde edilmiştir. 1982-83, 1987 yıllarında elde edilen CO değerleri ülkemiz için kabul edilebilir büyüklüktedir. Bu yıllarda işletmenin kısa vadeli borçlarını ödeme yeteneğine sahip ve net işletme sermayesinin yeterli olduğu görülmektedir. 1985-86, 1990 yıllarında elde edilen CO değerleri ülkemiz için kabul edilebilir büyüklüğün

altında olmasına rağmen, Tablo:3.4'den görüldüğü gibi, dönen varlıklar içerisinde stokların payının düşük olması likiditeyi artıracığından, işletmenin mevcut cari oran değerleriyle çalışmasının yeterli olduğu, kısa vadeli borç ödeme yeteneğinin ve yeterli düzeyde net işletme sermayesinin bulunduğu söylenebilir. Yine, Tablo:3.4'e göre diğer yıllarda işletmenin kısa vadeli borçların dönen varlıklardan daha hızlı artması sonucu, kısa vadeli borç ödeme gücünün olmadığı ve net işletme sermayesinin yetersiz olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, mali sıkıntıların özellikle son yıllarda artması işletme açısından olumsuzdur.

Tablo:3.4 Altinyunus'un Dönen Varlıklar ve Kısa Vadeli Borçlarıyla İlgili Veriler

Milyon TL

Bilanço Kalemleri	1982		1983		1984		1985		1986		1987		1988		1989		1990		1991	
	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%
A. Hazır Değerler	13	10	78	30	79	23	227	16	218	13	386	10	542	6	287	3	437	3	837	3
B. Menkul Kıymetler	0	-	0	-	0	-	0	-	0	-	0	-	0	-	0	-	7930	41	0	-
C. K/V Alacaklar*	80	63	141	54	164	48	845	61	1131	66	2931	72	8082	87	10276	94	7545	39	24167	91
D. Stoklar	14	11	19	7	36	11	105	8	112	6	313	8	346	4	217	2	259	2	472	2
E. Diğer Dönen Varlıklar	20	16	23	9	61	18	208	15	251	15	407	10	325	3	78	1	2948	15	1129	4
Dönen Varlıklar Toplamı	127	100	261	100	340	100	1385	100	1712	100	4037	100	9295	100	10858	100	19119	100	26605	100
Kısa Vadeli Borçlar	94		159		489		1252		1597		3106		15240		14185		18980		38875	
Net İşletme Sermayesi	33		102		-149		133		115		931		-5945		-3327		139		-12270	

*K/V Alacaklar grubunda, K/V Ticari Alacaklar ile K/V Diğer Alacaklar toplamı alınmıştır.

Astor Turizm:

Astor Turizm'in cari oran ortalama ve medyanı önceki iki işletmeye göre daha iyi durumda ve genel kabul görmüş 2.00 lik büyüklüğünden küçük ancak, ülkemiz koşullarına göre kabul edilebilir alt sınırdadır. Buna karşılık, 1989 yılında elde edilen oran çok küçük ve 1985 yılı da atıl kaynakların bırakıldığını gösterecek biçimde büyüktür. Astor Turizm'in CO la ilgili bilanço kalemlerinin aldığı değerler Tablo:3.5'de görülmektedir. Tablodan işletmenin kısa vadeli borçlarının 1986 yılından itibaren hızla arttığı, buna karşılık dönen varlıklarının 1987 yılı hariç aynı artışı sağlamadığı görülmektedir. Bu nedenle işletmenin genel olarak iyi olan kısa vadeli borç ödeme gücünün 1986 ve 1989 yıllarında bozulduğu söylenebilir. Ayrıca, bu yıllarda net işletme sermayesinin eksi değerlerde olması, işletme açısından olumsuzdur.

Tablo:3.5 Astor Turizm'in Dönen Varlıklar ve Kısa Vadeli Borçlarıyla İlgili Veriler
Milyon TL

Bilanço Kalemleri	1982		1983		1984		1985		1986		1987		1988		1989	
	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%
A. Hazır Değerler	31	63	11	15	25	47	31	52	37	40	212	20	1259	57	56	9
B. Menkul Kıymetler	0	-	0	-	0	-	0	-	0	-	0	-	0	-	0	-
C. K/V Alacaklar*	8	16	13	18	12	23	10	17	29	31	789	74	399	18	357	58
D. Stoklar	10	20	16	23	15	28	17	28	16	17	29	3	46	2	46	7
E. Diğer Dönen Varlıklar	0.4	1	31	44	1	2	2	3	11	12	36	3	510	23	163	26
Dönen Varlıklar																
Toplamı	49	100	71	100	53	100	60	100	93	100	1066	100	2214	100	622	100
Kısa Vadeli Borçlar	28		62		29		27		114		595		1960		1776	
Net İşletme Sermayesi	21		9		24		33		-21		471		254		-1154	

*K/V Alacaklar grubunda, K/V Ticari Alacaklar ile K/V Diğer Alacaklar toplamı alınmıştır.

Marmaris Altın:

Marmaris Altın, ele alınan işletmeler içinde CO ortalama ve medyanı en düşük olan işletmedir. İşletmede araştırma kapsamındaki son yıl olan 1991 yılı hariç diğer yıllardaki CO değerleri son derece küçük, dolayısıyla kısa vadeli borç ödeme gücü çok zayıftır.

Tablo:3.6 Marmaris Altın'ın Dönen Varlıklar ve Kısa Vadeli Borçlarıyla İlgili Veriler
Milyon TL

Bilanço Kalemleri	1986		1987		1988		1989		1990		1991	
	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%
A. Hazır Değerler	7	0.9	32	1	447	12	631	46	250	23	2528	56
B. Menkul Kıymetler	0	-	0	-	0	-	0	-	0	-	0	-
C. K/V Alacaklar*	682	85	1775	52	261	7	503	36	501	46	902	20
D. Stoklar	103	13	0	-	187	5	189	14	274	25	822	18
E. Diğer Dönen Varlıklar	13	1.1	1626	47	2802	76	54	4	68	6	292	6
Dönen Varlıklar												
Toplamı	805	100	3433	100	3697	100	1377	100	1093	100	4544	100
Kısa Vadeli Borçlar	3657		7189		8854		2074		3017		2532	
Net İşletme Sermayesi	-2852		-3756		-5157		-697		-1924		2012	

*K/V Alacaklar grubunda, K/V Ticari Alacaklar ile K/V Diğer Alacaklar toplamı alınmıştır.

Marmaris Altın'ın CO ile ilgili bilanço kalemleri Tablo:3.6'da görülmektedir. Tablodan işletmenin kısa vadeli borçlarının son yıl hariç dönen varlıklar toplamından daha fazla ve bunun sonucu net işletme sermayesinin büyük miktarlarda eksi olduğu görülmektedir. Son yılda ise, özellikle hazır değerlerde görülen büyük artış ve kısa vadeli borçlarındaki azalış sonucu, hem CO büyümüş hem de net işletme sermayesi artı değere ulaşmıştır. Son yılda mali yapıda görülen bu iyileşme işletme açısından olumlu değerlendirilmelidir.

Petrokent:

Petrokent'in CO ortalaması çok yüksek olmakla beraber, medyanı aynı derecede yüksek değildir. Yıllara ayrı ayrı bakıldığında, 1982-1984 arası üç yıl ile 1987 yılındaki çok yüksek CO değerlerine karşılık, 1985 ve 1989 yıllarındaki CO değerleri son derece küçüktür. Tüm dönem dikkate alındığında, Petrokent'in kısa vadeli borç ödeme gücünün oldukça yüksek olduğu, buna karşılık 1985 ve 1989 yıllarında geçici olarak bir sıkıntı yaşadığı anlaşılmaktadır.

Tablo:3.7 Petrokent'in Dönen Varlıklar ve Kısa Vadeli Borçlarıyla İlgili Veriler

Bilanço Kalemleri	1982		1983		1984		1985		1986		1987		1988		1989		1990	
	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%
A. Hazır Değerler	0.2	1	0.1	1	8	96	0.2	87	31.3	72	59.3	11	41.5	7	129.9	8	233.7	2
B. Menkul Kıymetler	12.7	91	9.4	97	0	-	0	-	4.4	10	40.0	8	0	-	0	-	0	-
C. K/V Alacaklar*	1	8	0.1	1	0.3	4	0.03	13	8	18	389.4	74	306.5	49	104.7	6	8900.8	72
D. Stoklar	0	-	0	-	0	-	0	-	0	-	0	-	0	-	362.7	21	319.6	3
E. Diğer Dönen Varlıklar	0	-	0.1	1	0	-	0	-	0	-	37.4	7	280.6	441	1092.7	65	2869.7	23
Dönen Varlıklar Toplamı	13.9	100	9.7	100	8.3	100	0.23	100	43.7	100	526.1	100	628.6	100	1690	100	12323	8100
Kısa Vadeli Borçlar	0.3		0.2		0.9		1.24		14.4		34.2		478.8		3805.6		5393.4	
Net İşletme Sermayesi	13.6		9.5		7.4		-1.01		29.3		491.9		149.8		-2115.6		6930.4	

*K/V Alacaklar grubunda, K/V Ticari Alacaklar ile K/V Diğer Alacaklar toplamı alınmıştır.

Petrokent'in CO ile ilgili bilanço kalemleri Tablo:3.7'de görülmektedir. Tablodan görüleceği gibi, işletmenin 1985 yılına kadar gerek dönen varlıklar ve gerekse kısa vadeli borçlar toplamı küçük tutarlarda iken, bu yıldan sonra hem dönen varlıkları hem de kısa vadeli borçlarında önemli artışlar olmuştur. İşletmenin ilk yıllardaki yüksek CO

değerleri, fonların atıl bırakıldığı şeklinde yorumlanabilirse de, sözkonusu yıllardaki tutarlarının oldukça küçük olması nedeniyle, büyük fonların atıl bırakıldığını düşünmek yanıltıcı olur. Nitekim, sözkonusu yıllardaki net işletme sermayesinin düşüklüğü tablodan da görülmektedir.

3.2.1.2. Likidite oranı (LO)

$$\text{Likidite oranı} = \frac{\text{Dönen varlıklar-stoklar}}{\text{Kısa vadeli borçlar}}$$

LO, cari oranı tamamlayan, onu daha anlamlı kılan bir ölçüdür. Bu oran, dönen varlıklardan bunlara oranla likiditesi daha düşük olan stokların çıkarılmasından sonra kalan değerın kısa vadeli borçlara bölünmesiyle hesaplanır.

LO nın hesaplanmasındaki amaç, stokların istenildiği zaman nakte dönüştürülememesi durumunda işletmenin kısa vadeli borçlarını ödeme gücünün ne olduğunu belirlemektir.

Genellikle 1.00 seviyesindeki bir LO nın iyi bir cari mali yapıyı işaret ettiği kabul edilir. Ancak ülkemiz için çok genel bir alt sınır olarak bu oranın 0.80-0.85 dolaylarında olabileceği kabul edilmektedir⁽¹⁴⁾.

Araştırma konusunu oluşturan işletmelerin yıllar itibariyle LO değerleri Tablo:3.8'de ve bu oranla ilgili diğer istatistiki bilgiler ise Tablo:3.9'da verilmiştir. Sözkonusu işletmelerin stoklarının dönen varlıklar içerisindeki payı, CO değerlerinin yorumlanmasında kullanılan bilanço kalemleriyle ilgili tablolardan izlenebilir.

Tablo:3.8 Turistik İşletmelerin Yıllar İtibariyle Likidite Oranı Değerleri

İşletmeler	Yıllar									
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Aktur	0.04	0.11	2.11	0.30	0.79	0.77	0.96	0.50	0.80	-
Altinyunus	1.21	1.53	0.62	1.02	1.00	1.20	0.59	0.75	0.99	0.67
Astor	1.42	0.89	1.32	1.59	0.68	1.74	1.11	0.32	-	-
Marmaris Altın	-	-	-	-	0.19	0.48	0.40	0.57	0.27	1.47
Petrokent	45.01	45.44	9.75	0.15	3.04	15.37	1.31	0.35	2.23	-

(14) aynı, s. 52

Tablo:3.8 ve Tablo:3.9'dan işletmelerin LO değerlerinin CO değerleriyle hemen hemen paralellik gösterdiği görülmektedir. Burada da, işletmelerin LO ortalama ve medyan değerlerine bakıldığında, Marmaris Altın ve Aktur Turizm'in arzu edildenden düşük, Petrokent'in yüksek, Astor Turizm ve CO dan farklı olarak Altinyunus'un arzu edilen düzeylerde bir değere sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Tablo:3.9 .Örnek İşletmelerde Likidite Oranı ile İlgili İstatistik Bilgiler

İşletmeler	Alt Kartil	Medyan	Üst Kartil	Orta-lama	Standart Sapma	Trend Denklemi		Enküçük Değer	Enbüyük Değer
						a	b		
Aktur	0.30	0.77	0.80	0.71	0.619	0.550	0.040	0.04	2.11
Altinyunus	0.67	1.00	1.20	0.96	0.304	1.206	-0.055	0.59	1.53
Astor	0.79	1.22	1.51	1.13	0.481	1.394	-0.074	0.32	1.74
Marmaris Altın	0.27	0.46	0.57	0.57	0.463	0.146	0.169	0.19	1.47
Petrokent	1.31	3.04	15.37	13.63	18.60	39.30	-5.134	0.15	45.44

Aktur Turizm:

Aktur Turizm'de dönen varlıklar içerisinde stokların payı 1982 yılında % 40 iken, takip eden yıllarda azalmış ve 1990 yılında % 2 ye kadar düşmüştür (Tablo:3.3). Bu durum, işletmenin LO değerlerinin CO değerlerine göre giderek daha iyi olmasına yardımcı olmuştur. Nitekim, trend katsayısı b CO da 0.020 iken, LO ında 0.040 dır. Tablo:3.8'den görüldüğü gibi, işletmenin ilk yıllarda çok düşük olan LO değerlerinin giderek yükselme eğiliminde olması, işletmenin kısa vadeli borçlarını ödeme gücü bakımından olumludur. Ancak, 1984 ve 1988 yılları hariç diğer yıllardaki oran değerlerinin halen daha istenilen büyüklükte olmaması, bu yıllarda işletmenin stokları dışındaki dönen varlıklarıyla kısa vadeli borçlarını karşılama yeteneğinin zayıf olduğunu ifade etmektedir.

Altinyunus:

Tablo:3.9'dan Altinyunus'un LO ortalamasının 1.00 lik ideal büyüklüğe çok yakın ve medyanının ise 1.00 olduğu görülmektedir. Tablo:3.4'e göre işletmede yıllar itibariyle dönen varlıklar içinde stokların payı düşük olduğundan, işletmenin CO

değerlerinde olduğu gibi 1984, 1988-89 ve 1991 yıllarında LO değerleri de düşük çıkmıştır. 0.59 ve 0.75 arasında değişen bu değerler ülkemiz için kabul edilebilir değerlerin altında olduğundan, sözkonusu yıllarda işletmenin kısa vadeli borçları ödeme yeteneğinin zayıf olduğu anlaşılmaktadır. Buna karşılık diğer yıllarda genellikle 1.00 in üzerinde olan LO değerleri, işletmenin bu yıllarda stoklar dışındaki dönen varlıklarıyla kısa vadeli borçlarını ödeme gücüne sahip olduğunu ifade etmektedir. Ancak -0.055 olan b değerinden de anlaşılacağı gibi, özellikle son yıllarda LO değerlerinde görülen hızlı düşüş işletme açısından olumsuzdur.

Astor Turizm:

Astor Turizm'in LO ortalama ve medyanı yeterli kabul edilebilen 1.00 düzeyinin üzerindedir. Ancak, 1986 ve 1989 yıllarında elde edilmiş olan düşük oran değerlerinden, işletmenin, bu yıllarda stokları dışındaki dönen varlıklarıyla borçlarını ödeme yeteneğinin zayıf olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, 1983 yılında dönen varlıklar içerisinde % 23 olan stokların payına karşılık, 0.89 olarak elde edilen oran değeri ülkemiz için kabul edilebilir düzeydedir. Diğer yıllardaki oran değerleri ise 1.00 in üzerindedir. Dolayısıyla, işletmenin CO değerlerinde olduğu gibi, 1986 ve 1989 yılları hariç diğer yıllarda stoklar dışındaki dönen varlıklarıyla kısa vadeli borçlarını ödeme yeteneğine sahip olduğu görülmektedir.

Marmaris Altın:

Marmaris Altın'da LO nun ortalama ve medyanı sırasıyla 0.57 ve 0.46 dir. 0.169 olan b katsayısı işletmenin yıllar itibarıyla oran değerlerinin giderek arttığını göstermiştir. Ancak, işletmede CO değerlerinde olduğu gibi, 1991 yılı dışındaki yıllarda LO değerleri de kabul edilebilir değerlerin altında bulunmuştur. Dolayısıyla CO ın yorumunda da belirtildiği gibi, işletmenin 1986-90 yıllarında mali yapısı zayıf olduğundan, bu yıllarda stoklar dışındaki dönen varlıklarıyla kısa vadeli borç ödeme yeteneği de zayıftır. 1991 yılında ise, hazır değerlerdeki önemli artışla dönen varlıkların artması ve kısa vadeli borçların azalması sonucu, 1.47 gibi yüksek bir LO değeri elde edilmiştir. Böylece, 1991 yılında işletmenin kısa vadeli borçlarını ödeme gücü artmıştır. Son yılda görülen bu düzelmelerin işletme açısından iyi bir gelişme olduğu söylenebilir.

Petrokent:

Petrokent'in LO ortalaması 13.63 ve medyanı 3.04 olarak bulunmuştur. İşletme ilk yıllarda az miktarda kısa vadeli borç kullanmalı tercih ettiğinden, bu yıllardaki LO

değerleri CO değerlerinde olduğu gibi çok yüksek çıkmıştır. Tablo:3.7'den işletmenin 1982-1988 yılları arasında stoklarının bulunmadığı ve bu nedenle LO değerlerinin CO değerlerine eşit olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu yıllar için yapılmış CO değeri yorumlarının LO için de geçerli olduğu söylenebilir. 1989 yılında dönen varlıklar içinde stokların payı yüksektir. Bu yılda işletmenin mali yapısının da zayıf olması nedeniyle, stoklar dışındaki dönen varlıklarıyla kısa dönemli borçlarını ödeme gücü zayıftır. Ancak, 1990 yılında stoklar azalmış ve 2.23 gibi yüksek bir LO değeri elde edilmiştir. İşletmenin bu yılda stoklar dışındaki dönen varlıklarıyla kısa vadeli borç ödeme gücü yüksektir. Bu son durum alacaklılar açısından olumlu bir durum olarak değerlendirilmelidir.

3.2.1.3. Hazır değerler oranı (HDO)

$$\text{Hazır değerler oranı} = \frac{\text{Hazır değerler}}{\text{Kısa vadeli borçlar}}$$

HDO, para ve para benzerlerinin kısa vadeli borçlara bölünmesi yoluyla hesaplanır. Para ve sermaye piyasası gelişmiş ülkelerde para ve para benzerlerine menkul kıymetler de dahil edilmektedir⁽¹⁵⁾. Bu çalışmada menkul kıymetler hazır değerler toplamına dahil edilmemiştir.

HDO, işletmenin satışlarının durması ve alacaklarını tahsil edememesi durumunda, mevcut hazır değerleriyle kısa vadeli borçlarını ne ölçüde karşılayabileceğini gösterir. Gelişmiş ülkelerde genel bir kural olarak bu oranın 0.20 nin altına düşmemesi gerektiği öne sürülmektedir. Ancak, ülkemizde kısa vadeli borçların yüksekliği nedeniyle, oran genellikle 0.20 nin altında bulunmaktadır⁽¹⁶⁾.

Ele alınan işletmelerin HDO nun yıllar itibariyle aldığı değerler Tablo:3.10 ve bu oranla ilgili diğer istatistiki bilgiler Tablo:3.11'de görülmektedir. İşletmelerin yıllar itibariyle hazır değerleri yine Tablo:3.3-3.7 arasındaki tablolardan izlenebilir.

(15) Akgüç, **Mali Tablolar Analizi**, s. 286

(16) Akgüç, **Mali Tablolar Analizi**, s. 286

Tablo:3.10 Turistik İşletmelerin Yıllar İtibariyle Hazır Değerler Oranı Değerleri

İşletmeler	Yıllar									
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Aktur	0.004	0.03	0.11	0.03	0.08	0.20	0.49	0.15	0.56	-
Altinyunus	0.14	0.49	0.16	0.18	0.14	0.12	0.04	0.02	0.02	0.02
Astor	1.13	0.18	0.88	1.14	0.32	0.36	0.64	0.03	-	-
Marmaris Altın	-	-	-	-	0.002	0.004	0.05	0.30	0.08	1.00
Petrokent	0.65	0.48	9.40	0.13	2.18	1.73	0.09	0.03	0.04	-

Tablo:3.11 Örnek İşletmelerde Hazır Değerler Oranı İlgili İstatistik Bilgiler

İşletmeler	Alt Kartil	Medyan	Üst Kartil	Orta-lama	Standart Sapma	Trend Denklemi		Enküçük Değer	Enbüyük Değer
						a	b		
Aktur	0.03	0.11	0.20	0.18	0.203	-0.052	0.058	0.004	0.56
Altinyunus	0.02	0.13	0.16	0.13	0.141	0.318	-0.033	0.02	0.49
Astor	0.25	0.50	1.00	0.58	0.428	0.999	-0.092	0.03	1.14
Marmaris Altın	0.004	0.07	0.30	0.24	0.389	-0.151	0.156	0.002	1.00
Petrokent	0.09	0.48	1.73	1.64	3.012	3.370	-0.347	0.03	9.40

Tablo:3.11'deki HDO ortalama ve medyan değerlerine bakıldığında, Aktur Turizm, Altinyunus ve Marmaris Altın'ın arzu edilen büyüklükten düşük, Astor ve Petrokent'in arzu edilen büyüklüğün üzerinde bir değere sahip olduğu görülmektedir. Ancak, her bir işletmenin yıllar itibariyle analiz edilmesi daha anlamlı sonuçlar verecektir.

Aktur Turizm:

Aktur Turizm'in 1982-83 ve 1985-86 yıllarındaki HDO değerleri oldukça düşüktür. Tablo:3.3'e bakıldığında bu düşüklüğün sözkonusu yıllarda fazla borçlanmadan kaynaklandığı görülmektedir. Bu yıllarda işletmenin kısa vadeli

borçlarını hazır değerleriyle karşılama gücü zayıftır. 1984 yılında hazır değerler küçük olmasına rağmen kısa vadeli borçların düşük olması nedeniyle oran nisbeten büyük çıkmıştır. Yine 1989 yılındaki HDO büyüklüğü yeterli olmayıp, kısa vadeli borçların hazır değerlerle karşılanamayacağını göstermektedir. 1988 ve 1990 yıllarında hazır değerlerin yüksekliği, HDO'nun da yüksek olmasını sağlamıştır.

Altinyunus:

Tablo:3.10 incelendiğinde, Altinyunus'un 1983 yılı hariç diğer yıllarda HDO'nun düşük değer aldığı görülmektedir. Bunun yanında, trend katsayısı b oranının giderek azaldığını göstermektedir. Özellikle, son dört yıl, oranın en kötü olduğu yıllardır. Tablo:3.4'e bakıldığında, son dört yılda hazır değerlerin dönen varlıklar içerisindeki payının azalmasına karşılık, kısa vadeli borçlarda görülen büyük artışların buna neden olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, kısa vadeli alacaklılar açısından olumsuz olarak değerlendirilmelidir.

Astor Turizm:

Astor Turizm'in HDO ile ilgili ortalama ve medyan değerleri sırasıyla 0.58 ve 0.50 olarak gerçekleşmiş olup, önceki işletmelere göre daha büyüktür. Tablo:3.5'e göre, Astor Turizm'in hazır değerlerinin dönen varlıklar toplamı içerisindeki payı son yıl haricinde oldukça yüksektir. Dolayısıyla HDO da yüksek olduğundan, işletmenin hazır değerleriyle borçlarını ödeme gücü yüksektir. Ancak son yılda hazır değerlerin oldukça azalması sonucu oran değerindeki düşüşün, işletme aleyhine bir durum olduğu söylenebilir.

Marmaris Altın:

Tablo:3.10'daki HDO'nun aldığı değerler incelendiğinde, Marmaris Altın'ın 1989 ve 1991 yıllarında hazır değerleriyle kısa vadeli borçlarını karşılama yeteneğine sahip olduğu görülmektedir. Ancak 1991 yılında işletmenin elinde fazla miktarda nakit bulunduğu söylenebilir. Bu yılda 1.00 olarak elde edilmiş olan oran değeri işletmenin kısa vadeli borçlarının tamamını hazır değerleriyle karşılayabileceğini ifade etmektedir. Diğer yıllarda ise genellikle hazır değerlerin dönen varlıklar içerisindeki payı düşük, buna karşılık kısa vadeli borçlar fazla olduğundan çok düşük oran değerleri elde edilmiştir. Bu durum, işletmenin sözkonusu yıllarda nakit sıkıntısı içinde olduğu ve kısa vadeli borçlarını karşılayabilmek için yeni krediler bulması gerektiği şeklinde yorumlanabilir.

Petrokent:

Petrokent'in özellikle ilk yıllarda kısa vadeli borçları çok düşük olduğundan, oran değerleri çok yüksek çıkmıştır. 1984, 1986-87 yıllarında işletmenin hazır değerleri kısa vadeli borçlarından oldukça fazladır (Tablo:3.7). Dolayısıyla, bu yıllarda işletme hazır değerleriyle kısa vadeli borçlarının tamamını karşılama yeteneğine sahiptir. Ancak sözkonusu yıllarda oran değerinin yüksek çıkması, bu yıllarda işletmenin parasını hareketsiz bıraktığı şeklinde yorumlanabilir. İşletmenin 1982-83 yıllarında da kısa vadeli borçlarını hazır değerleriyle karşılayabildiği görülmektedir. 1985 yılında önceki yıla oranla işletmenin hazır değerleri düşmüş, buna karşılık kısa vadeli borçları artmıştır. Dolayısıyla, bu yılda işletmenin borçlarını karşılama yeteneği zayıflamıştır. 1988-90 yıllarında da dönen varlıklar içinde hazır değerlerin payı düşmüş, kısa vadeli borçlar ise oldukça yükselmiştir. İşletmenin bu yıllarda nakit sıkıntısı içinde olduğu ve hazır değerleriyle borçlarını karşılayabilmek için yeni kaynaklar bulması gerektiği görülmüştür.

3.2.1.4. Ele alınan işletmelerin genel olarak likidite durum değerlendirmesi

İncelenen konaklama işletmelerinin likidite durumunun analizinde kullanılan üç oran da dikkate alındığında, genel olarak işletmeler arasında borç ödeme gücü en iyi olan işletmenin Astor Turizm olduğu söylenebilir. Bunu Altinyunus, Petrokent, Aktur Turizm ve Marmaris Altın takip etmektedir.

Astor Turizm incelenen yıllarda genellikle dönen varlıklarıyla orantılı olarak kısa vadeli borç kullanmayı tercih ettiğinden, sözkonusu işletmeler arasında kısa vadeli borçlarını ödeme yeteneği en yüksek olan işletme olarak görülmektedir.

Altinyunus'un sözkonusu işletmeler arasında en yüksek likiditeye sahip olduğu görülmektedir. Ancak işletmenin yıllar itibariyle kısa vadeli borçlarında büyük artışlar olmuştur. Buna karşılık dönen varlıklar bazı yıllarda kısa vadeli borçlardan daha yavaş artmış, dolayısıyla işletmenin kısa vadeli borçlarını ödeme yeteneği azalmıştır. Bu durumda Altinyunus'un likiditesi oldukça yüksek olmakla beraber, genel olarak kısa vadeli borçlarını ödeme açısından sözkonusu işletmeler arasında ikinci sırada yer aldığı söylenebilir.

Likidite durumunun analizinde kullanılan oranlar açısından, Petrokent sözkonusu işletmeler arasında en yüksek ortalamalara sahiptir. Bu durum ilk bakışta

Petrokent'i kısa vadeli borçlarını ödeme yeteneği en yüksek olan işletme gibi göstermekte ise de, işletmenin ilk yıllarda diğer işletmelere oranla kısa vadeli borçlarının az olması bu durumu ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte, Petrokent'in sözkonusu işletmeler arasında likiditesi en düşük ikinci işletme olduğu görülmüştür. Son yıllarda işletmenin borçlarında artış olmuştur. Bunun yanında dönen varlıkları da artmış, ancak bazı yıllarda kısa vadeli borçlarındaki artış dönen varlıklardan daha hızlı olmuştur. Dolayısıyla Petrokent'in genel olarak kısa vadeli borçlarını ödeme açısından anılan işletmeler arasında üçüncü sırada yer aldığı söylenebilir.

Aktur Turizm, sözkonusu işletmeler arasında genel olarak likiditesi en düşük olan işletmedir. Buna karşılık, işletmenin diğer işletmelere oranla genel olarak kısa vadeli borçlarının da düşük olduğu görülmüştür. Bununla birlikte, likidite durumunun analizinde kullanılan oran değerleri dikkate alındığında, Aktur Turizm'in diğer işletmeler arasında genel olarak kısa vadeli borçlarını ödeme açısından dördüncü sırada yer aldığı söylenebilir.

Marmaris Altın anılan işletmeler arasında genel olarak likiditesi en yüksek olan ikinci işletmedir. Ancak işletmenin kısa vadeli borçlarının da yıllar itibarıyla fazla olması borç ödeme gücünü zayıflatmıştır. Dolayısıyla Marmaris Altın'ın incelenen yıllarda genel olarak sözkonusu işletmeler arasında beşinci sırada yer aldığı söylenebilir.

3.2.2. Mali yapının analizinde kullanılan oranlar

Mali yapının analizinde kullanılan oranlar, işletmenin kaynak yapısını ve uzun vadeli borç ödeme gücünü gösteren oranlardır. İşletmenin işlerinin bozulması, faaliyetlerinden zarar etmesi ve tasfiyeye gitmesi halinde durumunun ne olacağı, borçlarını ödeyip ödeyemeyeceği gibi soruların cevaplandırılmasında bu oranlardan yararlanılır⁽¹⁷⁾. Çalışma konusunu oluşturan konaklama işletmelerinin mali yapılarının analizinde kullanılan oranlar ve bunların işletmeler için analizleri takip eden kısımlarda açıklanmaktadır.

---

(17) Atilla Gönenli, **Bilanço Analizi**, İstanbul. İstanbul Üniversitesi Yayınlarından No: 1773
1972. s. 185

3.2.2.1. Borçların özsermayeye oranı (BÖO)

$$\text{Borçların özsermayeye oranı} = \frac{\text{Toplam borçlar}}{\text{Özsermaye}}$$

BÖO, kısa ve uzun vadeli borçlar toplamının özsermayeye bölünmesiyle hesaplanır. Bu oran işletmenin toplam borçlarını ödeme gücünün ne olduğunu gösterir.

BÖO 1.00 ise, işletme aktiflerinin 0.50 sinin kredi verenlere ait olduğu anlaşılmalıdır⁽¹⁸⁾. Gelişmiş batı ekonomilerinde bu oranın 1.00 olması arzu edilir. Oranın 1.00 den büyük olması, işletmenin sermayesinin önemli bir kısmını yabancı kaynaklardan sağladığını ifade eder. Bu durum işletmeye kredi verenler açısından risklidir. Oranın 1.00 den küçük olması ise, işletmenin yabancı kaynaklardan yeterince yararlanmadığı anlamına gelebilir.

Özsermaye sağlanmasında kurumsal güçlükler bulunan ülkemizde genel bir kural olarak oranın 2.00 nin üstünde olmaması gerektiği söylenebilir⁽¹⁹⁾. "Ancak ne şekilde olursa olsun 1.00 oranından uzaklaştıkça işletmenin mali yapısı sağlamlığını yavaş yavaş kaybeder ve alacaklıların korunma payı azalır⁽²⁰⁾". İncelenen işletmelerde yıllar itibariyle BÖO değerleri Tablo:3.12 ve bu oranlarla ilgili istatistiki bilgiler Tablo:3.13'de verilmiştir.

Tablo:3.12 Turistik İşletmelerin Yıllar İtibariyle Borçların Özsermayeye Oranı Değerleri

İşletmeler	Yıllar									
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Aktur	31.48	27.45	5.49	1.36	0.82	1.25	0.71	0.38	0.54	-
Altinyunus	1.89	0.32	0.43	0.52	0.44	0.95	1.94	1.20	1.27	2.43
Astor	0.89	1.42	0.30	0.18	0.31	0.26	0.11	0.14	-	-
Marmaris Altın	-	-	-	-	8.05	3.26	3.20	0.51	0.15	0.10
Petrokent	0.35	0.35	0.36	0.36	0.39	128.27	-236.80	8.00	0.09	-

(18) Metin Türko, *İşletme Finansmanı*, Erzurum. İşletme Fakültesi Araştırma Enstitüsü Ders Notları: 63 1981. s. 43

(19) Akgüç, *Finansal Yönetim*, s. 43

(20) Gülmüş, s. 60

Tablo:3.13 .Örnek İşletmelerde Borçların Özsermayeye Oranı ile İlgili İstatistik Bilgiler

İşletmeler	Alt Kartil	Medyan	Üst Kartil	Orta-lama	Standart Sapma	Trend Denklemi		Enküçük Değer	Enbüyük Değer
						a	b		
Aktur	0.71	1.25	5.49	7.72	12.47	25.61	-3.58	0.38	31.48
Altinyunus	0.44	1.07	1.89	1.14	0.743	0.467	0.122	0.32	2.43
Astor	0.15	0.28	0.60	0.45	0.461	1.082	-0.140	0.11	1.42
Marmaris									
Altın	0.15	1.86	3.26	2.54	3.070	6.243	-1.479	0.10	8.05
Petrokent	0.31	0.36	0.39	-11.0	94.55	16.08	-5.408	-237	128.3

Aktur Turizm:

Tablo:3.14'den görüleceği gibi Aktur Turizm'in 1982-84 yıllarındaki toplam borçları, özsermayesine oranla oldukça fazladır. Diğer bir ifadeyle, bu yıllardaki işletme sermayesinin büyük kısmı yabancı kaynaklardan sağlanmıştır. Dolayısıyla bu yıllardaki oran değeri işletmeye kredi verenler açısından riskli olmuştur. Sonraki yıllarda işletmenin borçlarındaki azalma ve yıllar itibariyle özsermayesindeki artış nedeniyle oran değerleri düşmüştür. Bu durum, işletmenin bu yıllarda mali yapısının düzeldiği şeklinde yorumlanabilir. 1985 ve 1987 yıllarındaki oran değerleri de ülkemiz için kabul edilebilir sınırlar içerisinde. Diğer yıllarda 1.00 in altında olan oran değerleri, işletmenin bu yıllarda borçlarını ödeme yeteneğine sahip olduğunu göstermektedir. Ancak, işletmenin bu yıllarda daha fazla yabancı kaynak kullanarak ortalama kaynak maliyetini düşürme imkânını kullanmadığı da ilave edilebilir.

Tablo:3.14 Aktur Turizm'in Borçları ve Özsermayesi ile İlgili Bilanço Bilgileri

Bilanço Kalemleri	Milyon TL								
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
I.Kısa Vadeli Borçlar	1076	1042	77	461	198	190	205	242	724
II.Uzun Vadeli Borçlar	25	25	760	19	22	94	97	28	18
III.Özsermaye	35	39	152	353	270	227	424	709	1370
A.Ödenmiş Sermaye	55	55	55	55	55	55	55	55	55
B.Emisyon Primi	0	0	0	0	0	0	0	0	0
C.Yen.Değ.Art.Fonu	0	0	90	153	152	189	338	612	1257
D.Yedekler	0.1	0.1	0.1	4	1	16	16	32	27
E.Net Dönem Kârı(Zararı)	4	4	23	141	51	-44	28	26	31
F.Geçmiş Yıl Zararları	-25	-20	-16	0	0	0	-44	-16	0

Altinyunus:

Altinyunus'un BÖO değerlerinden, 1982, 1988-91 yıllarındaki oran değerlerinin 1.00 in üzerinde, diğer yıllarda ise 1.00 in altında olduğu görülmektedir. Tablo:3.15'e göre, işletmenin 1982, 1988-91 yıllarındaki toplam borçları özsermayesinden fazladır. Bu, işletmeye kredi verenlerin işletme sahip veya ortaklarından daha fazla yatırım yaptıklarını ifade eder. 1982, 1988-90 yıllarındaki oran değerleri ülkemiz için üst sınır olarak kabul edilebilir 2.00 nin altında olduğu halde, 1991 yılı için elde edilen değer bu sınırın üzerindedir. Bu yılda işletmenin faaliyetlerinden zarar ettiği ve önceki yıllara oranla toplam borçlarında artış olduğu görülmektedir. Dolayısıyla işletmenin bu yılda borçlarını ödeme yeteneğinin olmadığı ve alacaklıları koruma payının düştüğü söylenebilir. Diğer yıllarda ise işletmenin özsermayesi toplam borçlarından daha fazladır. Bu yıllardaki özsermaye işletmeye kredi verenler açısından güvence oluşturmuştur. Bununla birlikte, bu yıllarda daha fazla yabancı kaynak kullanma imkânı varken, bu imkândan yararlanılmadığı ifade edilebilir.

Tablo:3.15 Altinyunus'un Borçları ve Özsermayesi ile ilgili Bilanço Bilgileri

Bilanço Kalemleri	Milyon TL									
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
I.Kısa Vadeli Borçlar	94	159	489	1252	1597	3106	15240	14185	18980	38875
II.Uzun Vadeli Borçlar	153	163	198	189	108	2051	12	546	1636	2770
III.Özsermaye	131	1016	1599	2767	3878	5433	7851	12298	16258	17162
A.Ödenmiş Sermaye	110	110	110	500	500	500	500	500	6000	6000
B.Emisyon Primi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
C.Yen.Değ.Art.Fonu	0	797	1181	1641	2208	3184	5902	10408	10641	18718
D.Yedekler	5	7	27	128	280	633	1112	1139	1156	1156
E.Net Dönem Kârı(Zararı)	22	103	281	498	890	1116	337	251	-1539	-7172
F.Geçmiş Yıl Zararları	-7	0	0	0	0	0	0	0	0	-1539

Astor Turizm:

Astor Turizm'in yıllar itibariyle borçları ve özsermayesi ile ilgili bilanço değerleri Tablo:3.16'da verilmiştir. Tablodan Astor Turizm'in sadece 1983 yılındaki borçlarının özsermayesinden fazla olduğu görülmektedir. Ancak bu yıldaki BÖO da ülkemiz için kabul edilebilir sınır içerisinde. Diğer yıllarda işletmenin özsermayesi toplam borçlarından daha fazla gerçekleşmiş ve oran değerleri 1.00 in oldukça altında çıkmıştır. Bu durum, işletmenin incelenen yıllarda genel olarak toplam borçlarını ödeme yeteneğine sahip olduğunu ve daha fazla kredi kullanma imkânı varken bunu değerlendirmedini göstermektedir.

Tablo:3.16 Astor Turizm'in Borçları ve Özsermayesi ile ilgili Bilanço Bilgileri

Milyon TL

Bilanço Kalemleri	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
I.Kısa Vadeli Borçlar	28	62	29	27	114	595	1960	1776
II.Uzun Vadeli Borçlar	0	0	0	2	0	0	0	2419
III.Özsermaye	31	44	95	163	368	2246	17351	29175
A.Ödenmiş Sermaye	30	30	83	86	150	2120	4040	13500
B.Yen.Değ.Art.Fonu	0	0	0	0	120	0	13115	15398
D.Yedekler	0	1	2	3	11	21	35	57
E.Net Dönem Kârı(Zararı)	1	13	10	74	87	105	161	219

Marmaris Altın:

Marmaris Altın'ın yıllar itibariyle borçları ve özsermayesi ile ilgili bilanço değerleri Tablo:3.17'de görülmektedir. Tablo incelendiğinde, Marmaris Altın'ın toplam borçlarının 1988 yılına kadar arttığı ve bu yıldan sonra giderek azaldığı görülmektedir. İşletmenin özsermayesi ise sürekli artmıştır. Ancak, 1986-88 yıllarında işletmenin toplam borçları özsermayesinden daha hızlı artmıştır. Bu yıllardaki oran değerleri ülkemiz için kabul edilebilir sınırın oldukça üzerinde gerçekleşmiştir. Dolayısıyla, işletmenin bu yıllardaki borçlarını ödeme yeteneğinin zayıf olduğu ve alacaklılarını koruma payının azaldığı söylenebilir. Ancak, BÖÖ değerlerinde yıllar itibariyle düşme görülmesi işletmenin mali yapısının olumlu olarak geliştiği şeklinde değerlendirilebilir. Nitekim, 1989-91 yıllarında işletmenin özsermayesindeki artış borçlanma kapasitesini artırmıştır. Ancak, işletmenin bu yıllardaki borç kullanma imkânlarını yeterince kullanmadığı görülmektedir.

Tablo:3.17 Marmaris Altın'ın Borçları ve Özsermayesi ile ilgili Bilanço Bilgileri

Milyon TL

Bilanço Kalemleri	1986	1987	1988	1989	1990	1991
I.Kısa Vadeli Borçlar	3657	7189	8854	2074	3017	2532
II.Uzun Vadeli Borçlar	217	5632	23397	14260	3932	3652
III.Özsermaye	481	3937	10082	31754	47899	59906
A.Ödenmiş Sermaye	500	4000	10000	35000	57000	68000
B.Emisyon Primi	0	0	0	0	0	4
C.Yen.Değ.Art.Fonu	0	0	0	7822	10488	18620
D.Yedekler	0	0	0	4	4	0
E.Net Dönem Kârı(Zararı)	-19	-44	145	-11072	-8521	-7125
F.Geçmiş Yıl Zararları	0	-19	-63	0	-11072	-19593

Petrokent:

Tablo:3.18 Petrokent'in borç ve sermayesi ile ilgili bilanço değerlerinin yıllar itibariyle gelişimini göstermektedir. 1982-86 yıllarında işletmenin özsermayesi toplam borçlarından daha fazladır. Bu yıllarda işletme az miktarlarda borç kullanmayı tercih etmiş ve bunun sonucu güçlü bir mali yapıya sahip olmuştur. 1987-1988 yıllarında ise önceki yıllara göre toplam borçlarında artış olmuştur. Buna karşılık, işletmenin bu yıllardaki faaliyetlerini zararlar kapatması özsermayesini azaltmış ve kabul edilebilir değerden oldukça farklı bir oran değeri elde edilmiştir. Bu durum, 1987-88 yıllarında işletmenin mali yapısının sağlamlılığını iyice kaybettiği, borçlarını ödeme yeteneğinin ve alacaklıları koruma payının olmadığı şeklinde yorumlanabilir. 1989 yılında yine işletmenin toplam borçlarındaki artışa ve faaliyet zararlarına karşılık önemli ölçüde sermaye artırımında bulunduğu ve önceki yıla göre oran değerinde düzelmeye olduğu görülmüştür. Ancak işletmenin bu yılda da borçlarını ödeme yeteneğinin halen daha zayıf olduğu görülmektedir. 1990 yılında ise özsermayede görülen hızlı artış ve toplam borçlarda görülen azalış sonucu işletmenin sermaye yapısının düzeldiği ve borç kullanma kapasitesinin arttığı söylenebilir.

Tablo:3.18 Petrokent'in Borçları ve Özsermayesi ile ilgili Bilanço Bilgileri

Bilanço Kalemleri	Milyon TL								
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
I.Kısa Vadeli Borçlar	0.3	0.2	0.9	1.2	14.4	34.2	478.8	3805.6	5393.4
II.Uzun Vadeli Borçlar	23.2	23.2	23.1	23.1	22.4	4604.7	7705.9	12643.7	302.1
III.Özsermaye	67.1	67.2	67.5	66.9	95.4	36.2	-34.6	2056.6	61385.4
A.Ödenmiş Sermaye	60.0	60.0	60.0	60.0	60.0	60.0	60.0	2160.0	19104.3
B.Yedekler	3.3	6.5	7.0	7.5	7.5	10.2	10.2	10.2	37840.0
E.Net Dönem Kârı(Zararı)	4.0	0.9	0.5	-0.6	28.5	-34.1	-70.7	-8.9	4554.7
F.Geçmiş Yıl Zararları	-0.2	-0.2	0	0	-0.6	0	-34.1	-104.8	-113.6

3.2.2.2. Kısa vadeli borçların özsermayeye oranı (KVBÖO)

$$\text{Kısa vadeli borçların özsermayeye oranı} = \frac{\text{Kısa vadeli borçlar}}{\text{Özsermaye}}$$

KVBÖO, kısa vadeli borçların özsermaye içerisindeki oranını gösterir. Genel bir kural olarak bu oranın büyük sanayi işletmelerinde 0.35 olması uygun

görülmektedir⁽²¹⁾. Oranın yüksek olması, işletmenin ekonomik varlıklarının büyük kısmını kısa vadeli borçlarla karşıladığı anlamına gelebilir. Bu durum, işletmede gelecekte önemli ödeme güçlüğü doğurabilir.

KVBÖO küçük olan işletme genellikle uzun vadeli borçlandığından daha sağlam bir mali yapıya sahiptir⁽²²⁾. Bu oranın anlamlılığını ölçmek için toplam borçların özsermayeye oranı ile birlikte değerlendirmek gerekir. Araştırma konusunu oluşturan işletmelerin KVBÖO değerleri Tablo:3.19 ve bu oranlarla ilgili istatistiki bilgiler Tablo:3.20'de görülmektedir. Söz konusu işletmelerin yıllar itibariyle kısa vadeli borçları ve özsermayeleriyle ilgili bilgiler Tablo:3.14-3.18'den izlenebilir.

Tablo:3.19 Turistik İşletmelerin Yıllar İtibariyle Kısa Vadeli Borçların Özsermayeye Oranı Değerleri

İşletmeler	Yıllar									
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Aktur	30.77	26.81	0.51	1.31	0.73	0.84	0.48	0.34	0.53	-
Altinyunus	0.72	0.16	0.31	0.45	0.41	0.57	1.94	1.15	1.17	2.27
Astor	0.89	1.42	0.30	0.17	0.31	0.26	0.11	0.06	-	-
Marmaris Altın	-	-	-	-	7.60	1.83	0.88	0.07	0.06	0.04
Petrokent	0.005	0.003	0.01	0.02	0.15	0.95	-13.9	1.85	0.09	-

Tablo:3.20 .Örnek İşletmelerde Kısa Vadeli Borçların Özsermayeye Oranıyla İlgili İstatistiki Bilgiler

İşletmeler	Alt Kartil	Medyan	Üst Kartil	Orta-lama	Standart Sapma	Trend Denklemi		Enküçük Değer	Enbüyük Değer
						a	b		
Aktur	0.51	0.73	1.31	6.92	12.44	23.67	-3.35	0.34	30.77
Altinyunus	0.41	0.64	1.17	0.91	0.712	-0.081	0.181	0.16	2.27
Astor	0.14	0.28	0.60	0.44	0.471	1.101	-0.147	0.06	1.42
Marmaris Altın	0.06	0.47	1.83	1.75	2.958	4.882	-1.255	0.04	7.60
Petrokent	0.005	0.02	0.15	-1.20	4.787	0.546	-0.349	-13.85	1.85

(21) Ferruh Çömlekçi ve Celâl Kepekçi, **Muhasebe Denetimi ve Mali Analiz**, Eskişehir. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 118 1988. s. 255

(22) Gönenli, **Bilanço Analizi**, s. 187

Aktur Turizm:

Tablo:3.14'den Aktur Turizm'in 1982-83 yıllarında özsermayesinin az ve sermayesi az olan işletmelerin uzun vadeli borç sağlamasının zor olduğu gerçeği sonucu kısa vadeli borçlarının fazla olduğu görülmektedir. Bu yıllarda işletmenin KVBÖO değerleri de yüksek gerçekleşmiştir. Bu durum, işletmenin bu yıllardaki ekonomik varlıklarının büyük kısmını kısa vadeli borçlarla karşıladığı ve borçlarını zamanında ödeme gücünün oldukça zayıf olduğu şeklinde yorumlanabilir. Yine 1985 yılında da işletmenin borçlarını zamanında ödeme yeteneğinin zayıf olduğu söylenebilir. İşletmenin 1984 yılından itibaren özsermayesinde artış görülmektedir. 1984, 1986-90 yıllarında özsermayenin kısa vadeli borçlarından fazla olması bu yıllardaki oran değerlerini düşürmüştür. Nitekim, 23.67 olan a değerine karşılık, b değeri -3.35 dir. Oran değerlerinde ilk yıllar ile son yıllar arasında görülen büyük fark, işletme açısından olumlu değerlendirilmelidir. Ayrıca yıllar itibariyle KVBÖO değerlerinin BÖO değerlerinden daha düşük olması da işletme açısından olumludur.

Altinyunus:

Tablo:3.15'den Altinyunus'un kısa vadeli borçlarında yıllar itibariyle hızlı bir artış olduğu görülmektedir. Buna karşılık işletmenin özsermayesinde de yıllar itibariyle artış olmuştur. Ancak, 1988-91 yıllarındaki kısa vadeli borçlardaki artış hızı özsermayenin artış hızından daha fazladır. Oran değerlerinin ilk yıllarda genellikle düşük olmasına rağmen, son yıllarda artış göstermesi işletmenin mali yapısı açısından olumsuz olarak değerlendirilebilir. Diğer bir ifadeyle, işletme 1988-91 yıllarında ekonomik varlıklarının büyük kısmını kısa vadeli borçlarla karşılamıştır. Bu durumun işletmenin borçlarını zamanında ödeme yeteneğini zayıflattığı söylenebilir. Buna karşılık, işletmenin 1983-84 yıllarında borçlarını zamanında ödeme yeteneğine sahip olduğu görülmektedir.

Astor Turizm:

Tablo:3.16'dan Astor Turizm'in genellikle kısa vadeli kaynak kullanmakla birlikte daha çok özkaynaklarını kullanmayı tercih ettiği görülmektedir. Bununla birlikte 1983 yılında işletmenin kısa vadeli borçları özsermayesinden fazladır. Diğer yıllarda ise, işletmenin borçlarını zamanında ödeme gücüne sahip olduğu görülmektedir. Özellikle son yıllarda işletmenin halen kısa vadeli borç kullanma kapasitesi bulunduğu halde, bunu değerlendirmedeği söylenebilir.

Marmaris Altın:

Marmaris Altın'ın sözkonusu oran değerlerinde yıllar itibariyle büyük düşüşler görülmektedir. Nitekim, 4.882 olan a katsayısına karşılık, -1.255 olan b katsayısı da bunu göstermektedir. 1986-87 yıllarında işletmenin kısa vadeli borçları özsermayesinden daha fazladır (Tablo:3.17). Ancak sonraki yıllarda özsermaye kısa vadeli borçlardan daha hızlı artmış ve oran değeri son yıl 0.04 e kadar düşmüştür. Yıllar itibariyle görülen bu düşüş işletmenin sermaye yapısının giderek güçlenmesinin sonucudur. Bu durum işletme açısından olumlu değerlendirilmelidir. Bununla birlikte işletmenin 1986-88 yıllarında borçlarını zamanında ödeme yeteneğinin olmadığı, 1989-91 yıllarında ise bu yeteneğe sahip olduğu ifade edilmelidir. Ayrıca yıllar itibariyle KVBÖO değerlerinin BÖO değerlerinden daha düşük olmasının da işletme açısından olumlu olduğu ilave edilebilir.

Petrokent:

Tablo:3.18 ve Tablo:3.19 incelendiğinde, Petrokent'in 1982-86 yıllarında kısa vadeli borçlarının özsermayesinden fazla olması sonucu oran değerlerinin düşük olduğu görülmektedir. 1987-88 yıllarında işletmenin özsermayesindeki düşüş ve kısa vadeli borçlarındaki artış sonucu, oran değerleri büyümüştür. Hatta 1988 yılında işletmenin özsermayesinin eksi değer alması, bu yılda -13.9 gibi olumsuz bir oran değeri bulunmasına neden olmuştur. Bu olumsuz durum tüm dönem ortalamasının da eksi değer almasına yol açmıştır. 1989 yılında işletmenin özsermayesinin artarak artı değer almasına rağmen, kısa vadeli borçlarının daha hızlı artması nedeniyle bu yılda da yüksek bir oran değeri gerçekleşmiştir. Bu durumda, işletmenin 1987-89 yıllarında mali yapısının zayıf olduğu söylenebilir. 1990 yılında özsermayede görülen artış sonucu, işletmenin mali yapısı güçlenmiş ve kısa vadeli borç kullanma kapasitesi artmıştır. Diğer taraftan, yıllar itibariyle KVBÖO değerlerinin BÖO değerlerinden daha küçük olması işletme açısından olumlu olarak değerlendirilmelidir.

3.2.2.3. Duran varlıkların özsermayeye oranı (DVÖO)

$$\text{Duran varlıkların özsermayeye oranı} = \frac{\text{Duran varlıklar (net)}}{\text{Özsermaye}}$$

DVÖO, özsermayenin ne ölçüde duran varlıkların finansmanında kullanıldığını gösterir. Oranın 1.00 den küçük olması özsermayenin duran varlıkların finansmanına

yettiğini, 1.00 den büyük olması ise, duran varlıklar için yabancı kaynak kullanmak zorunda kalındığını gösterir⁽²³⁾. Duran varlıkların finansmanına özsermayenin yetmediği durumlarda, uzun vadeli borç kullanılmasının işletmenin mali yapısı açısından daha olumlu olduğu söylenebilir. Ele alınan işletmelerin duran varlıklarının özsermayeye oranları Tablo:3.21'de, bu oranlarla ilgili istatistiki bilgiler Tablo:3.22'de verilmiştir. Duran varlıklar ve özsermaye ile ilgili bilanço kalemlerinin aldığı değerler her bir işletme ile ilgili yapılan açıklamalar arasında Tablo:3.23-3.27 nolu tablolarda verilmiştir.

Tablo:3.21 Turistik İşletmelerin Yıllar İtibariyle Duran Varlıkların Özsermayeye Oranı Değerleri

İşletmeler	Yıllar									
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Aktur	30.68	24.28	5.10	1.90	1.17	1.54	1.23	1.19	1.11	-
Altinyunus	1.91	1.06	1.22	1.02	1.00	1.21	1.76	1.31	1.09	1.88
Astor	0.30	0.80	0.74	0.81	1.06	0.79	0.99	1.12	-	-
Marmaris Altın	-	-	-	-	7.38	3.38	3.83	1.47	1.12	1.03
Petrokent	1.15	1.20	1.23	1.36	0.93	114.72	-217.62	8.18	0.89	-

Tablo:3.22 Örnek İşletmelerde Duran Varlıkların Özsermayeye Oranı ile İlgili İstatistiki Bilgiler

İşletmeler	Alt Medyan Kartil	Üst Kartil	Orta-lama	Standart Sapma	Trend Denklemi		Enküçük Değer	Enbüyük Değer	
					a	b			
Aktur	1.19	1.54	5.10	7.58	11.46	23.88	-3.36	1.11	30.68
Altinyunus	1.06	1.21	1.76	1.35	0.363	1.253	0.017	1.00	1.88
Astor	0.77	0.80	1.02	0.83	0.253	0.447	0.084	0.30	1.12
Marmaris Altın	1.12	2.43	3.83	3.04	2.440	5.958	-1.169	1.03	7.38
Petrokent	0.90	1.20	1.30	-9.81	86.40	10.50	-5.079	-217.62	114.72

(23) Yunus Kışalı, **Sermaye Piyasası Kurulu'na Kayıtlı İşletmelerin Mali Analiz Oranları (1982-1988)**, Erzurum. Atatürk Üniversitesi İ.İ.B. Fakültesi, Z. F. Fındıkoğlu Araştırma Merkezi Yayınları: 167 1991. s. 5

Aktur Turizm:

Aktur Turizm'in yıllar itibariyle özsermayesi duran varlıklarından daha azdır (Tablo:3.23). Bunun sonucu DVÖÖ değerleri de 1.00 in üzerindedir. Bu durum, işletmenin tüm araştırma dönemi boyunca duran varlıklarının finansmanında yabancı kaynak kullandığını göstermektedir.

Tablo:3.23 Aktur Turizm'in Yıllar İtibariyle Duran Varlıkları ve Özsermayesi İle İlgili Bilanço Bilgileri

Bilanço Kalemleri	Milyon TL								
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
I. Duran Varlıklar	1072	943	776	672	317	349	519	846	1523
A. U/V Ticari Alacaklar	0	0	0	0	0	0	0	32	32
B.Finansal Duran.Varl.(Net)	32	32	31	32	32	31	31	0	0
C.Maddi Duran Varl.(Net)	87	125	190	241	255	280	405	756	1474
D.Yapılmakta Olan Yatırıml.	0	0	0	0	0	0	0	41	0
E.Maddi Olmayan Dur.Varl.	0	0	0	0	0	0	0	17	0
F.Diğer Duran Varlıklar	954	786	555	399	30	38	83	0	17
II. Özsermaye	35	39	152	353	270	227	424	709	1370

1982-83 yıllarında işletmenin duran varlıkları özsermayesinden oldukça fazladır. Diğer bir ifadeyle bu yıllarda duran varlıklarının hemen hemen tamamı yabancı kaynaklarla finanse edilmiş ve bunun sonucu oran değerleri büyük gerçekleşmiştir. Bununla birlikte işletme, özsermayesinin az olması nedeniyle kısa vadeli borçlanma durumunda kalmıştır. Dolayısıyla bu yıllarda işletmenin mali yapısının çok zayıf olduğu söylenebilir. 1984 yılında da işletme yine duran varlıkların finansmanında büyük ölçüde yabancı kaynak kullanmış olduğundan oran değeri büyük gerçekleşmiştir. Ancak, bu yılda işletme uzun vadeli borç sağlayarak önceki yıllara göre mali yapısını biraz düzeltmiştir. Sonraki yıllarda ise, oran değeri daha küçük düzeylere inmiştir. Nitekim 23.88 olan trend katsayısı a değerine karşılık, b değeri -3.26 dir. İşletme, özellikle 1985 yılından itibaren maddi duran varlık yatırımlarına daha fazla ağırlık vermiştir. Ancak 1985-90 arası yıllarda da işletmenin özsermayesinin duran varlıkları finanse etmeye yetmediği, dolayısıyla duran varlıkların bir kısmını yabancı kaynaklarla sağladığı görülmektedir. İşletmenin bu yıllardaki kısa vadeli borçları uzun vadeli borçlarından fazladır. Büyük miktarlarda maddi duran varlık yatırımlarının büyük miktarlarda amortisman giderlerine sebep olacağı dikkate alındığında, işletmenin bu yıllarda da mali yapısında sıkışıklıklar olduğu söylenebilir.

Altinyunus:

Altinyunus'un oran değerlerinden, 1986 yılı değerinin 1.00 ve diğer yıl değerlerinin 1.00 in üzerinde gerçekleştiği görülmektedir (Tablo:3.21). Tablo:3.24'e göre 1986 yılında işletme duran varlıklarının hemen hemen tümünü özsermayesi ile karşılamıştır. Bu yılda işletmenin mali yapısının iyi olduğu söylenebilir. Diğer yıllarda, işletme duran varlıklarının bir kısmını yabancı kaynaklarla sağlamıştır. 1983, 1985, 1987, 1990 yıllarındaki oran değerleri 1.00 in üzerinde olmakla birlikte, işletme bu yıllarda uzun vadeli kaynak sağlayarak işletme sermayesi ihtiyacını giderme yolunu tercih etmiştir. Dolayısıyla işletmenin mali yapısının bu yıllarda da zayıf olmadığı söylenebilir. Ancak, özellikle 1991 yılında maddi duran varlıklarda görülen artış, yüksek bir amortisman giderine neden olacağından, işletmenin ilerideki faaliyetleri için tehlikeli olabilecektir.

Tablo:3.24 Altinyunus'un Yıllar İtibariyle Duran Varlıkları ve Özsermayesi İle İlgili Bilanço Bilgileri
Milyon TL

Bilanço Kalemleri	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
I. Duran Varlıklar	250	1078	1945	2823	3871	6553	13807	16170	17755	32202
A. U/V Ticari Alacaklar	0	0	0	0	0	22	31	46	83	96
B. U/V Diğer Alacaklar	0	0	0	0	0	0	0	0	0	20
C. Finansal Duran Varl.(Net)	0	0	0	0	0	1600	5250	3265	0	3257
D. Maddi Duran Varl.(Net)	242	1078	1945	2823	3814	4928	8513	12846	17026	28606
E. Yapılmakta Olan Yatırıml.	8	0	0	0	57	0	0	0	579	216
F. Verilen Sipariş Avansları	0	0	0	0	0	0	0	0	49	0
G. Maddi Olmayan Dur. Varl.	0	0	0	0	0	0	14	14	18	7
H. Diğer Duran Varlıklar	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0
II. Özsermaye	131	1016	1599	2767	3878	5433	7851	12298	16258	17162

Astor Turizm:

Astor Turizm, 1986 ve 1989 yılları dışındaki yıllarda duran varlıklarının finansmanında özsermayesini kullanmış ve bunun sonucu bu yıllardaki oran değeri 1.00 in altında, buna karşılık 1986 ve 1989 yıllarında 1.00 in üzerinde gerçekleşmiştir (Tablo:3.21 ve Tablo:3.25). Ancak, işletme 1986 yılında kısa vadeli borç ve 1989 yılında da daha çok uzun vadeli borç sağlamıştır (Tablo:3.16). Bu nedenle, işletmenin 1986 yılında mali sıkışıklık çektiği ve 1989 yılında daha iyi bir mali durumda olduğu söylenebilir. Diğer yıllarda oran değerlerinin 1.00 in altında gerçekleşmesi, işletmenin yıllar itibariyle net çalışma sermayesinin bir kısmının hissedarlar tarafından

karşılandığını ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle, işletmenin yıllar itibariyle duran varlık yatırımlarına önem vermeye birlikte, sermaye artırımı yoluyla mali yapısının zayıflamasını engellemeye çalıştığı görülmüştür.

Tablo:3.25 Astor Turizm'in Yıllar İtibariyle Duran Varlıkları Özsermayesi İle İlgili Bilanço Bilgileri

Milyon TL

Bilanço Kalemleri	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
I. Duran Varlıklar	9	35	70	132	388	1776	17098	32748
A. U/V Ticari Alacaklar	1	0.4	0.2	0.5	1	25	19	0
B.Finansal Duran.Varl.(Net)	0	0	0	0	0	8	24	0
C.Maddi Duran Varl.(Net)	8	35	70	131	387	1229	14929	27730
D.Yapılmakta Olan Yatırıml.	0	0	0	0.2	0	514	1993	4915
E.Maddi Olmayan Dur.Varl.	0	0	0	0	0	0	119	103
F.Diğer Duran Varlıklar	0.3	0.4	0.1	0	0	0	14	0
II. Özsermaye	31	44	95	163	368	2246	17351	29175

Marmaris Altın:

Tablo:3.26 Marmaris Altın'ın yıllar itibariyle duran varlıklar toplamının özsermayesinden fazla olduğunu göstermektedir. 1986-88 yıllarında işletme duran varlıklarının büyük bir kısmını yabancı kaynaklardan sağlamış ve bunun sonucu DVÖÖ değerleri 3.00 ün üzerinde gerçekleşmiştir. Sonraki yıllarda oran değerleri giderek azalmakla beraber, yine de 1.00 in üzerindedir. İşletme, 1988-89 yıllarında diğer yıllara göre daha fazla uzun vadeli kaynak kullanmış ve 1988 yılından itibaren daha fazla sermaye artırımında bulunarak, maddi duran varlık yatırımlarını da artırmıştır (Tablo:3.17 ve Tablo:3.26). Ancak, büyük miktarlarda maddi duran varlıkların büyük miktarlarda amortisman giderine neden olması, işletme faaliyetlerine olumsuz etki yapmış olabilecektir. Bunun sonucu, 1986-90 yıllarında işletmenin mali yapısının zayıf olduğu, ancak 1991 yılında mali yapının düzeldiği söylenebilir. Bununla birlikte, trend katsayısı b işletmenin oran değerlerinin giderek azaldığını da göstermiştir. Bu durum da işletmenin mali yapısı bakımından olumlu değerlendirilmelidir.

Tablo:3.26 Marmaris Altın'ın Yıllar İtibariyle Duran Varlıkları ve Özsermayesi ile İlgili Bilanço Bilgileri

Bilanço Kalemleri	Milyon TL					
	1986	1987	1988	1989	1990	1991
I. Duran Varlıklar	3550	13325	38636	46710	53755	61546
A. U/V Ticari Alacaklar	0	0	0	337	0	0
B. U/V Diğer Alacaklar	0	0	0	0	182	828
C.Finansal Duran.Varl.(Net)	371	28	38636	44015	50892	60207
D.Maddi Duran Varl.(Net)	3179	12698	0	0	36	53
E.Yapılmakta Olan Yatırıml.	0	0	0	0	113	67
F.Maddi Olmayan Dur.Varl.	0	599	0	2358	782	391
G.Diğer Duran Varlıklar	0	0	0	0	1750	0
II. Özsermaye	481	3937	10082	31754	47899	59906

Petrokent:

Petrokent'de DVÖÖ değeri ortalaması -9.81 ve medyanı 1.20 olarak gerçekleşmiştir (Tablo:3.22). Ortalamanın eksi değer alması 1988 yılında -216.62 olarak elde edilen oran değerinden kaynaklanmaktadır. Tablo:3.27 incelendiğinde, işletmenin 1986 ve 1990 yılları dışındaki yıllarda duran varlıklarının finansmanında yabancı kaynak kullanıldığı görülmektedir. 1986 ve 1990 yıllarda ise işletmenin özsermayesindeki artış, duran varlıklar toplamındaki artıştan daha hızlıdır. Bu nedenle, işletmenin mali durumunun bu yıllarda daha iyi olduğu söylenebilir. İşletme 1982-85 yıllarında duran varlıklarının finansmanında yabancı kaynak kullanmakla beraber, 1987, 1989 yıllarında duran varlıkların büyük bir kısmının finansmanında yabancı kaynak kullanmıştır. 1988 yılında ise, işletmenin özsermayesi eksi değer aldığından, bu yılda duran varlıkların yabancı kaynaklarla finanse edildiği söylenebilir. İşletme bu yıllarda uzun vadeli kaynak sağlayarak mali yapısının zayıflamasını önlemeye çalışmıştır (Tablo:3.18). Buna rağmen, özellikle 1987-89 yıllarında işletmenin mali yapısının zayıf olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, son yıl özsermayenin duran varlık finansmanına yetecek kadar artması işletme açısından olumlu olarak değerlendirilebilir.

Tablo:3.27 Petrokent'in Yıllar İtibariyle Duran Varlıkları ve Özsermayesi İle İlgili Bilanço Bilgileri

Bilanço Kalemleri	Milyon TL								
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
I. Duran Varlıklar	77	81	83	91	89	4149	7521	16816	54757
A. U/V Ticari Alacaklar	0	0	0	0.2	0.5	3525	4553	5372	16796
B.Finansal Duran.Varl.(Net)	0	0	0	0	12	49	99	99	99
C.Maddi Duran Varl.(Net)	61	61	61	61	31	186	285	291	977
D.Yapılmakta Olan Yatırıml.	16	20	22	30	44	370	2565	11030	36614
E.Maddi Olmayan Dur.Varl.	0	0	0	0	0	19	19	0	0
F.Diğer Duran Varlıklar	0	0	0	0	2	0	0	24	271
II. Özsermaye	67	67	68	67	95	36	-35	2057	61385

3.2.2.4. Duran varlıkların aktif toplamına oranı (DVATO)

Duran varlıklar (net)

$$\text{Duran varlıkların aktif toplamına oranı} = \frac{\text{Duran varlıklar (net)}}{\text{Aktif toplamı}}$$

İşletmenin duran varlıklarının aktif toplamına bölünmesiyle hesaplanan oran, toplam aktiflerin ne kadarının duran varlıklara bağlandığını gösterir. Duran varlık yatırımları, işletmenin gelecek yatırım dönemlerinde gelir elde etmesine yardımcı olacağından, oranın yüksek çıkması gelecek faaliyet dönemleri açısından olumludur. Oranın 1.00 olması, işletmenin toplam aktiflerinin tamamını duran varlıklara bağladığını ifade eder. Bu durum işletmenin kısa vadeli borçlarını ödeme yeteneği bakımından olumsuzdur.

İncelenen işletmelerin yıllar itibariyle DVATO değerleri Tablo:3.28 ve bu değerlerle ilgili istatistiki bilgiler Tablo:3.29'da görülmektedir.

Tablo:3.28 Turistik İşletmelerin Yıllar İtibariyle Duran Varlıkların Aktif Toplamına Oranı Değerleri

İşletmeler	Yıllar									
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Aktur	0.94	0.85	0.79	0.81	0.65	0.68	0.72	0.86	0.72	-
Altinyunus	0.66	0.81	0.85	0.67	0.69	0.62	0.60	0.60	0.48	0.55
Astor	0.16	0.33	0.57	0.69	0.81	0.62	0.89	0.98	-	-
Marmaris										
Altın	-	-	-	-	0.82	0.80	0.91	0.97	0.98	0.94
Petrokent	0.85	0.89	0.91	1.00	0.67	0.89	0.92	0.91	0.82	-

Tablo:3.29 .Örnek İşletmelerde Duran Varlıkların Aktif Toplamına Oranıyla İlgili İstatistik Bilgiler

İşletmeler	Alt Kartil	Medyan	Üst Kartil	Orta-lama	Standart Sapma	Trend Denklemi		Enküçük Değer	Enbüyük Değer
						a	b		
Aktur	0.72	0.79	0.85	0.78	0.097	0.874	-0.019	0.65	0.94
Altinyunus	0.60	0.64	0.69	0.65	0.112	0.815	-0.029	0.48	0.85
Astor	0.45	0.66	0.85	0.63	0.227	0.159	0.105	0.16	0.98
Marmaris Altın	0.82	0.93	0.97	0.90	0.079	0.814	0.036	0.80	0.98
Petrokent	0.85	0.89	0.91	0.87	0.091	0.882	-0.003	0.67	1.00

Aktur Turizm:

Tablo:3.28'den Aktur Turizm'in oran değerleri incelendiğinde, yıllar itibariyle toplam aktiflerinin büyük kısmını duran varlıklara yatırdığı anlaşılmaktadır. Bu durumun işletmenin gelecek faaliyet dönemleri açısından olumlu olduğu söylenebilir. Ancak, 0.874 olan a değerine karşılık, -0.019 olan b değeri yıllar itibariyle oran değerlerinde az da olsa bir düşüş olduğunu ifade etmektedir.

Altinyunus:

Altinyunus'un DVATO değerlerine bakıldığında, Aktur Turizm'e göre daha düşük olmakla beraber, bu işletmenin de genellikle toplam aktiflerinin büyük kısmını duran varlıklara bağladığı görülmektedir. Ancak, ilk yıllara göre son yıllardaki oran değerlerinde düşüş vardır. 1990 yılında ise, toplam aktiflerinin yarıdan fazlası dönen varlıklara bağlanmıştır.

Astor Turizm:

Astor Turizm'in bilanço kalemleri incelendiğinde, 1982-83 yıllarında toplam aktifler içerisinde dönen varlıkların payının daha fazla ve bu nedenle oran değerlerinin düşük çıktığı görülmektedir. Ancak, sonraki yıllarda oran değerlerinde hızlı bir yükselme olmuş ve 1989 yılında sözkonusu oran değeri 0.98 e kadar çıkmıştır. Dolayısıyla işletme, 1984-89 yıllarında toplam aktiflerinin büyük kısmını duran varlıklarına bağlamıştır.

Marmaris Altın:

Marmaris Altın, Tablo:3.29'a göre, 0.90 olarak gerçekleşen oran ortalamasıyla en yüksek DVATO ortalama değerine sahip işletmedir. Gerçekten, Marmaris Altın'ın yıllara göre oran değerleri oldukça yüksektir. Bu durumda, işletmenin yıllar itibariyle

toplam aktiflerinin oldukça büyük kısmını duran varlıklarına bağıladığı söylenebilir. İşletmenin diğer yıllara nazaran özellikle 1989-90 yıllarındaki duran varlık yatırımlarının daha fazla olduğu görülmektedir.

Petrokent:

Petrokent sözkonusu oran bakımından Marmaris Altın'dan sonra en yüksek ortalamaya sahiptir. İşletmenin yıllar itibariyle oldukça yüksek olan oran değerlerinden, toplam aktifler içerisinde duran varlıkların payının oldukça yüksek olduğu anlaşılmaktadır. 1984, 1988-89 yıllarında işletme diğer yıllara göre duran varlıklarına daha büyük yatırımlarda bulunmuştur. 1985 yılında ise, işletme aktif toplamalarının hemen hemen tamamını duran varlıklarına bağlamıştır. Bu durum işletmenin gelecek faaliyet dönemleri açısından olumlu olabileceği halde, özellikle 1985 yılında kısa vadeli borçlarını ödeme açısından olumsuz olarak yorumlanabilir.

3.2.2.5. Ele alınan işletmelerin genel olarak mali yapılarının değerlendirilmesi

Mali yapının analizinde kullanılan oranların dördü birlikte dikkate alınarak işletmeler karşılaştırıldığında, genel olarak Astor Turizm'in diğer işletmelere göre daha güçlü bir mali yapıya sahip olduğu söylenebilir. İşletme genellikle yabancı kaynak kullanmak yerine öz kaynaklarını kullanma yolunu seçtiğinden, toplam borçların özsermaye içerisindeki payı düşük ve bu nedenle diğer işletmelere göre daha az risklidir.

Petrokent'in 1987-89 yıllarındaki mali yapısı diğer işletmelerin aynı yıllardaki mali yapılarına nazaran oldukça zayıf görülmektedir. Bu yıllarda işletme uzun vadeli kaynak sağlamış, ancak bu kaynakların büyük kısmını duran varlık yatırımlarında kullanmış, dolayısıyla bu yıllardaki mali yapısını düzeltememiştir. İşletmenin diğer yıllardaki mali yapısının öteki işletmeler göre daha iyi olduğu söylenebilir.

Altinyunus'un genellikle ilk yıllardaki mali yapısının Aktur Turizm ve Marmaris Altın'a göre daha iyi olduğu görülmektedir. Ancak son yıllarda işletmenin özsermayesine oranla toplam borçları daha hızlı artmış, dolayısıyla son yıllardaki mali yapısı sözkonusu işletmelerin aynı yıllardaki mali yapısına oranla kötüleşmiştir. Altinyunus'un son yıllarda bu iki işletmeye göre kredi verenler açısından daha riskli olduğu söylenebilir.

Aktur Turizm'in 1982-83 yıllarındaki kısa vadeli borçları diğer işletmelerin aynı yıllarına göre oldukça fazla gerçekleşmiştir. Dolayısıyla Aktur Turizm'in ilk yıllardaki mali yapısı diğer işletmelere göre daha zayıftır. Ancak, son yıllarda toplam borçların özsermaye içerisindeki payının düştüğü, buna karşılık Petrokent ve Altinyunus'un aynı yıllarda sahip olduğundan daha iyi bir mali yapıya sahip olduğu görülmüştür.

Marmaris Altın'ın yıllar itibariyle özsermayesi genel olarak diğer işletmelerin aynı yıllardaki özsermayelerinden daha fazladır. Ancak işletmenin ilk yıllarda toplam borçlarının fazla olması nedeniyle, Aktur Turizm, Altinyunus ve Astor Turizm'in aynı yıllarına oranla mali yapısının daha zayıf olduğu söylenebilir. Son yıllarda işletme özsermayesini artırmış, dolayısıyla özsermaye içerisinde toplam borçlarının payını düşürmüştür. Bu durumda Marmaris Altın'ın son yıllardaki mali yapısının, genel olarak Aktur Turizm ve Altinyunus'un son yıllarına oranla daha iyi bir durumda olduğu söylenebilir.

3.2.3. İktisadi varlıkların kullanılışı ile ilgili oranlar

İktisadi varlıkların kullanılışı ile ilgili oranlar, bilanço kalemleri ile gelir tablosu kalemleri (genellikle satışlar) arasındaki ilişkiyi analiz ederek, işletme faaliyetlerinde kullanılan varlıkların verimli bir biçimde kullanılıp kullanılmadığını, diğer bir ifadeyle aktifteki varlıkların kullanılmalarındaki hareketlilik derecesini ölçmeye yardımcı olur. İncelenen işletmelerin analizinde iktisadi varlıkların kullanılışı ile ilgili oranlar ve işletmelere göre analizleri aşağıdaki alt kısımlarda yer almaktadır.

3.2.3.1. Dönen varlıklar devir hızı oranı (DVDHO)

$$\text{Dönen varlıklar devir hızı oranı} = \frac{\text{Net satışlar}}{\text{Dönen varlıklar}}$$

Net satışların dönen varlıklara oranı, bir faaliyet döneminde dönen varlıkların kaç defa yenilendiğini gösterir. Oranın yıllar itibariyle düşüş göstermesi, net satışlardaki artışa göre dönen varlıklara daha fazla yatırım yapıldığını ve finansal kaynakların geçici yatırımlar için kullanıldığını gösterir⁽²⁴⁾. Oranın yüksek olması,

(24) Akgüç, Finansal Yönetim, s. 57

dönen varlıkların verimli bir biçimde kullanıldığı anlamına gelebilir⁽²⁵⁾.

İncelenen işletmelerin yıllar itibariyle hesaplanan dönen varlık devir hızı oranları Tablo:3.30 ve bu oranlarla ilgili istatistiki bilgiler Tablo:3.31'de verilmiştir.

Tablo:3.30 Turistik İşletmelerin Yıllar İtibariyle Dönen Varlıkların Devir Hızı Oranı Değerleri

İşletmeler	Yıllar									
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Aktur	0.31	3.20	3.36	3.27	2.80	0.04	0.40	0.29	0.09	-
Altinyunus	3.34	2.58	4.08	1.63	2.40	1.61	1.00	0.97	0.78	0.85
Astor	0.89	1.47	3.36	5.59	6.84	0.85	0.67	2.64	-	-
Marmaris Altın	-	-	-	-	0	0	0.86	5.54	10.20	3.44
Petrokent	0	0	0	0	0	0	0	0.01	0.04	-

Tablo:3.31 .Örnek İşletmelerde Dönen Varlıkların Devir Hızı Oranıyla İlgili İstatistiki Bilgiler

İşletmeler	Alt Kartil	Medyan	Üst Kartil	Orta-lama	Standart Sapma	Trend Katsayıları		Enküçük Değer	Enbüyük Değer
						a	b		
Aktur	0.29	0.40	3.20	1.53	1.556	2.777	-0.312	0.04	3.36
Altinyunus	0.97	1.62	2.58	1.92	1.140	3.697	-0.322	0.78	3.34
Astor	0.87	2.05	4.48	2.79	2.336	2.689	0.022	0.67	6.84
Marmaris Altın	0	2.15	5.54	3.34	4.010	-0.409	1.499	0	10.20
Petrokent	0	0	0	0.005	0.012	-0.009	0.003	0	0.04

Aktur Turizm:

Aktur Turizm'de ele alınan dönemde dönen varlıklar ortalama olarak 1.53 kez yenilenmiştir. Tablo:3.30'dan işletmenin 1983-86 yıllarındaki oran değerleri yüksek olmakla beraber, sonraki yıllarda bir düşüş görülmektedir. Bu durum, Tablo:3.32'den

(25) Kışal, Sermaye Piyasası Kuruluna Kayıtlı İşletmelerin Mali Analiz Oranları (1982-1988), s. 6

de görüleceği gibi, işletmenin 1982, 1987-90 yıllarında net satışlarına oranla dönen varlıklarına daha fazla yatırım yapmasından kaynaklanmaktadır. 1982, 1987-90 yıllarında işletmede dönen varlıkların verimli bir biçimde kullanılmadığı, 1983-86 yıllarında ise, işletmenin net satışlarına oranla dönen varlık yatırımlarının düşük olması nedeniyle, işletmenin dönen varlık verimliliğinin yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo:3.32 Aktur Turizm'in Net Satışları ve Dönen Varlıklarıyla İlgili Bilgiler

Kalem Adı	Milyon TL								
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
I. Net Satışlar	19	518	713	524	487	7	82	38	52
II. Dönen Varlıklar	63	162	213	160	174	162	206	134	590

Altinyunus:

Altinyunus'un incelenen yıllarda dönen varlıkları ortalama olarak 1.92 kez yenilenmiştir. İşletmenin genel olarak yıllar itibariyle elde edilen oran değerlerinin Aktur Turizm'in oran değerlerinden daha yüksek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, işletmenin yıllar itibariyle oran değerleri de yüksektir. Ancak, Tablo:3.33'den 1989-91 yıllarındaki net satışlardaki artışa oranla dönen varlıklara daha fazla yatırım yapıldığı görülmektedir. Bu durumda işletmenin 1982-88 yıllarında dönen varlıklarını verimli bir biçimde kullanmadığı, 1989-90 yıllarında ise dönen varlıkların gereğinden fazla olduğu, diğer bir ifadeyle sözkonusu yıllardaki finansal kaynaklarını kısa vadeli borçlarını ödemede kullandığı söylenebilir.

Tablo:3.33 Altinyunus'un Net Satışları ve Dönen Varlıklarıyla İlgili Bilgiler

Kalem Adı	Milyon TL									
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
I. Net Satışlar	424	673	1389	2258	4109	6519	9322	10503	14939	22653
II. Dönen Varlıklar	127	261	340	1385	1712	4037	9295	10858	19119	26605

Astor Turizm:

Astor Turizm'in incelenen yıllarda dönen varlıkları ortalama olarak 2.79 kez yenilenmiştir. Tablo: 3.30'dan 1983-86 yıllarında sözkonusu oran değerinin hızla

yükseldiği görülmektedir. Aynı şekilde işletmenin yıllar itibariyle net satışları da artmıştır (Tablo:3.34). Ancak, 1982, 1987-88 yıllarındaki net satışlara göre dönen varlıklara daha fazla yatırım yapılmıştır. Bu, işletmenin sözkonusu yıllarda dönen varlıklarını etkin bir şekilde kullanmadığı ve finansal kaynaklarını geçici yatırımlara kullandığı, diğer yıllarda ise dönen varlıklarını etkin bir biçimde kullandığı şeklinde ifade edilebilir.

Tablo:3.34 Astor Turizm'in Net Satışları ve Dönen Varlıklarıyla İlgili Bilgiler

Kalem Adı	Milyon TL							
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
I. Net Satışlar	44	104	178	334	638	907	1475	1640
II. Dönen Varlıklar	49	71	53	60	93	1066	2214	622

Marmaris Altın:

Marmaris Altın'ın 1989-91 yıllarındaki oran değerleri diğer işletmelerin aynı yıllardaki oran değerlerinden oldukça yüksektir. İncelenen yıllarda işletmenin dönen varlıkları ortalama olarak 3.34 kez yenilenmiştir. Tablo:3.35'e göre işletmenin 1986-87 yıllarında net satışları bulunmadığından bu yıllardaki oran değerleri sıfır çıkmıştır. 1988 yılında, net satışlara oranla dönen varlıklara daha fazla yatırım yapılmıştır. Sonraki yıllarda ise, net satışlar hızla artmış, buna karşılık dönen varlık yatırımları daha düşük kalmıştır. Bu durumda, işletmenin ilk yıllarda dönen varlıklarını etkin bir biçimde kullanamadığı, sonraki yıllarda ise dönen varlık verimliliğinin yükseldiği söylenebilir.

Tablo:3.35 Marmaris Altın'ın Net Satışlar ve Dönen Varlıklarıyla İlgili Bilgiler

Kalem Adı	Milyon TL					
	1986	1987	1988	1989	1990	1991
I. Net Satışlar	0	0	3171	7625	11150	15629
II. Dönen Varlıklar	805	3433	3697	1377	1093	4544

Petrokent:

Petrokent'in oran değeri ortalama olarak diğer işletmelere göre daha düşüktür. Bu durum, Tablo:3.36'dan da görüldüğü gibi, 1982-88 yıllarında işletmenin net

satışlarının bulunmayışı ve bunun sonucu oran değerinin sıfır oluşundan kaynaklanmaktadır. 1989-90 yıllarında ise, net satışların az, buna karşılık dönen varlık yatırımlarının fazla olması, bu yıllardaki oran değerlerinin çok düşük çıkmasına neden olmuştur. 1989-90 yıllarında işletmede kısa vadeli alacak ve stokların az olmasına karşılık, dönen varlıkların toplamı oldukça yüksektir. Dolayısıyla, işletmede yıllar itibariyle dönen varlıkların verimli bir biçimde kullanılmadığı söylenebilir.

Tablo:3.36 Petrokent'in Net Satışları ve Dönen Varlıklarıyla İlgili Bilgiler

									Milyon TL
Kalem Adı	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
I. Net Satışlar	0	0	0	0	0	0	0	17	477
II. Dönen Varlıklar	14	10	8	0.2	44	526	629	1690	12324

3.2.3.2. Özsermaye devir hızı oranı(ÖDHO)

$$\text{Özsermaye devir hızı oranı} = \frac{\text{Net satışlar}}{\text{Özsermaye}}$$

Net satışların özsermayeye oranı, özsermayenin kullanılmasındaki verimliliği gösterir. Daha önceki bazı oranlarda olduğu gibi, bu oran için de genel olarak kabul edilmiş bir büyüklük bulunmamaktadır.

Oranın yüksek olması, sermayenin ekonomik ve verimli bir biçimde kullanıldığını gösterebileceği gibi, işletmenin öz kaynaklarının yetersiz olduğu ve işletmenin finansmanında geniş ölçüde yabancı kaynaklardan yararlandığını da ifade edebilir⁽²⁶⁾. Eğer mali yapıyla ilgili analiz sonucu, işletmenin özsermayesinin yeterli olduğu saptanmış ise, anılan oranın yüksek olması, özsermayenin etkin bir biçimde kullanıldığını gösterir. Yetersiz bir özsermayeye karşılık, giderek artan satışlar, eğer kâr marjında azalma olmuyorsa, özsermayenin verimini artırır. Ancak, bu durum cari oran ve toplam borçların özsermayeye oranı ile birlikte değerlendirilmelidir. Satışlardaki artışın oluşturduğu ilave sermaye ihtiyacının kısa vadeli borçlarla sağlanması nedeniyle, düşük bir cari oran ve yüksek bir toplam borçların özsermayeye

(26) Akgüç, Mali Tablolar Analizi, s. 312

oranı ile çalışan işletmelerde, sözkonusu durum işletmelerdeki mali yapıyı zayıflatacaktır⁽²⁷⁾. Büyük ölçüde yabancı kaynaklarla finanse edilmiş bir işletmede ÖDHO'nun yüksek olması özsermayenin yetersiz olduğunu gösterir. ÖDHO'nun düşük olması ise, özsermayenin iş hacmine göre fazla olduğunu veya satış olanaklarının daralması nedeniyle kaynakların verimli bir biçimde kullanılmadığına işaret edebilir. Satışların daralması, işletmenin kârlılığını olumsuz yönde etkileyeceğinden, uzun dönemde zarara yolaçabilecektir.

İncelenen işletmelerin özsermaye devir hızı oranları Tablo:3.37 ve bu oranlarla ilgili istatistiki bilgiler ise Tablo:3.38'de verilmiştir.

Tablo:3.37 Turistik İşletmelerin Yıllar İtibariyle Özsermaye Devir Hızı Oranı Değerleri

İşletmeler	Yıllar									
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Aktur	0.55	13.33	4.69	1.48	1.80	0.03	0.19	0.05	0.04	-
Altinyunus	3.25	0.66	0.87	0.82	1.06	1.20	1.19	0.85	0.92	1.32
Astor	1.42	2.38	1.88	2.04	1.73	0.40	0.08	0.06	-	-
Marmaris Altın	-	-	-	-	0	0	0.31	0.24	0.23	0.27
Petrokent	0	0	0	0	0	0	0	0.01	0.01	-

Tablo:3.38 Örnek İşletmelerde Özsermaye Devir Hızı Oranıyla İlgili İstatistiki Bilgiler

İşletmeler	Alt Medyan		Üst Kartil	Orta-lama	Standart Sapma	Trend Katsayıları		Enküçük Değer	Enbüyük Değer
	Kartil					a	b		
Aktur	0.05	0.55	1.80	2.46	4.341	5.950	-0.872	0.03	13.33
Altinyunus	0.85	0.99	1.20	1.21	0.744	1.693	-0.087	0.66	3.25
Astor	0.24	0.58	1.97	1.25	0.932	2.635	-0.307	0.06	2.38
Marmaris Altın	0	0.24	0.26	0.18	0.139	-0.020	0.056	0	0.31
Petrokent	0	0	0	0.002	0.003	-0.003	0.001	0	0.01

(27) Gülmüş, ss. 62-63

Aktur Turizm:

Tablo:3.38'e göre Aktur Turizm sözkonusu işletmeler arasında ortalama olarak en yüksek ÖDHO na sahiptir. Ancak bu durum, işletmede 1983-84 yıllarında elde edilen yüksek oran değerlerinden kaynaklanmaktadır. BÖO yorumlanırken belirtildiği gibi 1982 yılında işletmenin özsermayesi yetersiz olmakla beraber, Tablo:3.37'den de görüleceği gibi, ÖDHO 0.55 olarak elde edilmiştir. Bu yılda işletmenin net satışlarının düşük olması, oran değerinin düşük çıkmasına neden olmuştur. Dolayısıyla, özsermayenin verimli bir biçimde kullanıldığı söylenemez. 1983-86 yıllarında ise işletme satış hacmini genişletmiş ve net dönem kârını da artırmıştır (Tablo: 3.39). Bu yıllarda özsermayenin verimli ve etkin bir biçimde kullanıldığı söylenebilir. Ancak, 1983-84 yıllarında özsermayenin yetersiz olmasına karşılık net satışlarındaki artış nedeniyle ihtiyaç duyulan ek işletme sermayesinin büyük ölçüde yabancı kaynaklarla finanse edilmesi, işletmenin mali yapısının zayıflamasına neden olmuştur. Yine Tablo:3.39'dan önceki yıllara göre 1987-90 yıllarında net satışlarda hızlı bir düşüş olduğu ve satış hacmine oranla özsermayenin fazla olduğu görülmektedir. Bu yıllardaki oran değerleri de önceki yıllara göre oldukça düşüktür. Bu yıllarda işletme daha fazla borç kullanma kapasitesine sahip olduğu halde, genellikle öz kaynaklarla finansman yolunu tercih etmiştir. Dolayısıyla, bu yıllarda özsermayenin verimli bir biçimde kullanılmadığı görülmektedir. Bu durum işletmenin sözkonusu yıllar için satış hacmini genişletme önlemlerine başvurması gerektiği biçiminde yorumlanabilir.

Tablo:3.39 Aktur Turizm'in Net Satışlar, Özsermaye ve Net Dönem Kârı İle İlgili Bilgiler

Kalem Adı	Milyon TL								
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
I. Net Satışlar	19	518	713	524	487	7	82	38	52
II. Özsermaye	35	39	152	353	270	227	424	709	1370
III. Net Dönem Kârı	4	4	23	141	51	-44	28	26	31

Altinyunus:

Altinyunus'un Aktur Turizm'e göre yıllar itibariyle daha istikrarlı bir özsermaye devir hızı oranına sahip olduğu söylenebilir. Sözkonusu oranın ortalaması Aktur Turizm ve Astor Turizm'den düşük olmasına rağmen, incelenen işletmeler arasında en yüksek medyan değeri Altinyunus'a aittir. Tablo:3.40'dan işletmenin net satışlarının ve özsermayesinin yıllar itibariyle arttığı görülmektedir. 1982, 1988,

1991 yıllarında işletme geniş ölçüde yabancı kaynaklarla finansman yolunu seçmiştir. Bu nedenle bu yıllardaki oran değeri yüksek çıkmıştır. Ancak, 1982 ve 1988 yıllarında işletmenin özsermayesi yetersiz olmasına rağmen, net satışlardan kâr sağlanmış ve özsermayenin verimliliğini artırmıştır. Yine, 1986-87 yıllarında özsermayenin net satışlardan az olması nedeniyle oran değerleri yüksek gerçekleşmiştir. Bu yıllarda da özsermayenin ekonomik ve etkin bir biçimde değerlendirildiği ifade edilebilir. Diğer yıllarda ise, 1982, 1986-88 yıllarına oranla özsermayenin verimliliğinin düşük olduğu söylenebilir.

Tablo:3.40 Altinyunus'un Net Satışlar, Özsermaye ve Net Dönem Kârı İle İlgili Bilgiler

Milyon TL

Kalem Adı	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
I. Net Satışlar	424	673	1389	2258	4109	6519	9322	10503	14939	22653
II. Özsermaye	131	1016	1599	2767	3878	5433	7851	12298	16258	17162
III. Net dönem Kârı	22	103	281	498	890	1116	337	251	-1539	-7172

Astor Turizm:

Tablo:3.38'e göre, Astor Turizm'in özsermaye devir hızı oranı ortalaması Aktur Turizm'in ortalamasından düşük olmakla beraber, medyanı Aktur Turizm'den yüksek ve Altinyunus'dan düşüktür. Tablo:3.41'e göre işletmenin 1982-86 yıllarındaki net satışları özsermayesinden fazla ve satışlar faaliyet giderlerini karşılayarak, işletmenin kâr elde etmesini sağlamıştır. Toplam borçların özsermayeye oranı incelenirken, işletmenin bu yıllardaki mali yapısının genel olarak iyi olduğu belirtilmişti. Bu durumda, 1982-86 yıllarında ÖDHO'nun yüksek olması, işletmenin bu yıllardaki özsermayesini ekonomik ve etkin bir biçimde kullandığı şeklinde yorumlanabilir. 1987-89 yıllarında ise, net satışlara nazaran özsermaye gereğinden fazla olup önceki yıllara göre oran değerlerinde büyük bir düşüş vardır. Bu yıllarda özsermayenin verimliliği de düşüktür. Ancak, işletmeler büyüdükçe ve eskidikçe, genellikle finansmanlarında daha fazla özkaynak kullanma eğilimine girerler, bu nedenle büyük ve eski işletmelerdeki özsermaye devir hızı, küçük ve yeni işletmelere oranla daha yavaştır⁽²⁸⁾.

(28) Akgüç, Finansal Yönetim, s. 62

Tablo:3.41 Astor Turizm'in Net Satışlar, Özsermaye ve Net Dönem Kârı İle İlgili Bilgiler

Kalem Adı	Milyon TL							
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
I. Net Satışlar	44	104	178	334	638	907	1475	1640
II. Özsermaye	31	44	95	163	368	2246	17351	29175
III. Net Dönem Kârı	1	13	10	74	87	105	161	219

Marmaris Altın:

Marmaris Altın'ın sözkonusu oran ortalaması ve medyanı ilk üç işletmenin ortalama ve medyanlarından düşüktür. Gerçekten, Tablo:3.37'ye bakıldığında, işletmenin oran değerlerinin düşük seyrettiği görülmektedir. Tablo:3.42'den görüldüğü gibi, işletmenin 1986-87 yıllarında net satışları bulunmadığından bu yıllardaki oran değeri sıfırdır. Bununla birlikte, işletmenin yıllar itibariyle özsermayesi net satışlarından fazladır. Ayrıca 1989-1991 yıllarındaki satış hacminin faaliyet giderlerini karşılayacak düzeyde olmadığı ve işletme faaliyetlerinden zarar ettiği görülmektedir. Bu durumda, işletmede yıllar itibariyle özsermayenin verimli bir biçimde kullanılmadığı söylenebilir.

Tablo:3.42 Marmaris Altın'ın Net Satışlar, Özsermaye ve Net Satış Kârıyla İlgili Bilgiler

Kalem Adı	Milyon TL					
	1986	1987	1988	1989	1990	1991
I. Net Satışlar	0	0	3171	7625	11150	15629
II. Özsermaye	481	3937	10082	31754	47899	59906
III. Net Dönem Kârı	-19	-44	145	-11072	-8521	-7125

Petrokent:

Petrokent, sözkonusu oran açısından incelenen diğer işletmelere göre oldukça düşük bir ortalamaya sahiptir. Öte yandan medyan değeri ise sıfırdır. Bu durum, Tablo:3.43'den de görüldüğü gibi, 1982-88 yıllarında işletmenin net satışları olmaması nedeniyle oran değerlerinin sıfır çıkmasından kaynaklanmaktadır. 1989-90 yıllarında elde edilen oran değerleri ise çok düşüktür. Bu yıllarda işletmenin özsermayesi net satışlarından çok fazladır. Dolayısıyla, işletmede yıllar itibariyle özsermayenin verimli bir biçimde kullanılmadığı söylenebilir.

Tablo:3.43 Petrokent'in Net Satışlar, Özsermaye ve Net Dönem Kârıyla İlgili Bilgiler

Kalem Adı	Milyon TL								
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
I. Net Satışlar	0	0	0	0	0	0	0	17	477
II. Özsermaye	67	67	68	67	95	36	-35	2057	61385
III.Net Dönem Kârı	4	1	1	-1	29	-34	-71	-9	4555

3.2.3.3. Nakit devir hızı oranı (NDHO)

$$\text{Nakit devir hızı oranı} = \frac{\text{Net satışlar}}{\text{Hazır değerler}}$$

Net satışların hazır değerlere bölünmesiyle hesaplanan nakit devir hızı oranı, bir faaliyet dönemi içerisinde hazır değerlerin kaç katı net satış yapıldığını gösterir. Diğer bir deyişle bu oran, işletmenin hazır değerlerinin bir dönem içerisindeki devir hızını ölçer ve işletmede bulunması gereken nakit miktarının belirlenmesine yardımcı olur. Düşük bir oran, eğer satışlar tutarı az değilse, elde fazla para tutulduğunu ve bunların gelir getirici bir biçimde kullanılmadığını gösterirken, yüksek bir oran hazır değerlerin işletmede normal miktarlarda bulunduğunu ve bunların verimli bir biçimde kullanıldığını gösterir⁽²⁹⁾.

Tablo:3.44 Turistik İşletmelerin Yıllar İtibariyle Nakit Devir Hızı Oranı Değerleri

İşletmeler	Yıllar									
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Aktur	4.09	18.62	86.61	45.36	32.51	0.19	0.82	1.07	0.13	-
Altinyunus	32.06	8.60	17.66	9.96	18.86	16.88	17.22	36.49	34.21	27.06
Astor	1.41	9.43	7.12	10.82	17.28	4.28	1.17	29.51	-	-
Marmaris Altın	-	-	-	-	0	0	7.09	12.07	44.6	6.18
Petrokent	0	0	0	0	0	0	0	0.13	1.91	-

(29) Çömlükçi ve Kepekçi, s. 261

Araştırma konusunu oluşturan işletmelerin yıllar itibariyle NDHO ları Tablo:3.44 ve bu oranlarla ilgili istatistiki bilgiler ise Tablo:3.45'de yer almaktadır. Tablo:3.45'e göre sözkonusu oran bakımından en yüksek ortalama Altinyunus'a ait olup, bunu sırasıyla Aktur Turizm, Marmaris Altın, Astor Turizm ve Petrokent izlemektedir. Medyan değerlerine bakıldığında ise, en yüksek değer Altinyunus'da olup daha sonra Astor turizm, Marmaris Altın, Aktur Turizm ve Petrokent olarak sıralanmaktadır.

Tablo:3.45 .Örnek İşletmelerde Nakit Devir Hızı Oranıyla İlgili İstatistiki Bilgiler

İşletmeler	Alt Kartil	Medyan	Üst Kartil	Orta-lama	Standart Sapma	Trend Katsayıları		Enküçük Değer	Enbüyük Değer
						a	b		
Aktur	0.82	4.09	32.51	21.04	29.57	40.06	-4.754	0.13	86.61
Altinyunus	16.88	18.26	32.06	21.90	9.993	13.63	1.504	8.60	36.49
Astor	2.85	8.27	14.05	10.13	9.464	1.913	1.826	1.17	29.51
Marmaris Altın	0	6.63	12.07	11.66	16.79	-0.464	4.848	0	44.6
Petrokent	0	0	0	0.23	0.634	-0.443	0.134	0	1.91

Aktur Turizm:

Tablo:3.44'den Aktur Turizm'in 1982-86 yıllarındaki oran değerleri oldukça yüksek olmakla birlikte, bu yıllara oranla 1987-90 yıllarındaki oran değerlerinde büyük bir düşüş gözlenmektedir. Nitekim, 40.06 olan a katsayısına karşılık, -4.754 olan b katsayısı da bunu ifade etmektedir. Tablo:3.46'ya göre 1982-86 yıllarında işletmenin net satışlarına göre hazır değerleri daha az, 1987-90 yıllarında ise net satışlarına göre hazır değerleri daha fazladır. 1987-90 yıllarında düşük olarak gerçekleşen oran değerlerinden, ilk bakışta bu yıllardaki hazır değerlerin verimli kullanılmadığı görülmekle beraber, bu yıllarda net satışlar önceki yıllara göre düştüğünden işletme kısa vadeli borçlarını ödemek için hazır değerlerini artırmıştır. Bu durumda işletmede yıllar itibariyle hazır değerlerin normal miktarlarda bulunduğu ve verimli bir biçimde kullanıldığı söylenebilir.

Tablo:3.46 Aktur Turizm'in Net Satışlar ve Hazır Değerleriyle İlgili Bilgiler

Milyon TL									
Kalem Adı	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
I. Net Satışlar	19	518	713	524	487	7	82	38	52
II. Hazır Değerler	5	28	8	11	15	37	100	36	402

Altinyunus:

Altinyunus'un incelenen diğer işletmelere göre hazır değerlerini genel olarak daha verimli kullandığı söylenebilir. Tablo:3.44'den işletmenin yıllar itibariyle oran değerlerinin oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Tablo:3.47'ye göre, işletmenin yıllar itibariyle net satışları hazır değerlerinden fazladır. Bu durumda, işletmede yıllar itibariyle hazır değerlerin normal miktarlarda bulunduğu ve bunların verimli bir biçimde kullanıldığı söylenebilir.

Tablo:3.47 Altinyunus'un Net Satışlar ve Hazır Değerleriyle İlgili Bilgiler

Milyon TL										
Kalem Adı	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
I. Net Satışlar	424	673	1389	2258	4109	6519	9332	10503	14939	22653
II. Hazır değerler	13	78	79	227	218	386	542	287	437	837

Astor Turizm:

Astor Turizm'in NDHO ortalaması Aktur Turizm ve Altinyunus'dan düşüktür. Ancak Aktur Turizm'in özellikle son yıllardaki oran değerlerinde büyük bir düşüş olduğu halde, Astor Turizm'in oran değerleri 1.826 olan b katsayısından da anlaşılacağı gibi yıllar itibariyle artma eğilimindedir. Tablo:3.48'den işletmenin yıllar itibariyle net satışlarında artış olduğu ve net satışların hazır değerlerden fazla olduğu görülmektedir. Tablo:3.44'e göre ise, işletmenin genel olarak oran değerleri yüksek gerçekleşmiştir. Altinyunus'da olduğu gibi Astor Turizm'de de oran değerlerinin yüksek çıkması, işletmede yıllar itibariyle normal miktarlarda hazır değerler bulunduğu ve bunların verimli bir biçimde kullanıldığı şeklinde yorumlanabilir.

Tablo:3.48 Astor Turizm'in Net Satışlar ve Hazır Değerleriyle İlgili Bilgiler

Kalem Adı	Milyon TL							
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
I. Net Satışlar	44	104	178	334	638	907	1475	1640
II. Hazır Değerler	31	11	25	31	37	212	1259	56

Marmaris Altın:

Marmaris Altın'ın NDHO ortalaması Aktur Turizm ve Altinyunus'un ortalamalarından düşük, medyanı ise Altinyunus'un medyanından düşük, Astor Turizm'in medyanından yüksektir. Net satışların olduğu yıllarda işletmenin oran değerleri oldukça yüksek çıkmıştır. Tablo:3.49'dan 1986-87 yıllarında net satışların olmadığı, 1988-91 yıllarında ise net satışların hızla yükseldiği ve buna karşılık hazır değerlerin net satışlardan daha az olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, diğer işletmelerde olduğu gibi net satışların olduğu yıllarda Marmaris Altın'da da hazır değerlerin normal olduğu ve verimli bir biçimde kullanıldığı söylenebilir.

Tablo:3.49 Marmaris Altın'ın Net Satışlar ve Hazır Değerleriyle İlgili Bilgiler

Kalem Adı	Milyon TL					
	1986	1987	1988	1989	1990	1991
I. Net Satışlar	0	0	3171	7625	11150	15629
II. Hazır Değerler	7	32	447	631	250	2528

Petrokent:

Petrokent'te 1982-88 yıllarında net satışları bulunmaması nedeniyle oran değerleri sıfır olduğundan, incelenen işletmelere göre çok düşük bir NDHO ortalaması elde edilmiştir. 1988-90 yıllarında elde edilen oran değerleri ise Altinyunus, Astor Turizm ve Marmaris Altın'ın aynı yıllardaki oran değerlerine göre çok düşüktür. 1989 yılında işletme, net satış tutarı az olduğundan hazır değerlerini artırmıştır. Dolayısıyla bu yılda düşük bir oran değeri elde edilmesine karşılık, hazır değerlerin normal miktarda olduğu söylenebilir. 1990 yılında ise önceki yıla göre oran değerinde yükselme görülmüştür. 1989-90 yıllarında işletmede elde edilen oran değerleri yukarıda belirtilen işletmelere göre düşük olmakla beraber, işletme açısından ele alındığında hazır değerlerinin verimli bir biçimde kullanıldığı ve bunların işletmede normal miktarlarda bulunduğu söylenebilir.

Tablo:3.50 Petrokent'in Net Satışları ve Hazır Değerleriyle İlgili Bilgiler

Kalem Adı	Milyon TL								
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
I. Net Satışlar	0	0	0	0	0	0	0	17.0	477.0
II. Hazır Değerler	0.2	0.1	8.0	0.2	31.3	59.3	41.5	129.9	233.7

3.2.3.4. Maddi duran varlıkların devir hızı oranı (MDVDHO)

$$\text{Maddi duran varlıkların devir hızı oranı} = \frac{\text{Net satışlar}}{\text{Maddi duran varlıklar}}$$

Net satışların maddi duran varlıklara bölünmesiyle hesaplanan oran, maddi duran varlıkların kullanılmalarındaki etkinliği ölçer. Bununla birlikte oran, işletmenin maddi duran varlıklarına aşırı yatırım yapıp yapmadığını, işletmede atıl kapasite bulunup bulunmadığını araştırmak için kullanılan bir ölçüdür⁽³⁰⁾. Oranın yüksek olması, maddi duran varlıkların kapasitelerinin üzerinde kullanıldığının, çok düşük olması ise, işletmede atıl kapasite bulunduğunun bir göstergesi olabilir. Söz konusu oran yorumlanırken, maddi duran varlıklar arasında yer alan yapılmakta olan yatırımların önemli miktarlarda olup olmadığına da dikkat edilmelidir.

Ele alınan işletmelerin yıllar itibarıyla MDVDHO Tablo:3.51 ve bunlara ait istatistiki bilgiler Tablo:3.52'de verilmiştir. Tablo:3.52'ye göre, en yüksek ortalama ve medyan değerleri Astor Turizm'e, en düşük ortalama ve medyan değerleri Petrokent'e aittir.

Tablo:3.51 Turistik İşletmelerin Yıllar İtibarıyla Maddi Duran Varlıklar Devir Hızı Oranı Değerleri

İşletmeler	Yıllar									
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Aktur	0.22	4.13	3.75	2.17	1.91	0.03	0.20	0.05	0.04	-
Altinyunus	1.70	0.62	0.71	0.80	1.06	1.32	1.10	0.82	0.85	0.79
Astor	5.27	2.99	2.55	2.54	1.65	0.52	0.09	0.05	-	-
Marmaris Altın	-	-	-	-	0	0	0.08	0.17	0.22	0.26
Petrokent	0	0	0	0	0	0	0	0.001	0.01	-

(30) Akdoğan ve Tenker, s. 345

Tablo:3.52 .Örnek İşletmelerde Maddi Duran Varlıklar Devir Hızı Oranıyla İlgili İstatistik Bilgiler

İşletmeler	Alt Kartil	Medyan	Üst Kartil	Orta- lama	Standart Sapma	Trend Katsayıları		Enküçük Değer	Enbüyük Değer
						a	b		
Aktur	0.05	0.22	2.17	1.39	1.670	2.869	-0.370	0.03	4.13
Altinyunus	0.79	0.84	1.10	0.98	0.328	1.110	-0.030	0.62	1.70
Astor	0.31	2.10	2.77	1.96	1.773	4.375	-0.691	0.05	5.27
Marmaris Altın	0	0.13	0.22	0.12	0.112	-0.025	0.059	0	0.26
Petrokent	0	0	0	0.001	0.003	-0.001	0.001	0	0.01

Aktur Turizm:

Tablo:3.53'den Aktur Turizm'in 1983-86 yıllarında net satışlarının maddi duran varlıklarından fazla olduğu, diğer yıllarda net satışlarına göre maddi duran varlıkların daha fazla olduğu görülmektedir. 1983-86 yıllarında işletmede, incelenen diğer işletmelerin aynı yıllarına göre daha yüksek oran değerleri elde edilmiştir. Ancak, sonraki yıllarda oran değerlerinde hızlı bir düşüş olmuştur. Bu, 1987-90 yıllarında işletmenin önceki yıllarına oranla net satışlarındaki düşüşe karşılık, maddi duran varlıklarındaki artıştan kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, 1983-86 yıllarında maddi duran varlıklar verimli bir biçimde kullanıldığı halde, diğer yıllarda işletmede atıl kapasite bulunduğu ve maddi duran varlıklardan yeterince gelir sağlanamadığı söylenebilir.

Tablo:3.53 Aktur Turizm'in Net Satışlar, Maddi Duran Varlıklar ve Yapılmakta Olan Yatırımlarıyla İlgili Bilgiler

Kalem Adı	Milyon TL								
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
I. Net Satışlar	19	518	713	524	487	7	82	38	52
II.Maddi Dur.Var.(Net)	87	125	190	241	255	280	405	797	1474
III.Yapılmakta Olan Yat.	0	0	0	0	0	0	0	41	0

Altinyunus:

Altinyunus'un sözkonusu oran ortalaması Aktur Turizm'in ortalamasından düşük olduğu halde, medyanı Aktur Turizm'in medyanından daha büyüktür. Tablo:3.54'den

görüldüğü gibi, işletmenin genel olarak maddi duran varlıkları net satışlarından daha fazladır. Bununla birlikte, 1982, 1986, 1990-91 yıllarında yapılmakta olan yatırımlar oran değerlerini çok fazla değiştirmemektedir. İşletmenin yıllar itibariyle oran değerlerine bakıldığında, genel olarak Aktur Turizm ve Astor Turizm'den daha istikrarlı, Marmaris Altın ve Petrokent'ten daha yüksek oran değerlerine sahip olduğu görülmektedir. İşletme 1983-86 yıllarında Aktur Turizm'e oranla, 1982-86 yıllarında Astor Turizm'e oranla maddi duran varlıklarını daha düşük etkinlikle kullanmış ancak, diğer yıllardaki maddi duran varlıklarından incelenen diğer işletmelere göre daha yüksek gelir sağlamıştır. Bununla birlikte Tablo:3.51'den işletmenin 1983-85, 1989-91 yıllarındaki oran değerlerinin 1.00 in altında olduğu görülmektedir. Bu durumda, sözkonusu yıllarda maddi duran varlıkların kendileri kadar bile satışlara katkıda bulunamadıkları söylenebilir.

Tablo:3.54 Altinyunus'un Net Satışlar, Maddi Duran Varlıklar ve Yapılmakta Olan Yatırımlarıyla İlgili Bilgiler

Kalem Adı	Milyon TL									
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
I. Net Satışlar	424	673	1389	2258	4109	6519	9332	10503	14939	22653
II.Maddi Dur.Var.(Net)	250	1078	1945	2825	3871	4928	8513	12846	17655	28822
III.Yapılmakta Olan Yat.	8	0	0	0	57	0	0	0	579	216

Astor Turizm:

Astor Turizm incelenen işletmeler arasında sözkonusu oran açısından en yüksek ortalama ve medyan değerine sahiptir. Tablo:3.55'den işletmenin net satışlarında ve maddi duran varlıklarında yıllar itibariyle artış olduğu, ancak 1987 yılından itibaren maddi duran varlıkların net satışlardan daha hızlı arttığı görülmektedir. Oran değerlerine göre, işletmede 1982 yılında 5.27 gibi yüksek bir değer elde edilmesine karşılık, yıllar itibariyle oran değerlerinde bir düşüş olmuş ve 1989 yılında 0.05 gibi bir düşük değer elde edilmiştir. Bunun yanında yapılmakta olan yatırımların maddi duran varlıklar içerisindeki payı yüksek değildir. Dolayısıyla, 1982 yılı diğer işletmelere ve işletmenin diğer yıllarına oranla maddi duran varlıkların en etkin kullanıldığı yıldır. Hatta bu yılda maddi duran varlıkların kapasitesinin üzerinde kullanıldığı söylenebilir. Yine 1983-86 yıllarında da maddi duran varlıkların etkin bir biçimde kullanılmakla birlikte, 1987-89 yıllarında maddi duran varlıklara aşırı yatırım yapılması sonucu işletmede atıl kapasite bulunduğu görülmektedir.

Tablo:3.55 Astor Turizm'in Net Satışlar, Maddi Duran Varlıklar ve Yapılmakta Olan Yatırımlarıyla İlgili Bilgiler

Kalem Adı	Milyon TL							
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
I. Net Satışlar	44	104	178	334	638	907	1475	1640
II.Maddi Dur.Var.(Net)	8	35	70	131	387	1743	16922	32645
III.Yapılmakta Olan Yat.	0	0	0	0.2	0	515	1993	4915

Marmaris Altın:

Marmaris Altın Aktur Turizm, Altinyunus ve Astor Turizm'e oranla sözkonusu oran açısından daha düşük ortalama ve medyan değerlerine sahiptir. Bunun nedeninin diğer işletmelere göre Marmaris Altın'ın maddi duran varlıklara daha fazla yatırım yapmış olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Tablo:3.56'ya göre, yıllar itibariyle maddi duran varlıklar net satışlardan daha fazladır. İşletmenin oran değerleri düşük olmakla birlikte yıllar itibariyle artma eğilimindedir. Bu durumda, işletmenin yıllar itibariyle maddi duran varlıklarına aşırı yatırım yaptığı ve bunları etkin bir biçimde kullanamadığı söylenebilir.

Tablo:3.56 Marmaris Altın'ın Net Satışlar, Maddi Duran Varlıklar ve Yapılmakta Olan Yatırımlarıyla İlgili Bilgiler

Kalem Adı	Milyon TL					
	1986	1987	1988	1989	1990	1991
I. Net Satışlar	0	0	3171	7625	11150	15629
II.Maddi Dur.Var.(Net)	3550	12726	38636	44016	51041	60327
III.Yapılmakta Olan Yat.	3179	12698	0	0	36	53

Petrokent:

Petrokent 1982-88 yıllarında satışları olmadığından, incelenen diğer işletmeler arasında en düşük ortalama ve medyan değerlerine sahiptir. Tablo:3.57'den net satışlara göre maddi duran varlık yatırımlarının oldukça fazla olduğu görülmektedir. Dolayısıyla oran değerleri de düşük çıkmıştır. Maddi duran varlıklar içerisinde yapılmakta olan yatırımların yüksek olmasına rağmen, işletmenin yıllar itibariyle maddi duran varlıklarını etkin bir biçimde kullanamadığı ve atıl kapasite bulundurduğu söylenebilir.

Tablo:3.57 Petrokent'in Net Satışlar, Maddi Duran Varlıklar ve Yapılmakta Olan Yatırımlarıyla İlgili Bilgiler

Milyon TL

Kalem Adı	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
I. Net Satışlar	0	0	0	0	0	0	0	17	477
II.Maddi Dur.Var.(Net)	77	81	83	91	74	556	2851	11321	37591
III.Yapılmakta Olan Yat.	16	20	22	30	44	370	2565	11030	36614

3.2.3.5. Aktif devir hızı oranı (ADHO)

$$\text{Aktif devir hızı oranı} = \frac{\text{Net satışlar}}{\text{Aktif toplamı}}$$

Net satışların aktif toplamına bölünmesiyle hesaplanan ADHO, varlık kullanımının verimliliğini ölçer. Oranın zaman içerisinde düşme eğiliminde olması, işletmede atıl kapasite bulunduğu anlamına gelebilir.

ADHO, toplam aktifler içerisinde duran varlıkların payı yüksek olan işletmelerde genellikle yavaş, toplam aktifler içerisinde duran varlıkların payı nisbeten düşük olan işletmelerde ise yüksek olma eğilimindedir. Bununla birlikte, ADHO işletmenin kârlılığı hakkında önemli bilgiler verir. ADHO yüksek olan işletmenin özsermaye kârlılığı da yüksektir⁽³¹⁾. Ayrıca, toplam aktifler içerisinde duran varlıkların payı yüksek olan işletmelerin kârlılığı, büyük ölçüde gelecekteki talebin durumuna bağlı olduğundan, toplam aktifler içerisinde duran varlıkların payı nisbeten önemsiz olan işletmelere göre daha riskli olarak nitelendirilebilir.

İncelenen işletmelerin yıllar itibarıyla ADHO değerleri Tablo:3.58 ve bu oranlarla ilgili istatistikî bilgiler Tablo:3.59'da verilmiştir. Tablo:3.59'a göre ADHO ortalaması ve medyanı en yüksek olan işletme Astor Turizm'dir. Bunu sırasıyla Altinyunus, Aktur Turizm, Marmaris Altın ve Petrokent izlemektedir.

(30) Akgüç, Finansal Yönetim, s. 59

Tablo:3.58 Turistik İşletmelerin Yıllar İtibariyle Aktif Devir Hızı Oranı Değerleri

İşletmeler	Yıllar									
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Aktur	0.02	0.47	0.72	0.63	0.99	0.01	0.11	0.04	0.02	-
Altinyunus	1.13	0.50	0.61	0.54	0.74	0.62	0.40	0.39	0.41	0.39
Astor	0.75	0.99	1.45	1.74	1.32	0.32	0.08	0.05	-	-
Marmaris Altın	-	-	-	-	0	0	0.07	0.16	0.20	0.24
Petrokent	0	0	0	0	0	0	0	0.001	0.01	-

Tablo:3.59 .Örnek İşletmelerde Aktif Devir Hızı Oranıyla İlgili İstatistik Bilgiler

İşletmeler	Alt Kartil	Medyan	Üst Kartil	Orta-lama	Standart Sapma	Trend Katsayıları		Enküçük Değer	Enbüyük Değer
						a	b		
Aktur	0.02	0.11	0.63	0.34	0.374	0.541	-0.052	0.01	0.99
Altinyunus	0.40	0.52	0.62	0.57	0.228	0.869	-0.054	0.39	1.13
Astor	0.20	0.87	1.39	0.84	0.646	1.548	-0.158	0.05	1.74
Marmaris Altın	0	0.12	0.20	0.11	0.103	-0.076	0.054	0.	0.24
Petrokent	0	0	0	0.001	0.002	-0.002	0.001	0	0.01

Aktur Turizm:

Tablo:3.60'dan Aktur Turizm'in yıllar itibariyle aktif toplamalarının net satışlarından fazla olduğu görülmektedir. 1982 yılında toplam varlıklar içerisinde duran varlıkların payının yüksek, buna karşılık net satışların düşük olması, düşük bir ADHO değerine neden olmuştur. Bu, işletmenin kârlılığını olumsuz etkilemektedir. Ancak, duran varlıkların talebe bağlı olarak sonraki yıllarda kârlılık sağlaması mümkündür. Nitekim, 1983-86 yıllarında satışlar artmış, bunun sonucu aktif devir hızı ve özsermayenin kârlılığı yükselmiştir. Ancak, 1987-90 yıllarında aktif devir hızı tekrar düşerek, özsermayenin kârlılığını azaltmıştır.

Tablo:3.60 Aktur Turizm'in Net Satışlar ve Aktif Toplamlarıyla İlgili Bilgiler

									Milyon TL
Kalem Adı	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
I. Net Satışlar	19	518	713	524	487	7	82	38	52
II. Aktif Toplamı	1136	1105	989	832	491	511	725	979	2112
A. Dönen Varlıkl.	63	162	213	160	174	162	206	134	589
B. Duran Varlıkl.	1072	943	776	672	317	349	519	846	1523

Altinyunus:

Altinyunus'un yıllar itibariyle ADHO değerleri genel olarak Aktur Turizm'den daha iyidir. Tablo:3.61'e göre, 1982 yılında, net satışlar aktif toplamından fazla, diğer yıllarda aktif toplamı net satışlardan daha fazladır. Bununla birlikte, 1990 dışındaki yıllarda toplam aktifler içerisinde duran varlıkların payı daha yüksektir. 1982 yılında 1.13 olarak elde edilen oran değeri, bu yılda toplam aktifin 1.13 katı satışa neden olduğunu ve aktiflerin verimli kullanıldığını ifade etmektedir. Bu yılda 1.13 olarak elde edilen oran değeri özsermayenin kârlılığını da yükseltmiştir. Ancak, 1982 yılına göre diğer yılların oran değerlerinde düşüş görülmüştür. Bu yıllarda duran varlık yatırımlarının fazla oluşu ve özellikle son yıllarda net satışlara oranla toplam aktiflerin daha hızlı artması oran değerlerini düşürmüştür. Dolayısıyla, 1982 yılı dışındaki yıllarda işletmede atıl kapasiteler bulunduğu ve bunun da özsermayenin kârlılığını olumsuz etkilediği söylenebilir.

Tablo:3.61 Altinyunus'un Net Satışlar ve Aktif Toplamlarıyla İlgili Bilgiler

										Milyon TL
Kalem Adı	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
I. Net Satışlar	424	673	1389	2258	4109	6519	9332	10503	14939	22653
II. Aktif Toplamı	377	1338	2286	4208	5583	10590	23102	27029	36874	58807
A. Dönen Varlıkl.	127	261	340	1385	1712	4037	9295	10858	19119	26605
B. Duran Varlıkl.	240	1078	1945	2823	3871	6553	13807	16170	17755	32202

Astor Turizm:

Astor Turizm'in ilk yıllardaki aktif devir hızı oranları, genellikle incelenen diğer işletmelerin oran değerlerinden daha iyidir. Ancak, son yıllardaki oran değerlerinde düşüş görülmüştür. Nitekim, 1.548 olan a katsayısına karşılık, b katsayısı -0.158 dir. 1982-83 yıllarında toplam aktifler içerisinde dönen varlıkların

payı fazla iken, 1984-89 yıllarında toplam aktifler içerisinde duran varlıkların payı daha fazladır. Özellikle son yıllarda duran varlıklarda görülen büyük artış, oran değerlerinin düşmesine neden olmuştur. 1986 yılından itibaren oran değerlerinin azalma eğiliminde olması, işletmede atıl kapasiteler bulunduğunu ifade etmektedir. Bu durum işletmenin kârlılığını da olumsuz yönde etkilemiştir.

Tablo:3.62 Astor Turizm'in Net Satışlar ve Aktif Toplamlarıyla İlgili Bilgiler

Milyon TL								
Kalem Adı	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
I. Net Satışlar	44	104	178	334	638	907	1475	1640
II. Aktif Toplamı	59	106	123	192	482	2842	19312	33370
A. Dönen Varlıkl.	49	71	53	60	93	1066	2214	622
B. Duran Varlıkl.	10	35	70	132	388	1776	17098	32748

Marmaris Altın:

Marmaris Altın'ın yıllar itibariyle ADHO değerleri genel olarak Aktur Turizm, Altinyunus ve Astor Turizm'in oran değerlerinden daha düşüktür. Ancak, sözkonusu üç işletmenin ADHO değerlerinde yıllar itibariyle düşüş olduğu halde, Marmaris Altın'ın ADHO değerleri yıllar itibariyle artma eğilimindedir. Tablo:3.63'e göre işletmenin yıllar itibariyle toplam aktifleri net satışlarından daha fazla ve toplam aktifler içerisinde de duran varlıkların payı dönen varlıklardan daha fazladır. İşletmenin yıllar itibariyle duran varlıklara büyük miktarlarda yatırım yapması, aktif devir hızının yavaş seyretmesine neden olmuştur. Bu durum, işletmenin kârlılığını olumsuz yönde etkilemiştir. Dolayısıyla, incelenen yıllarda işletmenin atıl kapasite ile çalıştığı ve toplam aktiflerinin etkin bir biçimde kullanılmadığı söylenebilir. Bununla birlikte, duran varlık yatırımlarıyla kapasitenin genişletilmesi, işletme kârlılığını gelecekteki talebe bağlı olarak olumlu etkileyebilecektir.

Tablo:3.63 Marmaris Altın'ın Net Satışlar Aktif Toplamlarıyla İlgili Bilgiler

Milyon TL						
Kalem Adı	1986	1987	1988	1989	1990	1991
I. Net Satışlar	0	0	3171	7625	11150	15629
II. Aktif Toplamı	4355	16758	42333	48088	54848	66090
A. Dönen Varlıkl.	805	3433	3697	1377	1093	4544
B. Duran Varlıkl.	3550	13325	38636	46711	53755	61546

Petrokent:

Petrokent, incelenen işletmeler arasında ADHO en yavaş olan işletmedir. İşletme 1982-88 yıllarında sadece yatırım yaptığından bu yıllarda satışları yoktur. 1989-90 yıllarında ise satışları düşük olduğundan, oran değerleri de düşük gerçekleşmiştir. İşletmenin incelenen yıllarda duran varlıklara fazla yatırım yapması, aktif devir hızını olumsuz yönde etkilemiştir. Bu durum işletmenin kârlılığı açısından da olumsuz olmuştur. Dolayısıyla, incelenen yıllarda işletmede atıl kapasite bulunduğu ve toplam aktiflerin verimli bir biçimde kullanılmadığı görülmektedir.

Tablo:3.64 Petrokent'in Net Satışları ve Aktif Toplamlarıyla İlgili Bilgiler

Kalem Adı	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
I. Net Satışlar	0	0	0	0	0	0	0	17.0	477
II. Aktif Toplamı	91	91	91	91	132	4675	8150	18506	67081
A.Dönen Varıkl.	14	10	8	0.2	44	526	629	1690	12324
B.Duran Varıkl.	77	81	83	91	88	4149	7521	16816	54757

3.2.4. Kârlılıkla ilgili oranlar

Kârlılık oranları, işletme ve finansman politikalarının uygulama sonuçlarını ölçmede kullanılan oranlardır. İşletmenin faaliyetlerinde kârlı çalışıp çalışmadığının belirlenmesinde, faaliyetlerin verimliliğinin ölçülüp değerlendirilmesinde bu oranlardan yararlanır.

İşletmede elde edilen kârın ölçülü ve yeterli olup olmadığının değerlendirilmesinde, genel ekonomik koşullardaki gelişmeler, aynı endüstri kolundaki benzer işletmelerin kârlılık oranları, işletmenin kâr hedefleri gibi etmenler de dikkate alınmalıdır.

Kârlılıkla ilgili oranlar ve bunların incelenen işletmelere göre yorumlanması aşağıdaki kısımlarda yer almaktadır.

3.2.4.1. Özsermayenin amortismanı oranı (ÖAO)

$$\text{Özsermayenin amortismanı oranı} = \frac{\text{Net kâr}}{\text{Özsermaye}}$$

ÖAO, net kârın özsermayeye bölünmesiyle hesaplanır. Oran, işletme sahip veya

ortakları tarafından sağlanan sermayenin bir birimine düşen kâr payını gösterir⁽³²⁾. Oran hesaplanırken payda yer alan net kâr kalemi genellikle vergiden sonraki net kâr olarak alınır. Paydada yer alan özsermaye ise dönembaşı, dönemsonu veya dönemin ortalama özsermaye tutarı olabilir. Bu çalışmada payda vergiden sonraki net kâr ve paydada dönemsonu özsermaye tutarı kullanılmıştır.

ÖAO, herşeyden önce işletmenin başarı ölçüsü olarak kabul edilebilir. Oranın düşük çıkması ve yıllar itibariyle yükselmemesi işletmenin başarısızlığı yönünde yorumlanabilir. Ancak, işletmenin yeni kurulması veya yeni yatırımlara gidilmesi durumlarında oranın düşük çıkması normal kabul edilebilir.

İncelenen işletmelerin ÖAO değerleri Tablo:3.65 ve bu oranlarla ilgili istatistiksel bilgiler Tablo:3.66'da verilmiştir.

Tablo:3.65 Turistik İşletmelerin Yıllar İtibariyle Özsermayenin Amortismanı Oranı Değerleri

İşletmeler	Yıllar									
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Aktur	0.13	0.10	0.15	0.40	0.19	-0.19	0.07	0.04	0.02	-
Altinyunus	0.17	0.10	0.18	0.18	0.23	0.21	0.04	0.02	-0.09	-0.42
Astor	0.03	0.29	0.10	0.45	0.24	0.05	0.01	0.01	-	-
Marmaris Altın	-	-	-	-	-0.04	-0.01	0.01	-0.35	-0.18	-0.13
Petrokent	0.06	0.01	0.01	-0.01	0.30	-0.94	2.05	-0.004	0.07	-

Tablo:3.66 .Örnek İşletmelerde Özsermayenin Amortismanı Oranıyla İlgili İstatistiksel Bilgiler

İşletmeler	Alt Kartil	Medyan	Üst Kartil	Orta-lama	Standart Sapma	Trend Katsayıları		Enküçük Değer	Enbüyük Değer
						a	b		
Aktur	0.04	0.10	0.15	0.10	0.158	0.215	-0.023	-0.19	0.40
Altinyunus	0.02	0.14	0.18	0.06	0.196	0.324	-0.048	-0.42	0.23
Astor	0.02	0.07	0.26	0.15	0.178	0.157	-0.006	0.01	0.45
Marmaris Altın	-0.18	-0.08	-0.01	-0.12	0.136	0.016	-0.037	-0.35	0.01
Petrokent	-0.004	0.01	0.07	0.17	0.783	-0.091	0.052	-0.94	2.05

(32) Akdoğan ve Tenker, s. 349

Aktur Turizm:

Aktur Turizm'in yıllar itibariyle oran değerleri incelendiğinde, oran değerlerinin 1982-86 yıllarında 1987-90 yıllarına göre daha büyük olduğu gözlenmektedir. Bu nedenle 1982-86 yıllarında işletmenin daha etkin bir şekilde yönetildiği söylenebilir. Ancak, toplam borçların özsermayeye oranında 1982-84 yıllarında işletmede gereğinden az miktarda özsermaye bulundurulduğu tesbit edilmişti. Dolayısıyla, işletmenin bu yıllardaki etkinliğinin borçlanmayla sağlandığı söylenebilir. İşletme 1987 yılında her yüz liralık özsermayeye karşılık 19 lira zarar etmiş ve oran değeri eksi değer almıştır. 1988-90 yıllarında oran değeri tekrar artı değere geçmişse de ilk yıllardaki oran değerlerinin altında gerçekleşmiştir. Bu durum, bu yıllarda özsermayenin artmasına karşılık kârın düşük gerçekleşmesinden ortaya çıkmıştır. Bu yıllarda oran değerlerinin düşük çıkması, işletme yönetiminin başarısızlığını göstermekte ise de, işletmenin son yıllardaki maddi duran varlık yatırımlarının fazla olması nedeniyle talebin artması durumunda gelecek dönemlerde başarının artması beklenebilir (Tablo:3.54).

Altinyunus:

Altinyunus'un ÖAO ortalaması Aktur Turizm, Astor Turizm ve Petrokent'in ortalamalarında düşük olduğu halde, medyanı tüm işletmelerin medyanından daha yüksektir. Oran değerleri yıllara göre incelendiğinde, işletmenin 1982-87 yıllarında daha kârlı çalıştığı görülmektedir. İşletme bu yıllarda özsermayesini daha büyük oranlarda amorti etmişken, 1987 yılından sonra kârı azalmış ve hatta 1990-91 yıllarında zarar etmiştir. Yani işletme başlangıçta iyi yönetildiği halde, son yıllarda yönetimin başarısı düşmüştür. Ancak, işletmenin 1990-91 yıllarında yapılmakta olan yatırımları ve maddi duran varlıklarında artış görülmüştür (Tablo: 3.55). Bu durum, işletmeye talebin artması durumunda gelecek dönemlerde kârlılığını artırmasını sağlayabilir.

Astor Turizm:

Astor Turizm'in ÖAO ortalaması Petrokent'in ortalaması hariç diğer işletmelerin ortalamalarından yüksek olup, medyanı Aktur Turizm ve Altinyunus'un medyanından düşük ve diğer iki işletmenin medyanlarından yüksektir. İşletme, 1982, 1987-89 yıllarında küçük oran değerlerine sahip olup, diğer yıllardaki oran değerleri yüksektir. Oran değerlerinin iyi olduğu 1983-86 yıllarında işletmenin daha iyi yönetildiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Ancak, işletmenin özsermayesi 1987 yılından

itibaren hızlı bir şekilde artmış ve özsermayenin büyük bir kısmı duran varlık yatırımlarında kullanılmıştır. Dolayısıyla, son yıllardaki oran değerlerinin düşme eğiliminde olması, işletmenin duran varlıklarına önem vermesi nedeniyle, normal kabul edilmelidir.

Marmaris Altın:

Marmaris Altın, incelenen işletmeler arasında ÖAO değeri en düşük olan işletmedir. İşletmenin hem ortalama, hem de medyan değeri eksi olarak bulunmuştur. Oran değerlerinden de işletmenin 1988 yılı hariç, diğer yıllarda zarar ettiği anlaşılmaktadır. Diğer taraftan, işletme incelenen işletmeler arasında yıllar itibariyle en yüksek özsermayeye sahip işletmedir. Bununla birlikte, önceden de belirtildiği gibi, işletmede yıllar itibariyle kaynakların önemli bir kısmı duran varlık yatırımlarında kullanılmıştır. Yeni yatırımlara gidildiği yıllarda sözkonusu oran değerlerinin düşük çıkması kabul edilebilmekle beraber, incelenen yıllarda faaliyetlerin zararla kapatılması işletme yönetiminin başarısızlığının göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Petrokent:

Petrokent, incelenen işletmeler arasında en yüksek ÖAO ortalamasına sahip işletmedir. Ancak medyan değeri Marmaris Altın hariç diğer işletmelerden daha düşüktür. Ortalamanın yüksek çıkması 1988 yılında 2.05 olarak elde edilen oran değerinden kaynaklanmaktadır. Tablo:3.67'den de görüleceği gibi, işletme bu yılda faaliyetlerinden zarar etmesine karşılık özsermayesi de eksi değer almıştır. Bu nedenle, matematik kural gereği, artı bir değerle ve hatta yüksek bir oran değeriyle karşılaşmıştır. Dolayısıyla, bu yılda gerçekleşen durum işletmenin kârlılığı olarak yorumlanamamasına rağmen, yatırım dönemlerinde olan bu işletme için iyi bir yönetimin göstergesi olarak kabul edilebilir. Yine, Tablo:3.67'e göre, işletme 1985, 1987 ve 1989 yıllarında faaliyetlerini zararla kapatmıştır. Buna karşılık 1990 yılında özsermayenin % 7 si oranında kâr sağlamıştır. Tablo:3.50'den işletmenin 1989 yılına kadar satışlarının hiç olmadığı ve Tablo:3.57'den 1987 yılından itibaren büyük yatırımlara giriştiği görülmektedir. Öte yandan, işletmenin özsermayesi de 1989 yılına kadar oldukça düşük miktarlardadır. Bu durum işletmenin ilk yıllarda esas faaliyetlerine fazla ağırlık vermediğini göstermektedir. İşletme asıl faaliyetlerine ancak 1989 yılında başlayabilmiştir. İşletme 1989 yılını da zararla kapatmasına karşılık 1990 yılında yüksek sayılabilecek bir kâr sağlamıştır. Bu durumda diğer oranlarla ilgili açıklamaları da dikkate alınarak işletmenin genel olarak iyi yönetildiği söylenebilir.

Tablo:3.67 Petrokent'in Net Dönem Kârı (Zararı) ve Özsermayesiyle İlgili Bilgiler

Kalem Adı	Milyon TL								
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
I.Net Dönem Kârı (Zararı)	4.0	1.0	0.5	-0.6	29.0	-34.0	-71.0	-9.0	4555.0
II. Özsermaye	67.0	67.0	68.0	67.0	95.0	36.0	-35.0	2057.0	61385.0

3.2.4.2. Brüt kâr marjı oranı (BKMO)

$$\text{Brüt kâr marjı oranı} = \frac{\text{Brüt satış kârı}}{\text{Net satışlar}}$$

BKMO, brüt satış kârının net satışlara bölünmesiyle hesaplanır. Oranın yeterli olup olmadığı, işletmenin geçmiş yıllardaki oranları ile ve benzer işletmelerin aynı nitelikteki oranlarıyla karşılaştırılarak saptanabilir. Brüt satış kârından faaliyet giderleri çıkarılacağından, sözkonusu oran ne kadar yüksek olursa faaliyetin o kadar başarılı olduğu söylenir⁽³³⁾.

İncelenen işletmelerin yıllar itibariyle BKMO değerleri Tablo:3.68 ve bu oranlarla ilgili istatistiki bilgiler Tablo:3.69'de verilmiştir.

Tablo:3.68 Turistik İşletmelerin Yıllar İtibariyle Brüt Kâr Marjı Oranı Değerleri

İşletmeler	Yıllar									
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Aktur	1.00	0.02	0.03	0.30	0.29	0.60	0.88	0.93	0.21	-
Altinyunus	0.76	0.86	0.86	0.89	0.89	0.88	0.84	0.46	0.47	0.50
Astor	0.08	0.18	0.11	0.42	0.39	0.25	0.34	0.70	-	-
Marmaris Altın	-	-	-	-	0	0	0.03	-0.002	0.84	0.85
Petrokent	0	0	0	0	0	0	0	0.22	1.00	-

(33) Kışal, Sermaye Piyasası Kuruluna Kayıtlı İşletmelerin Mali Analiz Oranları (1982-1988), s. 7

Tablo:3.69 .Örnek İşletmelerde Brüt Kâr Marjı Oranıyla İlgili İstatistikî Bilgiler

İşletmeler	Alt Kartil	Medyan	Üst Kartil	Orta-lama	Standart Sapma	Trend Katsayıları		Enküçük Değer	Enbüyük Değer
						a	b		
Aktur	0.21	0.30	0.88	0.47	0.387	0.369	0.026	0.02	1.00
Altinyunus	0.50	0.85	0.88	0.74	0.188	0.981	-0.044	0.46	0.89
Astor	0.15	0.29	0.40	0.31	0.200	0.015	0.065	0.08	0.70
Marmaris Altın	0	0.01	0.84	0.29	0.434	-0.389	0.192	-0.002	0.85
Petrokent	0	0	0	0.14	0.332	-0.253	0.078	0	1.00

Aktur Turizm:

Aktur Turizm'in BKMO ortalaması 0.47 ve medyanı 0.30 dur. Tablo:3.70 e göre 1982 yılında satışların maliyeti olmadığından oran değeri 1.00 olarak hesaplanmıştır. 1983-84 yıllarında işletmenin net satışlarındaki artışla birlikte maliyetlerinin de hızla artması büt kâr marjını düşürmüş ve oran değerleri de çok düşük çıkmıştır. Oran değerlerinin çok düşük çıkması işletmenin aleyhine bir durumdur. Takip eden yıllarda oran değerlerinde hızlı bir yükselme olmasına rağmen, 1990 yılındaki oran değeri tekrar düşmüştür. 1985-89 yıllarında oran değerlerinde görülen artış, işletme lehine yorumlanabilecek bir gelişme olarak kendini göstermekte ise de, son yıllarda net satışlarda görülen düşüş işletmede bir kârlılık daralması ortaya çıkardığından işletme açısından olumsuz olmuştur.

Tablo:3.70 Aktur Turizm'in Brüt Kâr Marjı Oranının Yorumunda Kullanılan Bilgiler

Kalem Adı	Milyon TL									
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	
I. Net Satışlar	19	518	713	524	487	7	82	38	52	
II. Satışların Maliy. (-)	0	510	689	364	345	3	10	3	41	
III. Brüt Sat. Kârı (Zar.)	19	8	25	160	142	4	72	36	11	

Altinyunus:

Altinyunus, incelenen işletmeler arasında en yüksek BKMO ortalama ve medyanına sahip işletmedir. İşletmenin yıllar itibarıyla oran değerleri de incelenen

diğer işletmelerin aynı yıllardaki oran değerlerinden genel olarak daha yüksektir. Bununla birlikte, son yıllarda satışların maliyetinde görülen hızlı artış nedeniyle işletmenin oran değerlerinde bir düşüş olmuştur (Tablo:3.71). Bu durum ilk yıllara göre son yıllarda işletme faaliyetlerinin başarısında bir düşüş olduğunu ifade etmekte ise de sözkonusu işletmenin incelenen yıllarda diğer işletmelere oranla faaliyetlerinde daha başarılı olduğu söylenebilir.

Tablo:3.71 Altinyunus'un Brüt Kâr Marjî Oranının Yorumunda Kullanılan Bilgiler Milyon TL

Kalem Adı	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
I. Net Satışlar	424	673	1389	2258	4109	6519	9332	10503	14939	22653
II.Satışların Maliy. (-)	102	96	195	248	463	752	1469	5681	7972	11396
III.Brüt Sat.Kârı (Zar.)	322	577	1194	2009	3646	5767	7862	4822	6967	11257

Astor Turizm:

Astor Turizm'in BKMO ortalaması ve medyanı Aktur Turizm ve Altinyunus'un ortalama ve medyanından düşük, Marmaris Altın ve Petrokent'in ortalama ve medyanından yüksektir. Tablo:3.72'den işletmenin yıllar itibariyle net satışlarında ve buna bağlı olarak brüt satış kârlarında artış olduğu görülmektedir. 1982 yılında satış maliyetlerinin fazla olması nedeniyle düşük bir brüt satış kârı ve düşük bir oran değeri elde edilmiştir. Bu yıldaki faaliyetlerin başarısı düşük olmakla beraber, diğer yıllarda faaliyetlerdeki başarı nisbeten artmıştır.

Tablo:3.72 Astor Turizm'in Brüt Kâr Marjî Oranının Yorumunda Kullanılan Bilgiler

Kalem Adı	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
I. Net Satışlar	44	104	178	334	638	907	1475	1640
II.Satışların Maliy. (-)	41	85	158	194	391	682	971	450
III.Brüt Sat.Kârı (Zar.)	3	19	20	140	247	225	503	1140

Marmaris Altın:

Marmaris Altın'ın BKMO ortalaması ve medyanı Petrokent hariç diğer işletmelerin ortalama ve medyanlarından düşüktür. 1986 ve 1987 yıllarında işletmenin henüz faaliyetlerine başlamamış olması nedeniyle oran değerleri sıfırdır.

1988-89 yıllarında işletme faaliyette bulunmasına karşılık faaliyetlerindeki başarısı oldukça düşüktür. 1990-91 yıllarında maliyetlerin düşmesi ve brüt satış kârının artması sonucu oran değerleri ve bunun sonucu faaliyetlerinin başarısı artmıştır.

Tablo:3.73 Marmaris Altın'ın Brüt Kâr Marjı Oranının Yorumunda Kullanılan Bilgiler

Kalem Adı	Milyon TL					
	1986	1987	1988	1989	1990	1991
I. Net Satışlar	0	0	3171	7625	11150	15629
II.Satışların Maliy. (-)	0	0	3084	7643	1774	2312
III.Brüt Sat.Kârı (Zar.)	0	0	87	-18	9376	13317

Petrokent:

Petrokent incelenen işletmeler arasında BKMO ortalama ve medyanı en düşük olan işletmedir. Oran değerleri, işletmenin 1982-88 yıllarında henüz faaliyetlerine başlamaması ve satış sağlamamış olması nedeniyle sıfırdır. Oran değeri, 1989 yılında 0.22 ve 1990 yılında satışlarının maliyeti bulunmaması nedeniyle 1.00 olarak gerçekleşmiştir. Diğer bir ifadeyle, işletme 100 liralık satış karşılığında 1989 yılında 22 lira ve 1990 yılında 100 lira brüt kâr sağlamıştır.

Tablo:3.74 Petrokent'in Brüt Kâr Marjı Oranının Yorumunda Kullanılan Bilgiler

Kalem Adı	Milyon TL								
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
I. Net Satışlar	0	0	0	0	0	0	0	17	477
II.Satışların Maliy. (-)	0	0	0	0	0	0	0	13	0
III.Brüt Sat.Kârı (Zar.)	0	0	0	0	0	0	0	4	477

3.2.4.3. Esas faaliyet kâr marjı oranı (EFKMO)

$$\text{Esas faaliyet kâr marjı oranı} = \frac{\text{Esas faaliyet kârı}}{\text{Net satışlar}}$$

EFKMO, brüt satış kârından faaliyet giderleri çıkarıldıktan sonra kalan değer net satışlara oranlanması yoluyla hesaplanır. Oran, işletmenin esas faaliyetlerinin ne ölçüde kârlı olduğunu gösterir. Oranın yüksek olması ve zaman içerisinde yükselme

İçerisinde yükselme eğilimi göstermesi, işletmenin ana faaliyet konusunda başarılı olduğu şeklinde yorumlanabilir. Ancak, incelenen yılda oranın yeterli olup olmadığı, işletmenin geçmiş yıllardaki esas faaliyet kâr marjı oranıyla ve benzer işletmelerin aynı oranlarıyla karşılaştırılarak belirlenebilir.

İncelenen işletmelerin yıllar itibariyle EFKMO değerleri Tablo:3.75, ve bu oranlarla ilgili istatistiki analiz sonuçları Tablo:3.76'da verilmiştir. Tablo:3.76'ya göre, esas faaliyetlerinden ortalama olarak Aktur Turizm, Marmaris Altın ve Petrokent zarar etmişken Altinyunus ve Astor Turizm kâr elde etmiştir.

Tablo:3.75 Turistik İşletmelerin Yıllar İtibariyle Esas Faaliyet Kâr Marjı Oranı Değerleri

İşletmeler	Yıllar									
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Aktur	0.04	-0.02	0.001	0.20	0.05	-13.13	-0.86	-3.84	-8.68	-
Altinyunus	0.14	0.24	0.29	0.32	0.27	0.24	0.31	0.11	0.002	0.06
Astor	0.02	0.12	0.05	0.23	0.17	0.12	0.16	0.03	-	-
Marmaris Altın	-	-	-	-	0	0	-0.56	-0.26	-0.46	-0.35
Petrokent	0	0	0	0	0	0	0	-5.55	0.63	-

Tablo:3.76 .Örnek İşletmelerde Esas Faaliyet Kâr Marjı Oranı İlgili İstatistiki Bilgiler

İşletmeler	Alt Kartil	Medyan	Üst Kartil	Orta-lama	Standart Sapma	Trend Katsayıları		Enküçük Değer	Enbüyük Değer
						a	b		
Aktur	-3.84	-0.02	0.04	-2.92	4.830	1.175	-1.022	-13.13	0.20
Altinyunus	0.11	0.24	0.29	0.20	0.112	0.291	-0.020	0.002	0.32
Astor	0.04	0.12	0.17	0.11	0.074	0.098	0.004	0.02	0.23
Marmaris Altın	-0.46	-0.30	0	-0.27	0.233	-0.069	-0.081	-0.56	0
Petrokent	0	0	0	-0.55	1.887	0.395	-0.235	-5.55	0.63

Aktur Turizm:

Aktur Turizm'in gelir tabloları incelendiğinde, 1983, 1987-90 yıllarında faaliyet giderlerinin brüt satış kârından fazla olması nedeniyle esas faaliyetlerinden zarar ettiği görülmüştür. Dolayısıyla, bu yıllardaki oran değerleri de eksi çıkmıştır. Yine 1982, 1984 ve 1986 yıllarında faaliyet giderlerinin fazla olması nedeniyle kârı ve dolayısıyla oran değerleri düşük gerçekleşmiştir. 1985 yılında ise diğer yıllara göre yüksek bir oran değeri bulunmuştur. İncelenen yıllarda işletmede en yüksek esas faaliyet kârı yine bu yılda bulunmuştur. Bu durumda işletmenin 1985 yılı dışındaki yıllarda esas faaliyetlerinin verimliliğinin düşük olduğu söylenebilir.

Altinyunus:

Tablo:3.75'e göre, Altinyunus'un oran değerleri incelenen yıllarda genel olarak diğer işletmelere göre daha yüksektir. İşletmenin gelir tabloları incelendiğinde, yıllar itibariyle brüt satış kârlarının faaliyet giderlerini karşıladığı ve işletmenin esas faaliyetlerinden kâr elde ettiği görülmüştür. Ancak son yıllarda faaliyet giderlerindeki hızlı artış esas faaliyet kârlarını azaltmış, dolayısıyla bu yıllardaki oran değerleri de düşük çıkmıştır. İşletmenin esas faaliyetlerinin verimliliği 1990-91 yıllarında düşük ve diğer yıllarda öteki işletmelerin oran değerlerinin de üzerinde yer alacak biçimde yüksektir.

Astor Turizm:

Tablo:3.75'e göre Astor Turizm'in incelenen yıllardaki EFKMO değerleri genel olarak Altinyunus'un oran değerlerinden düşük ve diğer işletmelerin oran değerlerinden yüksektir. Astor Turizm'in yıllar itibariyle gelir tabloları incelendiğinde, Altinyunus'da olduğu gibi brüt satış kârının faaliyet giderlerini karşılayacak düzeyde olduğu ve yıllar itibariyle esas faaliyetlerinden kâr elde ettiği görülmektedir. Ancak 1982, 1984 yıllarında brüt satış kârının düşük, 1989 yılında faaliyet giderlerinin fazla olması nedeniyle diğer yıllara göre daha düşük miktarlarda esas faaliyet kârı elde etmiştir. Dolayısıyla bu yıllardaki oran değerleri de düşük çıkmıştır. Bu durumda, sözkonusu yıllardaki düşük oran değerlerine rağmen, işletmenin genel olarak esas faaliyetlerinde başarılı olduğu ve yeterli kâr elde ettiği söylenebilir.

Marmaris Altın:

Tablo:3.76'ya göre Marmaris Altın'ın sözkonusu oran ortalaması Aktur Turizm ve Petrokent'in ortalamalarından büyük olmasına rağmen, medyan değeri her iki işletmenin medyan değerinden düşüktür. Diğer bir ifadeyle, Marmaris Altın incelenen

işletmeler arasında genel olarak en düşük EFKMO değerlerine sahip işletmedir. Oran değerleri, işletmenin esas faaliyetlerinden 1988-91 yıllarında zarar ettiğini göstermektedir. Bunun nedeni, brüt satış kârına göre faaliyet giderlerinin fazla olmasıdır. İşletmenin 1986-87 yıllarında net satışları bulunmamasına rağmen faaliyet giderleri, dolayısıyla esas faaliyet zararları olduğu görülmektedir. Bu yıllarda sıfır olarak gerçekleşen oran değerleri, gerçekte eksi değer alan esas faaliyet zararının sıfıra bölünmesi nedeniyle ortaya çıkmıştır. İşletmenin yıllar itibariyle esas faaliyetlerini zararlarla kapatması, esas faaliyetlerinde başarılı olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Petrokent:

Petrokent'in EFKMO ortalaması -0.55, medyanı ise sıfırdır. Önceden de belirtildiği gibi 1982-88 yıllarında işletme henüz esas faaliyetlerine başlamamış olduğundan bu yıllardaki oran değerleri sıfırdır. Ancak, işletmenin gelir tablolarından 1982-88 yıllarında net satışları bulunmamasına karşılık, faaliyet giderlerinin ve esas faaliyet zararlarının bulunduğu görülmektedir. Yine, 1989 yılında brüt satış kârı düşük, buna karşılık faaliyet giderleri fazla olduğundan, işletme bu yılda esas faaliyetlerinden zarar etmiş, 1990 yılında ise brüt satış kârındaki hızlı artış sonucu esas faaliyetlerinden kâr sağlamıştır. İşletmenin esas faaliyetlerinde 1989 yılında başarılı olamamasına rağmen 1990 yılında başarılı olduğu söylenebilir.

3.2.4.4. Net kâr marjı oranı (NKMO)

$$\text{Net kâr marjı oranı} = \frac{\text{Net kâr}}{\text{Net satışlar}}$$

NKMO, net satışların yüzde kaçı oranında net kâr elde edildiğini gösterir. Payda yer alan net kâr rakamı, işletmenin esas faaliyetleri dışındaki diğer faaliyet gelir ve giderleri, finansman giderleri, olağanüstü gelir ve giderleri de dikkate alınarak elde edilen tutardan ödenecek vergi ve diğer yasal yükümlülükler indirildikten sonra kalan kârı göstermektedir. Net kârın yıllar itibariyle devamlılığından söz edilebilmesi için büyük bir kısmının faaliyet kârından oluşması gerekir. Net kâr işletmenin dönem faaliyetlerini kârlı kapattığını gösterdiğinden, sözkonusu oran ne kadar yüksek çıkarsa, işletme açısından o kadar iyidir⁽³⁴⁾. NKMO için belirli bir ölçü olmadığından,

(34) Çömllekçi ve Kepekçi, s. 265

işletmenin geçmiş yıllardaki oran değerleriyle ve benzer işletmelerin aynı oran değerleriyle karşılaştırmalar yapılarak yorumlanabilir. Ancak, oran işletmenin geçmiş yıl oranlarıyla veya benzer işletmelerin aynı oranlarıyla karşılaştırılırken, net kârın olağanüstü gelir ve giderleri de kapsadığı dikkate alınmalıdır.

İncelenen işletmelerin yıllar itibariyle NKMO değerleri Tablo:3.77 ve bu değerlerle ilgili istatistiki bilgiler Tablo:3.78'de verilmiştir. Tablo:3.78'e göre incelenen yıllarda, Aktur Turizm ve Marmaris Altın faaliyetlerinden ortalama olarak zarar etmelerine karşılık, Petrokent faaliyetlerinden ortalama olarak en yüksek kârı sağlamıştır. Petrokent'ten sonra Astor Turizm ve Altinyunus'un da ortalama olarak faaliyetlerinden kâr sağladığı görülmektedir.

Tablo:3.77 Turistik İşletmelerin Yıllar İtibariyle Net Kâr Marjı Oranı Değerleri

İşletmeler	Yıllar									
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Aktur	0.23	0.008	0.03	0.27	0.10	-6.14	0.34	0.69	0.60	-
Altinyunus	0.05	0.15	0.20	0.22	0.22	0.17	0.04	0.02	-0.10	-0.32
Astor	0.02	0.12	0.05	0.22	0.14	0.12	0.11	0.13	-	-
Marmaris Altın	-	-	-	-	0	0	0.05	-1.45	-0.76	-0.46
Petrokent	0	0	0	0	0	0	0	-0.53	10.19	-

Tablo:3.78 Örnek İşletmelerde Net Kâr Marjı Oranı ile İlgili İstatistiki Bilgiler

İşletmeler	Alt Kartil	Medyan	Üst Kartil	Ortalama	Standart Sapma	Trend Katsayıları		Enküçük Değer	Enbüyük Değer
						a	b		
Aktur	0.03	0.23	0.34	-0.43	2.154	0.269	0.166	-6.14	0.69
Altinyunus	0.02	0.10	0.20	0.07	0.170	0.286	-0.040	-0.32	0.22
Astor	0.08	0.12	0.13	0.11	0.059	0.070	0.010	0.02	0.22
Marmaris Altın	-0.76	-0.23	0	-0.44	0.592	-0.003	-0.174	-1.45	0.05
Petrokent	0	0	0	1.07	3.423	-2.190	0.653	-0.53	10.19

Aktur Turizm:

Aktur Turizm'in NKMO ortalaması -0.43, medyanı 0.23 dır. İşletmenin ortalama değeri oldukça düşük olmasına rağmen, medyan değeri incelenen işletmeler içerisindeki en yüksek medyan değeridir. İşletmenin ortalama değerinin düşük çıkmasına 1987 yılında -6.14 olarak gerçekleşen oran değeri neden olmuştur. Bununla birlikte, her yüz liralık satıştan 1983 yılında yaklaşık 1 liralık, 1984 yılında 3 liralık kâr elde etmiştir. Diğer yıllardaki oran değerleri ise, 1983-84, 1987 yıllarına göre ve incelenen diğer işletmelerin oran değerlerine göre genellikle daha yüksektir. Bu yıllar dışında işletmenin faaliyetlerini diğer işletmelere göre genellikle daha yüksek kârla kapatması işletme lehine yorumlanmalıdır. Ancak, işletmenin gelir tablosu kalemleri incelendiğinde, özellikle son yıllarda esas faaliyetlerinden zarar ettiği görülmektedir. Dolayısıyla net kârın esas faaliyet kârından pay alamaması kârın sürekliliği açısından olumsuz olarak değerlendirilebilir.

Altinyunus:

Altinyunus'un 1982-87 yıllarındaki NKMO değerleri incelenen diğer işletmelerin aynı yıllardaki oran değerlerine göre genellikle daha yüksek olduğu halde, 1988 yılından itibaren oran değerlerinde hızlı bir düşüş olmuştur. İşletmenin gelir tablosu kalemlerine göre, 1988-89 yıllarında finansman giderlerinin fazla olması net kârı düşürmüştür, 1990-91 yıllarında ise hem finansman giderlerindeki hem de diğer faaliyet giderlerindeki hızlı artış faaliyetlerin zararlarla kapanmasına neden olmuştur. Bununla birlikte, işletmenin yıllar itibarıyla esas faaliyetlerinden kâr elde ettiği ve 1982-89 yıllarında net kârın esas faaliyet kârından büyük pay aldığı görülmektedir. İlk yıllarda faaliyetlerden yüksek kâr elde edilmesi, işletme lehine iyi bir gelişme olduğu halde, özellikle son iki yılda faaliyetlerin zararlarla kapatılması işletme aleyhine bir durumdur.

Astor Turizm:

Astor Turizm'in NKMO değerleri genel olarak incelenen diğer işletmelerin aynı oran değerlerine göre daha istikrarlıdır. Gelir tablosu kalemlerine göre, işletme yıllar itibarıyla esas faaliyetlerinden kâr elde etmiş ve net dönem kârlarının hemen hemen tamamı esas faaliyet kârlarından oluşmuştur. Bu durum gelecek yıllarda kârlılığın sürekli olabileceğine işaret etmektedir. Ayrıca, incelenen yıllarda faaliyetlerin genellikle yüksek kârla kapatılmış olması işletme açısından olumludur.

Marmaris Altın:

Marmaris Altın, incelenen yıllarda sözkonusu işletmeler arasında kârlılığı en düşük olan işletmedir. İşletmenin gelir tablosu kalemleri incelendiğinde, 1988 yılı dışındaki yıllarda diğer faaliyet gelirlerinin esas faaliyet zararlarını karşılayacak düzeyde olmadığı görülmektedir. İşletme, incelenen yıllarda sadece 1988 yılında toplam faaliyetlerinden düşük bir kâr sağlamış, diğer yıllardaki faaliyetlerinden zarar etmiştir. Bu durum, işletme aleyhine yorumlanabilecek olumsuz bir gelişmedir.

Petrokent:

Petrokent'n 1.07 olarak elde edilen NKMO ortalaması incelenen yıllardaki faaliyetlerini sözkonusu diğer işletmelere göre daha kârlı kapattığını ifade etmekte ise de, sıfır olan NKMO medyanı bu ifadeyi doğrulamamaktadır. Önceden de belirtildiği gibi, 1982-88 yıllarında işletme esas faaliyetlerine henüz başlamadığından, bu yıllardaki oran değerleri sıfırdır. Bununla birlikte gelir tablosu kalemlerinden, işletmenin 1985, 1987-89 yıllarında diğer faaliyet gelirlerinin esas faaliyet zararlarını karşılayacak düzeyde olmadığı ve faaliyetleri zararla kapattığı görülmektedir. 1982-84, 1986 yıllarında işletmenin diğer faaliyet gelirleri esas faaliyet zararlarını karşılayarak, bu yıllarda düşük kâr sağlanmıştır. 1990 yılında ise, işletme esas faaliyetlerinden kâr sağlamış, bununla birlikte bu yılda büyük miktarda olağanüstü gelir elde etmiş ve dönemi çok yüksek kârla kapatmıştır. Dolayısıyla, bu yılda 10.19 gibi çok yüksek bir oran değeri elde edilmiştir. Yüksek oran değeri işletme açısından çok iyi olmakla beraber bunun nedeni bu yılda elde edilen büyük miktardaki olağanüstü gelir olduğundan, yüksek kârlılığın sonraki yıllarda da devam edeceğinden emin olunamamaktadır.

SONUÇ

Turizm özellikle son yıllarda Türkiye Ekonomisi açısından son derece önemli katkılar sağlayabilen ekonomik bir gelişme aracı durumundadır. Turizme hizmet veren işletmelerin başında konaklama işletmeleri gelmektedir. Sayıları hızla artan ve işsizlik konusunda önemli açıklar kapatan bu işletmelerin mali durumlarının ayrıntılı analizi çeşitli menfaat grupları açısından önem taşımaktadır.

Çalışmada, Sermaye Piyasası Kurulu'na kayıtlı örnek olarak alınan beş işletmenin bilanço ve gelir tabloları oranlar yöntemiyle analiz edilmiştir.

Likidite durumunun analizinde likidite oranı, cari oran ve hazır değerler oranı kullanılmış ve genel olarak şu sonuçlar elde edilmiştir.

Aktur Turizm'in sözkonusu her üç oranı da yıllar itibariyle artma eğilimindedir. Ancak, artma eğilimine rağmen işletmenin genel olarak cari oran ve likidite oranı bakımından kısa vadeli yükümlülüklerini karşılayacak düzeyde olmadığı, hazır değerler oranında ulaşılan artışın bu yükümlülükleri karşılayacak düzeyde olduğu görülmüştür. Altinyunus ve Astor Turizm'in likidite durumuyla ilgili her üç oranda da genel olarak ilk yıllarda elde edilen oran değerleri kabul edilebilir büyüklüktedir. Ancak, Altinyunus'un son yıllarda ve Astor Turizm'in son yılda oran değerlerinde görülen düşüş, sözkonusu işletmelerin kısa vadeli yükümlülüklerini karşılama yeteneğini zayıflatmıştır. Bununla birlikte, Astor Turizm ve Altinyunus'un likidite durumuyla ilgili oranları diğer işletmelere göre daha istikrarlıdır. Marmaris Altın'ın sözkonusu oranlarından, ilk yıllarda kısa vadeli yükümlülüklerini karşılama yeteneğinin çok zayıf olduğu, ancak son yılda bu durumun düzeldiği görülmüştür. Petrokent'in likidite ile ilgili her üç oranı da yıllar itibariyle azalma eğiliminde olmasına rağmen, incelenen dönemde genel olarak kısa vadeli borçlarını karşılama yeteneğinin bulunduğu söylenebilir.

Mali yapılarının analizinde borçların özsermayeye oranı, kısa vadeli borçların özsermayeye oranı, duran varlıkların özsermayeye oranı ve duran varlıkların aktif toplamına oranı kullanılmış ve genel olarak şu sonuçlar elde edilmiştir.

Aktur Turizm ve Marmaris Altın'ın mali yapıları incelenen dönemin ilk yıllarında zayıf iken, son yıllarda düzelmiştir. Altinyunus'un genel olarak ilk yıllarda güçlü bir mali yapıya sahip olduğu, ancak son yıllarda bu durumun işletme aleyhine geliştiği belirlenmiştir. Astor Turizm'in incelenen dönemde genel olarak daha çok özkaynak ve daha az yabancı kaynak kullanması sonucu güçlü bir mali yapıya sahip

olduğu görülmüştür. Petrokent'in mali yapısı ilk yıllarda daha iyi iken, 1987-89 yıllarında iyice zayıflamış, ancak son yılda bu durum düzelmiştir.

İktisadi varlıkların kullanılışı ile ilgili olarak yararlanılan dönen varlıkların devir hızı oranı, özsermaye devir hızı oranı, nakit devir hızı oranı, maddi duran varlıkların devir hızı oranı ve aktif devir hızı oranından elde edilen sonuçlar şöyledir.

Aktur Turizm'de sözkonusu bütün oranlar yıllar itibariyle azalma eğilimi göstermiştir. Bu, işletmede iktisadi varlıkların verimliliğinin genel olarak ilk yıllarda yüksek iken, son yıllarda düştüğünü ifade etmektedir. Altinyunus'un incelenen dönemde, sadece nakit devir hızı oranı değerleri yıllar itibariyle artma eğiliminde, diğer oran değerleri ise azalma eğilimindedir. İşletmenin hazır değerlerini diğer işletmelere göre daha verimli kullandığı söylenebilir. Astor Turizm'de incelenen dönemde genel olarak özsermaye, maddi duran varlıklar ve toplam aktiflerin verimliliği azalma eğiliminde iken, dönen varlıklar ve hazır değerler verimliliğinin artma eğiliminde olduğu görülmüştür. Marmaris Altın'ın sözkonusu beş oran değeri de yıllar itibariyle artma eğilimindedir. Ancak, artma eğilimine rağmen, incelenen dönemde işletmenin özsermayesinin, maddi duran varlıklarının ve toplam aktiflerinin verimliliğinin halen düşük olduğu görülmüştür. Petrokent'te son iki yılda sözkonusu beş oran değeri de artma eğilimindedir. Bunun sonucu, işletmenin diğer işletmelere göre sadece hazır değerlerini verimli bir biçimde kullandığı belirlenmiştir.

İşletmelerin kârlılıklarının analizinde özsermayenin amortismanı oranı, brüt kâr marjı oranı, esas faaliyet kâr marjı oranı ve net kâr marjı oranı kullanılmış ve şu gelişmeler tesbit edilmiştir.

Aktur Turizm, Altinyunus ve Astor Turizm'in özsermayenin amortismanı oranı değerlerinden ilk yıllarda başarılı bir biçimde yönetildikleri halde, son yıllarda bu başarının düşme eğiliminde olduğu anlaşılmıştır. Aktur Turizm genel olarak ilk yıllarda esas faaliyetlerinden kâr sağlamış, buna karşılık son yıllarda esas faaliyetlerini zararlı kapatmıştır. Yine Altinyunus da faaliyetlerinden ilk yıllarda yüksek kârlar sağlarken, son iki yılda zarar etmiştir. Astor Turizm'in kârlılıkla ilgili oran değerleri diğer işletmelere göre daha istikrarlıdır. İşletmenin özsermayenin amortismanı oranı değerlerindeki düşme eğilimine rağmen, sözkonusu diğer oran değerlerinin artma eğiliminde olduğu ve yıllar itibariyle faaliyetlerinden yüksek kâr sağladığı görülmüştür. Marmaris Altın'ın kârlılıkla ilgili oranları işletmenin diğer işletmelere göre başarısının düşük olduğunu göstermiştir. İşletmenin net satışlarındaki artış

sonucu özellikle son yıllarda brüt kâr marjı oranı değerleri hızla yükselmiş, ancak bu yıllarda faaliyet giderlerinin de hızla yükselmesi toplam faaliyetlerin zararlı kapanmasına neden olmuştur. Petrokent'in özsermayenin amortismanı oranı değerlerinden ilk yıllarda yönetimin başarılı olduğu, daha sonra bu başarının düştüğü, ancak son yılda başarının tekrar arttığı anlaşılmıştır. İşletme esas faaliyetlerine başladığı yılda faaliyetlerinden zarar etmiş, son yılda ise kâra geçmiştir.

Böylece araştırma sonucunda, incelenen işletmelerin mali bünyelerinin, genel olarak yıllar itibarıyla belirli bir eğilim göstermeyip, her işletmenin kendi yönetim politikasına göre farklılıklar sergilediği görülmüştür. Bununla birlikte, görülen genel bir eğilim, işletmelerin duran varlık yatırımlarına ağırlık vermiş olmalarıdır. Bu durum, sektörde gelecek yıllarda olumlu gelişmelerin süreceği beklentisini göstermektedir.

KAYNAKLAR**KİTAPLAR**

- AKDOĞAN, Nalan. Tenker, Nejat. **Finansal Tablolar ve Analizi Genişletilmiş 3. Bası.** Ankara, Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Matbaası Nisan 1988, 588 s.
- AKGÜÇ, Öztin. **Finansal Yönetim, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 5. Bası.** İstanbul, Muhasebe Enstitüsü Yayın No: 56 1989, 780 s.
- _____ **Mali Tablolar Analizi Genişletilmiş 8. Bası.** İstanbul, Muhasebe Enstitüsü Yayın No: 61 1990, 469 s.
- _____ **Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi Genişletilmiş 5. Baskı.** İstanbul, Avcıol Basım-Yayın 1991, 318 s.
- AKINCI, Nejat. Ünlem, Müjdat. **Mali Tablolar Analizi.** İzmir, Barış Yayınları 1985, 318 s.
- AYSAN, Mustafa. **Finansal Tablolar Analizi ve Diğer Muhasebe Konuları.** İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayın No: 2151 1976,588 s.
- BARUTÇUGİL, İsmet Sabit. **Turizm Ekonomisi ve Turizmin Türk Ekonomisindeki Yeri 1. Bası.** İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş. 1986.
- _____ **Turizm İşletmeciliği 3. Baskı.** İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş. 1989.
- BAUER, Richard. **Dynamische Bilanz.** Köln und Opladen, Westdeutscher Verlag 1962, 272 s.
- BERK, Niyazi. **Finansal Yönetim.** Eskişehir, Bilim Teknik Yayınevi 1990, 416 s.
- ÇETİNER, Ertuğrul. **Konaklama Yönetim Muhasebesi.** Ankara, Gazi Üniversitesi Meslek Eğitim Fakültesi 1989.
- ÇOLAK, Ö. Faruk. **Para-Banka Sözlüğü.** Ankara, İmge Kitabevi Yayınları: 2 Ekim 1987, 153 s.
- ÇÖMLEKÇİ, Ferruh. **Mali Tablolar Analizi.** İstanbul, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını: 220/143 1982, 166 s.
- ÇÖMLEKÇİ, Ferruh. Kepekçi, Celal. **Muhasebe Denetimi ve Mali Analiz.** Eskişehir, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 118 1988, 330 s.

- DURMUŞ, Ahmet Hayri. **Mali Tablolar Tahlili**. İstanbul, İ.T.İ.A.- Nihad Sayâr-Yayın ve Yardım Vakfı Yayınları No: 358-591 1981, 415 s.
- GÖKSAN, Ergun. **Turizm Ekonomisi ve İşletmeciliği**. İzmir, Ege Üniversitesi Matbaası 1968, 160 s.
- GÖNENLİ, Atilla. **Bilanço Analizi**. İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınlarından No: 1773 1972, 375 s.
- _____ **İşletmelerde Finansal Yönetim** 6. Bası. İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayın No: 3463 1988 675 s.
- GRANDI, Otto. **Betriebliche Finanzwirtschaft**. Wiesbaden, Betriebswirtschaftlicher Verlag Dr. Th. Gabler KG 1978, 247 s.
- GÜLMÜŞ, Bülent. **Mali Analiz**. Garanti Eğitim Merkezi Yayınları: 24 Mart 1990, 67s.
- GÜVEMLİ, Oktay. **Uygulamalı Mali Tablolar Tahlili**. İstanbul, Çağlayan Kitabevi 1981, 288 s.
- HOFMANN, Rolf. **Bilanzkennzahlen, Industrielle Bilanzanalyse und Bilanzkritik** 4. neu bearbeitete Auflage. Wiesbaden, Gabler Verlag 1977, 419 s.
- İLKİN, Akın. Dinçer, M. Zeki. **Ekonomik ve Sosyal Sorunlar - Çözüm Önerileri Dizisi:2, Turizm Kesiminin Türk Ekonomisindeki Yeri ve Önemi**. Ankara, TOBB Yayınları 1991.
- JANBERG, Hans. **Finanzierungshandbuch**. Wiesbaden, Betriebswirtschaftlicher Verlag Dr. Th. Gabler GmbH 1970, 821 s.
- KARAKOYUNLU, Yılmaz. **Mali Durum Tabloları ve Analiz Yöntemleri**. Ankara, Banker Kastelli Yayınları 1982, 238 s.
- KİSHALI, Yunus. **Sermaye Piyasası Kurulu'na Kayıtlı İşletmelerin Mali Analiz Oranları (1982-1988)**. Erzurum, Atatürk Üniversitesi İ.İ.B. Fakültesi, Z. F. Fındıkoğlu Araştırma Merkezi Yayınları: 167 1991, 50 s.
- _____ **Bilanço ve Finansal Tablolar Analizi Türk Sosyal Güvenlik Kurumlarında Bir Uygulama (1972-1983)**. Erzurum, Yayınlanmamış Doçentlik Çalışması 1986, 197 s.
- KOÇ YALKIN, Yüksel. **İşletmelerde Mali Analiz Teknikleri** Altıncı Baskı. Ankara Ocak 1988, 379 s.

- KÜÇÜKSAVAŞ, Nihat. Kişisel Bilgisayar (PC) Destekli Genel Muhasebe İlkeleri ve Uygulaması İkinci Baskı.** Erzurum, Atatürk Üniversitesi İ.I.B.F. 1991, 428 s.
- _____ **Kalkınma Bankalarında Finansal Analiz ve Rantabilite Denetimi.** Erzurum, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi İşletme Fakültesi 1980, 161 s.
- OLALI, Hasan. Turizm Politikası ve Planlaması.** İzmir, Ege Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları: No. 6 1982, 408 s.
- ÖNER, Sevil. Finansal Kiralama ve Türkiye Örneği.** Bursa, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 1993, 162 s.
- SÜCHTING, Joachim. Finanzmanagement, Theorie und Politik der Unternehmensfinanzierung 2. Auflage.** Wiesbaden, Betriebswirtschaftlicher Verlag Dr. Th. Gabler KG 1978, 464 s.
- ŞAHİN, Adem. İktisadi Kalkımadaki Önemi Bakımından Türkiye'de Turizm Sektöründeki Gelişmelerin Değerlendirilmesi.** Ankara, TOBB Yayınları 1990.
- TENKER, Nejat. Finansal Tablolar ve Analizi Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Baskı.** Savaş Yayınları: 15 1985, 592 s.
- TOSKAY, Tunca. Turizm.** İstanbul, Kalem Yayınları Matbaası 1978.
- TÜRKO, Metin. İşletme Finansmanı.** Erzurum, İşletme Fakültesi Araştırma Enstitüsü Ders Notları: 63 1981, 287 s.
- USAL, Alparslan. Turizm Pazarlaması.** İzmir, Erenler Matbaası 1984.
- WÖHE, Günter. Bilanzierung und Bilanzpolitik 5. Überarbeitete und erweiterte Auflage.** München, Verlag Franz Vahlen 1979, 844 s.
- YÜCESOY, Cevat. Turizm Otel İşletmeleri ve Muhasebesi Birinci Baskı.** İstanbul, Çağlayan Kitabevi 1967.

DİĞER YAYINLAR

- Aylık Ekonomik Veriler.** İstanbul Ticaret Odası İstatistik Şubesi Ekim 1993, 106 s.
- BAKIRHAN, Cafer. Atasoy, Yasemin. Sermaye Piyasası Kurulu, Sektörel Standart Oranlar 1988-1989-1990 Cilt:1. İnceleme Değerlendirme ve İzleme Dairesi Ekim 1991.**

- Otel, Motel ve Restoranlar İçin Muhasebe Uygulamaları.** Ankara, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayınları: 50 1983.
- Sermaye Piyasası Kanunu'na Tabi 300 Anonim Şirketin Son 5 Yıllık Mali Tabloları-I.** Ankara, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları-Yayın No:9/1 1988, 100 s.
- Sermaye Piyasası Kanunu'na Tabi 300 Anonim Şirketin Son 5 Yıllık Mali Tabloları-II.** Ankara, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları-Yayın No:9/2 1988, 100 s.
- Sermaye Piyasası Kanunu'na Tabi 300 Anonim Şirketin Son 5 Yıllık Mali Tabloları-III.** Ankara, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları-Yayın No:9/3 1989, 100 s.
- T.C. Resmi Gazete, Sayı: 21447, 26 Aralık 1992, Mükerrer.**
- T.C. Resmi Gazete, Sayı: 20064, 29 Ocak 1989.**
- Turizm Dergisi. Sayı:108, Türsab.**
- Turizm El Kitabı. Türkiye Kalkınma Bankası 1990, 71 s.**
- Turizm Nedir? Kitap Özetleri.** Ankara, Hazırlayan: Mehmet Özdemir, T.C. Turizm Bankası A.Ş., Araştırma ve Eğitim Başkanlığı, İnceleme- Araştırma Dizisi: 1 1988, 104 s.
- Turizm Yıllığı 1986.** Ankara, T.C. Turizm Bankası A.Ş. Ocak 1988, 230 s.
- Yat Turizmi Master Planı.** Turizm Bakanlığı Yatırımlar Genel Müdürlüğü Araştırma ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı, Yayın No: 1992/1 Ocak 1992, 369 s.